

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXII. Évfolyam.

Kolozsvárt, 1892. Április 7.

14. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY ÍVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

A gimnáziumi vallásos nevelés.

Gimnáziumi vallástanításunk újabb időben gyakran képezte hirlapi elmélkedés tárgyát, a nélkül, hogy egyházi főhatóságunk csak egyszer is jelét adta volna, hogy azt figyelmének tárgyává is tette. Közel kétezer tanuló nyer hét gimnáziumunkban oktatást, pontos, a törvénynek, a pedagógiának, az életnek, a kulturának megfelelő oktatást a geometriából, mathézisből, klaszszikus nyelvekből, természet-tudományokból, historiából. Megedzik izmaikat a tornában, kimivelik hangszállaikat a kántus órán; csak egyetlen tehetségük van, melynek nevelése parlagon hever: a vallásos érzés. Ideiglenes tanerők alkalmaztatnak, a kik jönnek-mennek; nincs egy határozott rendszer, melyet egy állandó személy következetesen végrehajtana. Vallásos oktatásunk lomha, merev, szegletes, élet és szellem, cél és siker nélküli. Ízetlen, mint a rossz gazdasszony főztje; szintelen, mint a vérszegény ember orcája.

Sokan foglalkoztak e tárgygyal, s hogy meszszebb ne menjek, csak mióta e lap a mostani szerkesztésben jelenik meg: Bitai Béla, Kőpataki Gyula, Balog Sándor, Bod Károly, Gönci János, Szakács Mózes, Ince Lajos, Rákosi György, Nagy Károly fogtak pennát, kérve, indítványozva, zörgetve, hasztalan.

Én ezuttal a vallásnak, mint tantárgynak tanítását mellőzöm, meg lévén e téma csépelve cikkező elődeim által, a nélkül, hogy látszatja volna, s szólok inkább pár szót a vallásos nevelésről általában, minden remény nélkül, hogy látszatja leend.

A vallás, mint tantárgy, lehet egy ember dolga, egy tanszék ügyé-baja, de a vallásos nevelést, az egész tanárkar adja, a vallásos, és éppen az ev ref. vallásos közszellemet, ez teremti meg. Része van benne a mathézis profeszszorának úgy, mint a hitoktatónak magának. S mi

az, a mi felekezeti jellegét adja meg egy intézetnek? Nem csak az, hogy ott egy szál ember, ez, vagy amaz egyház dogmáját, rítusát, történelmét tanítja, hanem megadja az intézet felekezeti jellegét első sorban a tanárkar vallásos világnézlete, melynek milyensége rá nyomja bélyegét a tanuló-ifjúságra is.

Sajnosan kell azonban tapasztalnunk, hogy gimnáziumi tanáraink egy részéből, mondhatni, teljesen hiányzik az a vallásos világnézet, mely üdvösen irányozná a tanuló-ifjúságot e tekintetben, sőt általánosan bizonyos egyházellenes irány nyomását tapasztalhatni lépten-nyomon.

Mig, például, a róm. kath. gimnaziális tanár keresztet vet, térdepel az oltárnál, misét hallgat, gyónni jár; szóval, részt vesz az egyházi élet szertartásain, hol a felekezeti jelleg külső formában nyilvánul: addig a mi tanáraink tüntetőleg kerülnek templomainkat, s nem csinálnak legkevésbé sem titkot belőle, hogy reájuk nézve az egyházas élet teljesen felesleges. Sőt, a reális tárgyak profeszszorainak szintűgy jól esik, ha az éppen vallás-órárúl jövő tanítványoknak, a maguk óráin, egy s más, olykor gúnyos, máskor fitymáló nyilatkozatot szöhetnek be előadásaikba a vallás-tan rovására, de sokkal inkább az ifjúság vallásos meggyőződésének nagy kárára. (Ennek bebizonyítványát, esetleg, a cikkiróra hárintjuk. Szerk.)

Nem mondom én, hogy a felekezeti tanár a mathézis, vagy a vegytan órán dogmát tanítson, sem hogy a történelmet kizárólag csak a felekezeti szempontok előnyös kitüntetése mellett adja elő, hisz, a tudomány maga egyetemes kell hogy legyen, csupán csak azt kívánám, hogy mindenik profeszszor egyházának, melynek kenyerét eszi, feltétlen hive s növendékeinek vallásos nevelője legyen. Igen, vallás-tanítója, példaadás által. Az iskolai précesen, a templomi istentiszteleten a felügyeletet, ne bizzák csupán a kurszorokra, apparitorokra, jurátusokra, hanem legyenek maguk

is ott; és ha ott vannak, énekeljenek, imádkozzanak, ne csak a monoklit tisztogassák. Éljenek urvacsorával. A vasárnapi istentisztelet idején ne billiárdozzanak, ne vadászszanak. Ilyen viseletük, aztán, a tanítványok vallásos nevelésére is bizonyára befolyással lesz. Különben pedig, honnan látszik meg, hogy ev. ref. tanárok? Csupán a fizetés-felvételi nyugtákon! (Erős dolgok. De, ám, hadd lássuk vád-e ez csupán, föltevés, mely a látszat színével bir, vagy létező tény, melyet korlátozni, sőt kiirtani kell? Féltő gond, mely a jövőért aggódik, vagy ítélet, mely a multtal, s tán a jelennel is számol? Reméljük, hogy a cikkiró állani fog magáért. Szerk.)

Rajztanítás a népiskolában.

(Folytatás.)

S minél inkább fürkésszük az összes iparos világban a rajzolásnak felhasználását és szükségességét, úgy találjuk, és arról győződünk meg, hogy annak tudása ott is a leggyakrabban és a legnagyobb mértékben, léptenyomon szükségeltetik.

Mert, rajz nélkül nem lehet műipar. Mert az asztalos, ács, órás, gépész, cipész, egy szóval, az ipar tágas mezején minden, de mindeik mesterség kisebb-nagyobb mértékben megköveteli a rajzolásban való jártasságot, a mitől a finom érzék és kézügyesség is származik; a mi az iparos-világban a főszerepet játszdja; és a mi nélkül fejlett műipart elérni, sohasem lehetne. Európa mivel népei között talán a mi műiparunk áll a legprimitívebb stádiumon; s ha fürkésszük, arra bukkanunk, hogy annak oka éppen a rajzolás tanításának eddigi elhanyagolásában rejlik. Fájdalom, de így van. S ha komolyan tekintjük műiparunk egyoldalú s nem nagy piacot hódító állapotát, valóban, megdöbentőleg hathat reánk, hogy alig-alig dicsekedhetünk e téren valamivel. Míg, ellenben, ha a külföldet tekintjük, a nálunkénál sokkal fejlettebb műiparuk bizonyítása mellett tanuskodik az, hogy csaknem «a non plus ultráig» vivő egyes műipari ágáknak nem csak országos piacot és igen jól jövedelmező kelendőseget biztosítottak, hanem az anyagi haszon mellett, még köz-szájon forgó halhatatlan nevet is vívtak ki maguknak az egész világ előtt. Például, világhírűek: az angol gép- és szövetgyártmányok; a genfi és schwarzwaldi óraipar; a nürnbergi nagy és széles választéku csecse-beccék készítése; a brüsszeli csipke- és szőnyeg-készítés; a vicenzai szalma-ipar; az utrechti aranymű-árak és a szászországi kötőszövet, stb. stb.

Eltekintve most a tágas külvilágtól s ha csak a szűk körű korlátolt iskolai benső életre pillantunk vissza, úgy találjuk, hogy ott, azaz, az iskolában tanítandó tantárgyakkal is annyira és oly elválaszthatlanul s összekapcsoltan jelenik meg a rajz, hogy ennek merő mellőzésével a többi tantárgyak tanításának lehetősége is kétségessé és sikertelenné lenne. S talán, éppen ezért nem tűnik fel a laikusok előtt a rajzolás égető szükségessége, s előttünk

tán azért látszik az mellékes és feleslegessé vált, eltörpült, kicsinylésre méltatott tantárgynak. Pedig, a mint a «Beszéd- és értelem-gyakorlatokat» szimbolikusan egy jól kifejtett, legépebb s igen jól táplált élőfa egészséges gyökerének nevezik némelyek (a benne rejlő összes tudományok alapjaiért), éppen én is így a rajztanítást az összes tantárgyak nélkülözhetetlen gyökerének nevezem. Mert, a rajztanítás valóban az összes népiskolai tantárgyak tananyagának megtanulhatását és elsajátíthatását teszi lehetővé.

Hogy ezen állítasomat könnyen érthető s gyorsan érzékelhető példával is igazoljam, a kezdet kezdetére térek, mikor az iskolába legelőbb belépő tanuló még a legelső betűnek, az *i*-nek megismerését sem tanulta még meg. Ha őt a szakképzett, tapintatos tanító a törvényszabta rendeletek értelmében kezdi tanítani, mielőtt a rendes tanításhoz kezdene, bizonyára a «Gyertyáni» által szerkesztett előgyakorlatok kezdetleges rajzvonásai-val foglalkoztatja, hogy szerezzon a gyermek annyi kézi ügyességet bár és annyi látó-érzéklet, hogy a megkezdendő sokféle agazó tanulás labirintjának első fokára, tudniillik, az *i*-betűnek megtanulására, bevezethetni képes legyen. Nemde, még az első betűt sem sajátíthatja el a gyermek, a míg a rajzmesterség legprimitívebb részeivel meg nem barátkoztatjuk eleve? S ha a betűket mind tovább és tovább kezdjük ismertetni a gyermekkel, nem mindinkább és nagyobb mértékben vezetjük-e be a rajzolásba őt? E jelzett okokból kifolyólag, annyira fontosnak és annyira felkarolandónak tartom a rajztanítást a népiskolákban, hogy ha az írás, olvasás és számtan után meg csak egy tárgy tanításának megválasztása lenne e három előbbihez rendelve, úgy akkor is kizárólag a rajztanítást kívánom azokhoz vétetni, mint a legszükségesebbet és legkevésbé elhagyhatót.

Az örök emlékű nevet szerzett s a népnevelésügy hű bajnoka és apostola, feledhetetlen br. Eötvös József javaslatának alapján, a rajztanításnak fontosságát a népiskolákra nézve, a miniszterium is elismervén s azt az 1868. évi XXXVIII. tc.-ben fölveve, szórul-szóra így ecseteli:

«A rajzolás tanítása a népoktatási törvényben a népiskolákra nézve nincsen ugyan kötelező tantárgyul kijelölve; de, miután ez a látásbeli és kézi ügyesség, az izlés és a nemzeti csinosodás kimivelésére szolgáló, majdnem egyedüli képző eszköz; miután rajzolásbeli jártasság nélkül az ipar soha ki nem fejlődhetik: e tárgyat a népiskolákban, a hol csak mód van benne, mindenütt föl kell venni»

És hogy az sikert aratva, taníthatassék az összes népiskolákban, a miniszteri rendelet a következő három fokozatot vélte jónak felállítani, közzé tenni és életbe léptetni.

Először. «I. és II. osztály. Az iskolai első és második év. Szoritkozzék a tanító kezdetben a Beszéd- és értelem-gyakorlatokban, valamint az írás tanításában előforduló kézi gyakorlatokra. Ezekon felül, a legegyszerűbb tárgyak vastag papírból kivágott alakvázlatait, körülrajzolatás végett, adja a gyermekek kezébe. Amaz által feltalálólólag, ez által gépiesen tanítja és gyakorolja a gyermekek szemmértékét és kezök vonását.»

Ezen első fokot, szerény véleményem szerint, hogy ne csak mint holt betűk szerepeljenek, de kivihető és célhoz vezető is legyen, a rajztanítást illetőleg, kizárólag csakis a «Beszéd-értelem» gyakorlatoknál és az írva-olvasás tanulásánál előforduló megszereshető kézi gyakorlatok és rajzelemek elsajátításában elegendőnek és kivihetőnek véleményezem. De, a vastag papirból kivágott alakok kézbeadása és körülrajzoltatása, szerintem, több időt és fáradságot tételez föl, mint a mennyivel esetleg egy több osztályt is vezető népiskolai tanító rendelkezhetik, jelenlegi országos tanügyi törvényeink értelmében.

(Vége következik.)

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, márc. 31. és ápr. 1.

Jelen voltak: dr. Kolosvári Sándor, elnök-helyettes, mint elnök, dr. Vályi Gábor, Szász Gerő, közjegyző, Balogh György, Márkus János, titkár, Bodor Antal k. előadó, dr. Sárkány Lajos, számvevő, Deák József, pénztárnok és Kádár János s. titkár, mint jegyző.

Az elnökileg ellátott ügydarabok jegyzékét az elnökség bemutatja, mely jóváhagyó tudásul vétetik, azon kijelentéssel, hogy mint a jelen esethen is, a Konfirmációi Káté kiadási jogáért bejövő összeg a Kolozsvártt felállítandó ref. theol. akadémiái alap javára fordíttatik.

Megkeresés folytán, az erdélyrészi magyar jelzálog hitelbank igazgatósága tudatja, hogy 1892. április 1-ig teendő kötelező ajánlatunkra 5^o/₁₀-os zálogleveleit 98 frt-jával szállítja, ápril 1-től június 1-ig terjedő idő alatt; 98 frt. árfolyammal, 20,000 frt. (húszezer) névértékű záloglevél átvételére kötelezettséget vállal az Igazgató-Tanács s ennek részletekben való beszerzésére a pénztári hivatalt utasítja.

A brassói egyházközség azon kérése, hogy f. é. 95 számú leiratban foglalt s az egyházközséget a templom és papilak építése ügye tárgyalása körül tanusított hiányos, zavaros és rendelet-ellenes eljárásáért, rendre utasító határozat megváltoztassék, illetőleg, visszavonassék: elutasíttatik.

A marosvásárhelyi egyházközség a henger-múmalom építésre kért 25,000 frt. központi kölcsön mikénti fedezésére vonatkozólag előterjesztést tesz, mely némi hiányok pótlása s felvilágosító jelentés-tétel végett leküldetik.

Felterjesztetik a magyar-décsei egyházközség megújított kántor-tanítói díjlevele, mely megerősítés után, leküldetett.

A m.-vásárhelyi egyházközség kéri, hogy a pénzügyminisztertől engedély eszközöltessék ki arra, hogy a hivekre kivetett egyházi adók, a városi adóhivatal útján szedessenek be. A kérés nem teljesíthető, mivel a hasonló természetű kérések mind elutasíttattak.

Az ördögkúti lelkész kérése folytán, Nyilatkozat állíttatik ki, hogy az ördögkúti egyház tulajdonát képező, de tévedésből az egyházkerület nevére telekönyvezett házastelek, az egyházközség nevére és javára kiigazítás útján átírassák.

A boldogfalvi egyházközség özv. Bándi Jánosétól

egy darab kaszálót vásárolt, melyről az adás-vevési szerződvényt küldi jóváhagyás végett. Jóváhagyatik.

A sepsi-szent-györgyi ref. kollegium m. tt. előljárósága különböző egyéneknek levő 666 frt. 65 kr. tőke és 480 frt. 6 kr. kamat követelésének törölhetését kéri, mivel az illetők vagyoni helyzete miatt felhajthatatlanok. A törlés engedélyeztetik.

A m.-hermányi ujonnan kiállított papi, valamint a köpeci segéd-tanítói díjlevel, a főt. egyházkerületi közgyűlés jóváhagyásának fentartásával, megerősíttetik.

Az igazgató-tanácsi irodában több év alatt felgyűlt hasznavehetetlen papírok eladási árában bevett 10 frt. 92 kr. pénztárra utaltatik.

A jogügyi bizottság véleménye alapján, megengedtetik a zilahi kollegium előljáróságának, hogy teljesen vagyontalan Kis Lajosnál levő 210 frt. tőke követelése, a felgyűlt összes kamatokkal együtt töröltessék.

Balogh György, ügyvéd, egyházkerületünknek Biró László utódai elleni 900 frt. tőke s járuléka követelése törlesztésére 1012 frt. 10¹/₂ krt betérjeszt: kéri a törlési nyugta kiadását. Ügyvéd aa. felhivatik a törlési nyugta beadására.

A kolozsvári kollegium felterjeszti a csehtelki birtoka eladásáról Mann Adolffal kötött adás-vevési szerződvényt jóváhagyás végett. Jóváhagyatik.

Balogh György, ügyvéd, beadja évi általános jelentését a kezén levő peres és peren kívüli ügyek állásáról, a kezéhez vett előlegek elszámolásáról és felmerült munka díjait s költségeit feltüntető főkönyvi kivonatokkal. Áttétetik a jogügyi bizottsághoz, véleményes javaslattétel végett.

Az Igazgató-Tanács kebelében működő jogügyi bizottság, elnöki előterjesztés folytán, kiegészíttetik: Dr. Vályi Gábor, Márkus János és Bodor Antal aival.

A kebli pénztári hivatal előterjesztése folytán, a deési takarékpénztárban és a deési hitelbank-részvénytársulatnál elhelyezve levő tőkék felmondanak.

A magyar-köblösi egyházközség ujonnan kiállított papi díjlevele felterjesztetvén: jóvá hagyatik.

A szent-istváni egyházközség kérése folytán, megengedi Igazgató-Tanácsunk, hogy egy 200 □-öl területen levő rozzant szalmás házát, melyet eddig erdőőri lagnak használt, eladhassá, miután az erdőőrzés községivé tételt és semmi jövedelmet nem tud huzni belőlle.

Szász-Brétei körlelkészünk kérvén, esperesi uton, a körlelkészi részletes útasítás némi módosítását: a Sárvarra való beszolgálás megszorított s útasíttatott az esperes, hogy Sárvár helyett Brétén és Fellakon tartson gyakrabban istentiszteletet a körlelkész.

Detrehemi körlelkészségünk indokolt kérése folytán, az egyházközségek közszükségei fedeztetésére, 20 frt. államségely szavaztatott meg.

Pele-Érkörös-Szódemeteri körlelkészünk módosult díjlevele és a szódemeteri tanító ujonnan kiállított díjlevele, szokott fentartással, jóváhagyatott.

Somkerek Miklós, széki esperes aa. az egyházmegyében működő pap-tanítóknak a tanítás terén elért eredményeit tárgyaló jelentése folytán, a szt.-margitai tanítói állomásnak a paptól való külön szervezése elvileg elha-

tároztatott, de tényleges foganatósítása a nyugalmazott pap haláláig elhalasztatik.

M.-Borzási pap, t. Csiszár Farkas aa. öreg korára és szemei teljes meggyengülésére tekintettel, 150 frt. évi nyugdíjjal nyugalomba bocsáttatik.

Balogh György ügyvéd aa. előterjesztést tévén a m.-szilvási Jósika-féle birtoknak egyházkerületünk által leendő megvásárlása iránt: Dr. Kolosvári Sándor, elnökhelyettes aa. fölkérte, hogy Deési Gyula esperessel s még egy általuk fölveendő praktikus gazdával a jelzett birtokot tekintsék meg s eljárásuk eredményéről tegyenek jelentést.

Az ev. ref. egyház zsinatja.

(Folytatás.)

A zsinat márc. 29-iki ülését ismét Kun Bertalan püspök nyitotta meg s a jegyzőkönyv hitelesítése után, jelentette, hogy a zsinat küldöttsége tisztelgett ő Felségénél, hogy magas színe előtt kifejezze a zsinat hódolatát. Ő Felsége kegyesen fogadta a zsinat küldöttségét s annak hódolatát. (Zajos éljenzés.)

Ez után, a lelkészválasztásról szóló törvények függőben hagyott s a bizottság által újra megszövegezett negyedik és nyolcadik cikkeinek tárgyalásához fogtak. A két cikk a meghívás útján való lelkészválasztás módjairól, illetve, a szabályellenes lelkészválasztásról szól. Miután kétféle, lényegben teljesen egyező, de a szövegezésre nézve eltérő javaslat került a zsinat asztalára, egyik a bizottságtól, másik Tisza Kálmántól, Szász Károly indítványára, a zsinat utóbbinak javaslatát fogadta el a tárgyalás alapjául. Hosszabb vita fejlődött ki azon indítvány felett, melyet Győri Lajos tett, hogy t. i. a segéd-lelkészek ugyanabban az egyházban, közvetlenül lelkészeik halála, vagy távozása után, ne legyenek megválaszthatók lelkészekül. A zsinat a most érvényben levő törvénynek intézkedéseit tartja fenn az indítvány ellenében. A szabályellenes választásokra vonatkozó módosított alakú cikket, mely a törvénytelen választást csak akkor akarja konstatálni, ha az a jegyzőkönyvből kiténik, vagy pedig oly forma hibák történtek, melyek a választást föltétlenül megsemmisítik: a zsinat nem fogadta el, hanem meghagyta az eredeti szöveget, melyben a választási elnök különös joga ismertetik el. A vitás lelkészválasztások feletti vizsgálat vezetésére nézve többen azt a javaslatot tették, hogy a vizsgálatot csak tanácsbírák vezethessék. Szász Károly indítványára, azt fogadta el a zsinat, hogy lehetőleg tanácsbírák vezessék, a mihez még Karap Ferenc indítványát is hozzá foglalták, hogy ha nem tanácsbírák vezetik, akkor azok az illetők esküt tegyenek le. Még azt a szakaszt utasították vissza az alkotmányi és törvénykezési bizottságokhoz, hol a választás érvényessége és a visszaélések összevéve vannak tárgyalva, hogy ezeket különválasztva, szabatosan szövegezzék, továbbá, az alaptalanul vádaskodók szigorú büntetését enyhítették némi képpen, és ezzel, a lelkészválasztási törvények illetén letárgyalása után, áttértek a köznevelési és közoktatási szervezetre, megállapítván, hogy mindennek előtt az általános és alapul szolgáló elveket vitatják meg a másnap-i ülésen.

Márc. 30-án tényleg ezekkel is foglalkoztak. Nagyobb vita folyt a fölött: vajjon, alkottassék-e a köznevelés és közoktatás szervezetére vonatkozólag oly törvény, a mely a király szentesítése elé terjesztessék? Szász Károly a mellett

foglalt állást, hogy nem reméli a megalkotandó törvényjavaslatnak a közoktatási kormány által szentesítés alá terjesztését. Nézete szerint, a javaslatból kihagyandók azok a pontok, melyek az állam intézkedésének körébe tartoznak. Kiss Albert kifogást emelt az állam egyre növekedő beavatkozása ellen. Akarjuk, ugymond, hogy az állam adjon a köznevelés és közoktatás céljaira segélyt, de adja ezt föltétlenül s ne úgy, hogy az önkormányzati jogot kérje érte. A köznevelés és közoktatásra nézve csak az alapelvek legyenek törvénybe iktatva, az időnkint szükségessé váló intézkedéseket esetről esetre meg lehet majd tenni. Tisza Kálmán főleg arra reflektált, hogy azok a jogok, melyek országos törvényben gyökeresnek, nem lesznek erősebbek, ha belekerülnek a zsinati törvényekbe, így nem erősülnek meg az iskolaügyekre vonatkozó jogok sem, ha a zsinat hoz rájuk törvényt. A tény az, hangoztató, hogy semmiféle állam nem mond le bizonyos beavatkozási jogról és az is tény, hogy az országos törvényt nem csupán a mi részünkre, hanem az összes lakosság részére hozták. Szász Károly felszólalása után, a javaslatra vonatkozólag szavazásra kerültek a következő kérdések: 1. Elfogadja-e a zsinat részletes tárgyalás alapjául a javaslatnak most készen levő szövegét? A többség nem fogadta el. 2. Kívánja-e a zsinat javaslat szerkesztését oly irányban, a mely az ev. ref. egyháznak csak amaz autonóm jogai kifejezését foglalja magában, a melyek száz év óta fennállanak? A zsinat többsége igennel felelt. 3. Kívánja-e a zsinat, hogy az új javaslatba átvéssék több szakasz (meg voltak jelölve) a régi javaslatból? A zsinat igennel válaszolt. 4. Az államtörvények záró határozatai a javaslatba bevétessenek-e? 5. Kíván-e a zsinat a köznevelésre vonatkozólag oly törvényt alkotni, a mely a király szentesítése alá terjesztessék? E két legutóbbi kérdés felett való szavazásra szükség nem volt, mert az előző kérdésekben az igenlő hozzájárulás benne volt. Az ülés végén Fejes István indítványát fogadták el, hogy intéztesék kérvény az országgyűléshez a néptanítók fizetés-felemelése tárgyában, de az indítvány feletti tárgyalást más napra halasztották.

Márc. 31-iki ülés. A napirendnek első tárgya a kérvényi bizottság jelentése volt, mely előterjeszté a ref. lelkészek orsz. értekezletének kérvényét a kisebb javadalmaszú lelkészek és tanítók állami segélyezése tárgyában. Alapos megfontolás és figyelembevétel céljából, azon tárgyak közé sorozta ezt a zsinat, melyeket az ágostaiakkal együtt kell elintézni. Ez után, áttértek a közoktatásügy további megvitatására. Kis Albert hangsúlyozta a felekezeti oktatás fontosságát s indítványt nyújtott be az iránt, hogy a zsinat tegye meg a lépéseket egy ref. felekezeti bölcsészeti fakultás létesítése céljából, mely tanárképzővel kapcsolatban állítsák fel. A zsinat az indítványt egyik legközelebbi ülésének napirendjére tűzi ki. Fejes Istvánnak azt az indítványát kezdték ez után tárgyalni, hogy a zsinat járuljon felirattal a közoktatásügyi kormányhoz a felekezeti néptanítók állami segélyezése tárgyában. Az indítványt, többeknek hozzászólása után, elfogadták s a tanügyi bizottsághoz utasították szövegezés céljából. Ezután, az egyházalkotmányi bizottság terjesztette elő a szövegezés végett hozzáutasított szakaszoknak módosításait. Majd Szeremley Sámuel tette azt az indítványt: mondassék ki kötelezőleg a törvényben, hogy minden városban 3—4000 lélekből álló külön gyülekezetekre osztassanak az egyes egyházak s minden ilyen kisebb gyülekezet tartson külön lelkészt. Szász Domokos és Szász Károly püspökök

helyeselték az elvet és törekvést, de törvényben kimondandónak nem tartják, azonban, határozatkint óhajtják kimondatni a zsinat által, hogy ilyen felosztását a nagy egyházaknak kívánatosnak tartja. A zsinat ilyen értelemben is határozott.

(Vége következik.)

Az egyházmegyéből.

A sepsii egyházmegyéből.

(Folytatás.)

Ezen intézmény általánosan közös érdekü levén, bizonyára helyén való lesz, ha könyvtári alapszabályzatunkat megállapított szövegezésében Lapunkban közzétesszük az alábbiakban.

A sepsii ev. ref. egyházmegye papi könyvtárának alapszabályai.

I. Fejezet.

Előleges intézkedés.

1. Azon átalakulás, melyen egyházi szervezetünk, társadalmi életünk által ment azon idő óta, mióta az örökkévaló dolgokért hevülő egyének az egyházmegyei könyvtárnak életet adtak, szükségessé tévén az 1858. évben hozott és megerősített könyvtári alapszabályok módosítását és a könyvtárnak a változott viszonyokhoz alkalmazott szabályok alapján történő tovább fejlesztését: az alapszabályok módosítása, az eredeti alapszabályok szem előtt tartásával, meghatározatik, úgy azonban, hogy az eredeti alapszabályok azon intézkedése, mely szerint «a könyvtár évről-évre gyarapítása megállapított, még pedig nem csak a mostan élő lelkészek közhasználatára, hanem úgy, hogy ez mint drága örökség szálljon át hivatali utódaikra is, kik azt évről-évre gyarapítva, szintén hagyják által következőikre, hogy így e folytonosan fennálló s időrül-időre növekedő könyvtár legyen az ezen egyházmegyéhez tartozó lelkészek közkincse, a tudományosság és világosság gazdag forrása: érintetlen hagyatik és a könyvtár újból is örök időkre fentartandónak nyilvánítottatik.

II. Fejezet.

Cím.

A könyvtár a sepsii ev. ref. egyházmegyei lelkészi kar elévülhetetlen és osztatlan tulajdona. Ez okból:

3. Címe: A sepsii ev. ref. egyházmegye papi könyvtára.

III. Fejezet.

Tagok; ezek köteleességei és jogai.

4. A sepsii ev. ref. egyházmegyei papi könyvtárnak tagjai:

- A) kötelezett tagok;
- B) Nem kötelezett tagok:

A) Kötelezett tagok.

Kötelezett tagja az egyházmegyei papi könyvtárnak minden a sepsii ev. ref. egyházmegye papi testületébe kebelezett pap, a mi ellen, nehogy valaki nem tudás okán kifogást tehessem, ez okból esperes által a pályázati hirdetésben mindig kiteendő, hogy a megválasztott lelkész az egyházmegyei könyvtár köteles tagja lenni tartozik; és e körülmény az esperesi konszenszusban is megjelölendő.

B) Nem kötelezett tagok.

a) A Székely-Mikó-kollegium tanárai; azon, az egyházmegyében alkalmazott segéd-lelkészek, kik az évi tagsági

díj fizetésére, valamint ezen alapszabályokban foglalt intézkedések megtartására magokat önkint kötelezik; azon időre, míg tagsági díjaikat fizetik.

b) A sepsii ev. ref. egyházmegyében levő és kebelezett énekvezérek és énekvezértanítók, kik az évi tagsági díj fizetésére és ezen alapszabályokban foglalt intézkedések megtartására magukat önkint kötelezik, azon időre míg tagsági díjaikat fizetik.

5. Minden tagnak köteleessége a könyvtár gyarapítására a 8. §-ban meghatározott évi díjnak pontos fizetése; a könyvtár használatára vonatkozó szabályok megtartása.

Minden tagnak joga a könyvtárnak szabad használata a 16. §-ban megszabott föltételek mellett.

7. A tagsági díj befizetésére az ujonnan választott és megválasztásuk előtt az egyházmegyébe be nem kebelezett lelkészek csak is a megválasztásukra következő új esztendő első napjától kezdve kötelezhetők. Ha pedig akár kötelezett, akár nem kötelezett tag év folytán óhajt tagja lenni az egyházmegyei könyvtárnak, az egész évi tagsági díjt köteles megfizetni.

IV. Fejezet.

A könyvtár jövedelmi forrásai.

8. Jövedelmi forrásai a könyvtárnak:

a) Az évi rendes tagsági díj, mely minden tagra egyiránt 1, azaz, egy o. é. frtban állapítottatik meg és a mely minden tag által előre, minden év február 15-ig a könyvtár pénztárába befizetendő;

b) A papi értekezlet által a gyűlésekről igazolatlanul elmaradókra kiszabott büntetés-díjak

c) E célra rendezendő estélyvek, mulatságok bevételei;

d) Egyesek adományai;

e) A határidőn túl tartott könyvek után fizetendő és a 16. §-ban megállapított büntetés-díjak.

V. Fejezet.

Igazgatási szervezet.

9. A könyvtárt illető ügyekben a felügyeleti és a határozati jogot gyakorolja a papi értekezlet, melynek köteleessége minden általa tartandó gyűlésre felvenni tárgysorozatba a könyvtárra vonatkozó ügyeket.

10. Azon esetben, ha talán a papi értekezlet létezni megszűnnék, a felügyeleti és határozati jog a könyvtárt fenn tartó papi testületé leendő, azon hatáskörrel, mely ezen alapszabályokban a papi értekezletnek adatott.

11. A papi értekezlet tagjai sorából választ a könyvtár feletti őrökösés és ügyeinek kezelése tekintetéből három egymás után következő évre:

A) egy 7 tagból álló bizottságot;

B) egy pénztárnokot;

C) egy könyvtárnokot.

12. A könyvtári bizottságnak tagjai hivataluknál fogva a pénztárnok és könyvtárnok is, kikkel együtt a bizottság 9 tagból fog állani. E bizottság kebeléből választja meg elnökét és jegyzőjét, a mit a papi értekezletnek bejelenteni köteles.

(Vége következik.)

Benedek Árpád,
s.-szentkirályi ev. ref. pap.

Külföldi egyházi szemle.

Chileben, a katholicizmus híres hazájában, igen szépen kezd virágozni a prot. vallás. Kissé bajosan megy ugyan a dolog, mert ott, hol a jezsuiták annyi időn át birták a hatalmat, el lehet képzelni, minő tudatlanság, babona uralkodhatik a nép között. A sötétség pedig nagy akadály a prot. haladás előtt. Csak egy példát hozok fel, hogy látni lehessen, tényleg minő nagy lelki vakság uralkodhatik Chileben. Nem rég történt, hogy pater Ugarte s a többi santiagói jezsuiták meg akarták többszörözni bevételeiket. E célra fel is találtak egy teljesen új eszközt. Berendeztek egy levél-szekrényt, a melynek közvetítésével a gazdag leányok nagy, a szegények csekély áron levelezhettek az isten-anyával, közvetítők a papok voltak, természetesen, ha az illetők a portót jól megfizették, a mi sokszor egymagában 35—40 frt. volt. És ez az üzlet igen jövedelmező volt, sokáig is tartott, csak a legújabb időben vetett véget maga a nép az üzelmeknek. Ilyen vastag tudatlanság aztán méltán vethet gátat a szabadság terjedésének, de vannak más akadályok is, melyek pl. a bevándorlókban rejlenek. Ezek, t. rendesen csak azt tűzik ki magok elé célul, hogy minél hamarább meggazdagodhassanak, nem pedig, hogy egyházat alkossanak. Ezért egész Chileben nincs több prot. egyház, mint öt, igaz aztán, hogy ezek népesek. S a katholicizmus is nagy akadályokat gördít a terjedés elé. Nem engedi meg a vallásszabadságot teljes mértékben, hanem csak is az imaházak zárt ajtáin belül, holott maga minden jogot és nagy állami beneficiumokat élvez. És még van számtalan hasonló ok, de a melyek, mint a chileiek hiszik, el fognak enyészni a protestantizmus terjedésének útjából, mert a gyülekezetek léte és élete a lelkipásztoroktól függ, ilyenekül pedig ujabban több igen kiváló férfit kaptak Poroszországból, a melylyel közvetlen összeköttetésben állanak, levén szertartásuk, egyházalkotmányuk, stb. ugyanaz, mint a poroszoké.

Északamerikában a prot. egyház hitvallást fog cserélni. Az eddigig ugyanis lényeges módosításoknak fogják alávetni annyira, hogy a régi u. n. Westminsteri hitvallásból alig marad meg valami. Ez az új konfesszió lesz aztán az északamerikai prot. egyház hivatalos hitvallása.

*

Hogy a pápa egyházpolitikája jelenleg mily helytelen nyomokon jár s mennyire meg kellene változtatni, meglepően mutatja egy amerikai püspöknek, Irelandnak, magához a pápához intézett nyilatkozata, hol többek közt ezeket mondja: «ha az egyház az új idő szellemét meg nem ragadja, akkor a XIX-ik század a vallás legátkosabb ellensége leend. Most a népuralom korszakát éljük. A fejedelmek is csak úgy tarthatják fenn magokat, ha a népekkel együtt mennek s azoknak gondolatait és törekvéseit megvalósítják. Jaj az egyháznak, ha nem ismeri fel e jelenséget!» A pápa világi hatalmi igényeiről pedig így szól: «Ha én pápa volnék, nem bajlódnám én az elveszett világi uralommal, de még Aquinoi Tamás bölcseszétébe sem temetném el magamat, sem pedig nem igyekezném a népek vallásos áhitatát erőszakos eszközökkel költeni fel. Az egyháznak egyedül és csakis az emberiséget kell szolgálnia. Az élet küzdelmeiben papoknak és világiaknak együtt kell a közös baj okait fel-

fedezni s arra a gyógyító irt feltalálni. Hogy e hangok a pápának nem tetszettek, az bizonyos; de a diplomáciai érdekek nagyobb levén, mint a személyes sértődés, hogy a hatalmas amerikai egyházat megtarthassa magának, mondják, hogy e bátor nyilatkozataiért a püspököt legközelebb biboros érsekké fogja kinevezni.

Franciaországban most már nehezen fog kitérni a «Kultur-Kampf». A kormánynak az a szándéka, hogy egész mivoltában fentartja a konkordatumi törvényt s azt szellemének megfelelőleg használja fel. «A klérus tagjainak, mondá a parlament egy ülésében Ribot miniszter, az állami törvények iránt engedelmeseknek kell lenniök s a pártoskodástól magukat távol kell tartaniok. Egyébiránt, mondá, ha a konkordatumi törvények nem lennének elegendők, a kabinet olyan eszközöket fog kérni a parlamenttől, melyek meszebb menő akcióra képesitenek.» Ribot továbbá biztosítá a parlamentet, hogy az új enciklikák nem érvényesek s az állam és egyház közt csakis a konkordatum az irányadó. Sőt, a pápa vissza fogja vonatni a püspökök által annak idején kibocsátott, u. n. választási katekizmust is. Tehát, újra győzedelmeskedett ez alkalommal is a pápa okos engedelmeskedése s az ellenségeskedő püspököknek most már nem lesz egyéb, mit tenni, mint hallgatni és engedelmeskedni.

Franciaországról említjük még meg, hogy a vasárnapi munkaszünet előmozdítására alakult egyesület (Ligue populaire pour le repos du Dimanche en France) február közepén tartá meg ez évi nagygyűlését. A gyűlésen maga a nagytekintélyű Say Leo elnökölt. Ez meg is látszott, mert több fontos eredményt ért el a gyűlés, nem tekintve, hogy ugyancsak az ő indítványára megállapították a kétszeres erővel megindítandó mozgalom vezérelveit. Különben már eddig is nevezetes sikereket ért el ez egyesület; így, pl. az ő kezdeményezésére történt, hogy a katonaságnál Párisban vasárnap a teljes nyugalom napja, gyakorlatok s az irodák nyitva tartása, stb. mind el vannak tiltva. Az egyesületen már is kétségen kívül meglátszik, hogy egyik első rangu tényezővé küzdötte fel magát alkotó eszméje által azon módok közt, melyek a szociális életet meggyógyítani hivatvák.

*

Svájcnak francia részében, valamint magában Franciaországban már több év óta vehető észre a törekvés tudományos körökben az egyházi dogmatikus tradíciókhoz hajló irány ellenében a bibliai kritika jogának nagyobb követelésére és nagyobb igénybevételére. Franciaországban Doumergue montaubani tanár «L'autorité en matière de foi et la nouvelle école» c. művében ezt a nem rég elhalt Scherer Edmond befolyásának tulajdonítja; Svájcban azonban a ritschlianizmus eredménye ez, melyet a strassburgi iskola hívei importáltak ide. Franciaországban az új irány nevezetesebb művelői ez idő szerint Berger, Sabatier, a prot. theol. fakultás tanárai és Monod Leopold. Sveicban pedig, a strassburgi tanár, Lobstein nyomán, Astie, lausanni tanár és Chapuis. Az evangéliumi irányt csak néhány neuchateli tanár tartja még fenn, mint a híres exegeta, Godet és a nagy dogmatikus Gretillat. A küzdelem az irányok közt már is nagyon szembeszökő s a jövőben bizonyára még nagyobb leend.

TÁRCA.

Koméniusz Ámos János.

(Emlékbeszéd a kolozsmegyei tankerületi tanítótestület által Kolozsvárt, 1892. márc. 27-én rendezett Koméniusz-ünnepélyen.)

(Folytatás).

Tizenhatodik évében az árva, vagyontalan fiú, először ragadja meg a vándorbotot, melyet azóta hosszú nyúló életében csak ritkán tett félre, hogy világgá menve, megkezdje tanéveit, melyeket nem sokára a mesterévek követtek. Nem tudni, hogy hol végezte az előkészítő latin iskolákat; de 1612-ben, tehát húsz éves korában, a Nassau fejedelemség Herborn városában találjuk, melynek egyetemén Alstedt volt reá a legtöbb és legkedvezőbb hatással. De már a következő évben Heidelbergbe megy, hol bölcsészetet és teológiát hallgat s honnan meglátogatja Hollandiát és Angliát. Hogy ezen vándoréveit milyen küzdelmek közt tölté el a fáradhatatlan, tudvágytól lelkesített ifjú, csak sejteni lehet, mert maga erről, úgy látszik, nem szeretett beszélni.

Az 1614. évben Prerau városában, Morvaországban, a testvérgyülekezet rektorának választatván, megkezdé tényleg mesteréveit. Lelkének egész hevével a tanításra adta magát; istenfélő, jámbor szerény természetével s kifogyhatatlan szívjóságával, valamint fáradhatatlan szorgalmával minden oldalról elismerést aratott. Ratich-al, a lelkesült mesterrel s a reális nevelés előharcosával bizalmas összeköttetésben állott, ki az ifjút atyailag buzdítá, hogy írja meg elméleti és gyakorlati tapasztalatait egy külön munkában, hogy ez által másoknak is hasznára legyen. S valóban, ezen buzdításnak köszönhető, hogy Koméniusz először ragad tollat, mely azon túl küzdelmes életének utolsó napjáig nem esett ki többé a kezéből; s mely hatalmas és dicsőséges fegyvernek bizonyult, melylyel a tudomány hőse az emberiség szellemi boldogságát igyekezett előmozdítani.

Négy évi rektori működése Prerauban áldásosnak bizonyult nemcsak a testvérgyülekezet, hanem kivált az ifjúság számára, melynek szerető, buzdító, lelkes mestere és tanítója volt Koméniusz. Az 1618. évben Fulneckbe, a morva-testvérek gyülekező helyére hivatott meg, mint pap és iskola-felügyelő. Koméniusz e meghívást elfogadta s új hivatalát is nagy odaadással és lelkes buzgalommal látta el.

De a politikai és felekezeti viszonyok mindinkább bonyolodni kezdének; a cseh protestánsok mozgalma mind szélesebb köröket vont, hogy nem sokára lángba borítsa egész Németországot s fegyvert adjon a félvilág kezébe. II. Ferdinánd spanyol hadai ellepik s ellenség módjára dúlják Csehországot és a szomszéd tartományokat. A fehérhegyi ütközet csak bevezető játéka volt a több mint negyedszázadig dúló harcnak: a szellemi, a lelki szabadság érdekében. A csendes kis morva várost, Fulnecket is felkeresi a háborúk furiája; a morva-testvérek békés gyülekezete szétszóratik a szélrőzsa minden irányában; a hívek otthonját, szorgalmuk gyümölcsét elhamvasztja a tűz. Az általános nyomor Koméniuszt sem kiméli meg. Mindenét elveszti egy csapással, mit magának hét évi fáradtságos munkával szerzett; elválasztva feleségétől, gyermekeitől, üldözötten ellenségeitől, kik vesztét akarják, földönfutóvá lett. Az egyedüli hű társához, a vándorbothoz nyúl a hontalan. De szerencséjére, szívében ott van a kalauz, a meleg lelkesedés, az embersze-

retet eltető tüze, mely megóvja a kétségbeeséstől; új munkakört keres és talál. Két cseh nemes, Zierotin Károly és Sadowsski György vendégszeretetükbe fogadják az üldözöttet, kinek biztos menedékhelyet nyújtanak, hogy zavartalanul tanulmányainak engedvén át magát, egészen irodalmi munkásságának élhessen.

De végzete itt sem engedett neki hosszú pihenést. A morva-testvérek jelentéktelen számuk és visszavonultságuk dacára újból magukra vonják ellenségeik figyelmét; a zaklatás, üldözés megindul; a hatóság kiküldöttjei felkutatják Koméniuszt is csendes magányában s ismét vándorútra kényszerítik. Az üldözött, Szilézián keresztül, Lengyelországnak veszi útját s Lissa városában telepedik meg azon reményben, hogy az ottani testvérgyülekezet kebelében, mely őt a lissai latiniskola tanítójává választá, új és tartós otthon alapíthat végre magának.

Első lissai tartózkodásával, mely néhány nyugalmasabb évet hozott a hontalannak, veszi kezdetét Koméniusz írói hírneve, dicsősége, mely nem sokára befutja a világot, mindenütt meleg érdeklődést, lelkesedést kelt, hol az emberek érzékkel bírnak fajuk erkölcsi és szellemi haladása és felvilágosodása iránt. Már mint preraui rektor és fulnecki pap és iskola-felügyelő, Koméniusz számos tervvel és eszmével foglalkozott, melyek megvalósításában azonban a kedvezőtlen viszonyok megakadályozták. Az említett két cseh nemes vendégszerető hajléka alatt ezen tervek és eszmék lassankint határozottabb alakot kezdenek öltetni. Magányát arra használja fel a mester, hogy alkotásaihoz először formát teremtsen, mely azokat mindenki számára hozzá férhetővé teszi. Legelső kísérlete egy kis latin grammatika volt, melyet még Prerauban 1616-ban szerkesztett s melynek célja ezen nyelv könnyebb elsajátítása volt; ezt követte 1627-ben egy rövid Methodologia, melyet jóakarója, Sadowszki gyermekei számára írt, kiknek tanítója volt.

Azonban, mindez csak szárnypróbálgatás volt, de a melyben a mester teremtő ereje, széles látköre s mindent felölelő figyelme és gondossága félreismerhetetlen. Az 1631. évben jelent meg első nagy, valóban korszakot alkotó műve: «*Janua linguarum reserata*» a nyelvek megnyílt kapuja, melynek célja volt, rövid leírásban az egész világot és a latin nyelvet megismertetni. Ezen mű száz szakaszra oszlik s ezer mondatban minden szükséges tudnivalókat felölel. Bayle azt mondja, hogy Koméniusz ezen egy műve által a halhatatlanságot biztosította magának. A *Janua* tizenkét európai nyelvre lefordított, azon kívül több keletire, mi példa nélkül álló érdeklődésre vall s azt mutatja, hogy a nagy mű egyetemességénél fogva, nagy haszonnal használható. Tárgyalja Koméniusz e műben a természetrajzot, embertant és lélektant a harmincadik fejezetig; majd a technológiát; azután áttér a családi és polgári élet ismertetésére; az iskolákról: a tudományokra, az emberi erkölcsökre, a test-edző és kedélymulattató játékokra; foglalkozik a halállal, az isteni gondviseléssel s berekeszti művét az isten kegyenceivel, az angyalokkal. Egész kis encyklopedia e mű, melyből a mindenféle ismereteken kívül, mintegy nyolcezer latin szót, a mondatfűzést és beszélést lehet megtanulni. A *Janua*

megjelenése után három évre már Erdélyben is használatban volt s Erdőbényei János 1634-ben I. Rákócy György fejedelem fia számára alkalmazva, Gyulafehérvárott kiadta.

(Folytatása következik.) Dr. Lázár Gyula.

Különfélék.

== **Gondolatnak szép, valóságnak felséges!** Debrecenben protestáns egyetem, Kolozsvárt, az egyetemmel kapcsolatban, egyetemi színvonalon álló theologiai fakultás! Mikor lesz ez? De lesz. Meg kell hogy legyen, és meg is lesz. Zöröghetnek ellene az indulatok, egy néhány embernek haragja, személyes gyűlölködése, a multak szellemi korlátoltságához csökönyösen ragaszkodó néhány filiszter szűk látó köre: de ezekre nem hajt a gyorsan rohanó idő, a repülő szellem, mely a romok felett épít és új világot teremt a pusztaságban. Előjött e gondolat az egyetemes zsinaton is, más formában. Nem szólnak erről. Ám, Debrecenben komolyan kezdenek foglalkozni e felséges gondolattal. Valóban, a milleniumot nem innepelhetnék meg magasztosabban, mint ha a protestáns egyetemnek megvetnék alapját. Tudjuk, hogy nagy dolog. Sok anyagi áldozatot követel. De, ha arra gondolunk, hogy a debreceni főiskolában már megvannak a keretek egy részben; hogy Debrecen városa a maga túlgazdagságából szebb célra áldozatot nem hozhat; hogy a tiszántúli egyházkerület majdnem egymillió lakosa többet tesz ki, ott az Alföld szívében, mint két régi német hercegség; ha hozzá vesszük, hogy az egyetemes magyar ref. egyház kész örömet kell hogy járuljon a szép célhoz; sőt, talán a magyar állam sem vonja meg különben a protestáns felekezetek céljaira, bizony, szűkösen mért dotációját: ugyan, mért ne hihetnők, remélhetnők, hogy a protestáns egyetem Debrecenből nem sokára hinteni fogja fényét Magyarország egy nagy részére! Van ennél sürgősebb dolgunk: pusztuló egyházaink megmentése. szűkölködő lelkipásztorainknak a kor kívánalmához való fizetéssel, megelhetési feltételekkel való ellátása. Igaz; ki vonhatja ezt kétséghé jőzan észszel. De, ha az égboltozat milliő csillaga ragyog: nem lehet setét az éjszaka. Ha nap ragyog, nem vesztet el a természetben a legkisebb plánta sem. Ha egy legfelsőbb tanintézetből majd omlani fog az igaz protestáns szellem, ha az átjárja a csontokat és velőket: vajjon, nem lesz-e gyógyító balzsammá a megposhadt tengernek ize, és menydörgés, mely ott fenn zúg, nem fogja-e megmutatni jöltevő hatását itt lenn is? Abban a meggyőződésben élünk, hogy igen, és szívünk teljességéből ohajtjuk az eszme megvalósítását és áldanók az isten szent nevét, ha megvalósulását megérnünk engedné.

== **A Koménius-ünnepélyeket,** a mint értesitene, márc. 28-án megtartották sz.-udvarhelyi, s.-sz.-györgyi, n.-enyedi és zilahi kollégiumaink is, mindenütt a tanári kar, az ifjúság, és a tanügy iránt érdeklődő közönség nagy részvéte mellett. Annál nagyobb örömmel regisztráljuk e híreket, mert a kath. lapok ugyancsak vicsorgatják a fogukat, hogy Magyarországon miért csináltak ezekből is protestáns innepeket. Hát ugyan mit csináltak volna? Hát, mért nem innepelt az a híres szent (!) István-társulat, a szűz Mária szent szívérol nevezett társulat, meg a jezsuita szent (?) atyák nevelő intézetei? Volt, lehetett volna módjuk benne, ha oly nagyon érdeklí őket a nevelés fontos ügyre, és különösen az az irányzata, mely nem rab-szolgákat nevel és engedelmes birkákat, hanem öntudatos, jellemes, hazájukat szerető, és nemzetükért magukat feláldozni kész férfiakat. Ugyan, menjenek; ne tettessék magukat! Hogy nem szégyenlik, a sötétség mellett kiabálni; hiszen, azért, hogy a szerencsétlen vak nem lát, mindenki tudja már régen, hogy megvirradt.

== **«Zwingli, mint dogmatikus.»** Theol. magántanári vizsgára írta Tüdős István, ev. ref. s. lelkész. Sárospatak. Ára 1 frt. 20 kr. A tíz tömötten nyomott iven, és tetszetős kiállításban megjelent könyvet melegen ajánljuk pap-

társaink szives figyelmébe és theol. akadémiánk ifjúságának rokonszenves támogatásába. Megérdemli az érdeklődést úgy a komolyan gondolkozó, törekvő fiatal ember, mint tárgya, melylyel vajmi kevesen foglalkoztak a magyar egyházi irodalomban. Ez a pártolás sarkantyú lesz a pályája kezdetén álló ifju embernek, hogy majdan munkára vesse kezét és becses dolgozatokkal gazdagítsa irodalmunknak e még mindig parlagon álló részét.

== **«Bahil Mátyás.»** Életkép a magyarhoni evangyeliomi protestáns egyház üldöztetésének idejéből. Irta dr. Masznyik Endre, theol. akad. tanár. Kiadta a Luther-Társaság. Pozsony. Ára bérmentve 43 kr. Igen derék könyvecske, megírva igaz lelkesedéssel, élő hittel, keresetlen, egyszerű, magyaros nyelven. Ajánljuk különösen azoknak, kik a nép kezébe valóban építő és a hittudatot emelő könyveket ohajtanak adni.

== **Papválasztás.** Az erdő-szent-györgy-havadtói egyházbán márc. 28-án történt meg a papválasztás, holott is a szavazóknak majdnem három-negyede, hévízi pap, Nagy József aat. tisztelte meg bizalmával. E szép egyetértés dicséri az egyházközséget és kötelezi az új lelkipásztort, hogy minden legjobb tehetségeivel egyházának előmenetelén munkálkodjék; mert az áldás az istentől jön, de a munka a mienk.

== **A görgényi egyházmegye** papi értekezleti körének alsómarosi fiókja második gyűlését március 15-én. Nagy-Fülpesen tartotta meg, mely alkalommal imát mondott Jánosi Béla, alkalmi beszédet Csekme Ferenc, felolvasást tartott Farkas Károly. A jövő gyűlés Maros-Járába lett kitűzve.

== **Meghívó.** Az udvarhelyi ev. ref. egyházmegyei lelkészi egyesület sz.-udvarhelyi fiók körének tagjait, újra alakulás végett, ápril. 12-re, a sz.-udvarhelyi ref. lelkészi lakba tisztelettel meghívom. Sz.-Udvarhely, 1892. ápr. 2. *Z a y z o n* Ferenc, sk. korelnök.

== **Kérelem.** Tisztelettel felkérjük a zsinat n. é. tagjait s általában a protestáns egyházak vezérferfiat: méltóztassanak a már kért adatokat, mint szintén a kintlevő aláírási ivateket is hozzánk (Budapest. IV Vámházkörut 8. sz. a.) beküldeni, hogy az Almanach hátralevő részének szerkesztésében akadályozva ne legyünk s így a jogos igényeknek minél előbb megfelelhessünk. A «*Protestáns Almanach*» szerkesztősége és kiadóhivatala.

Hivatalos rész.

338—1892.

MEGHÍVÓ.

Folyó év április 24-re, Deésre hívom meg egyházmegyei gyűlésre, a mélt. gondnok, a tiszt. lelkész és általuk az újból választott és igazolt világi képviselő urakat, mint szintén a tanítók által választott négy képviselő urat d. e. 8 órára; ha a gondnok és képviselő urak késnének. ellátjuk a váló pereket. Tíz órakor istentisztelet lesz, melyen tiszt. Kovács Gyula ur fog beszédet tartani. Tárgyak esperesi jelentés az özvegyi kassza pótszabályzat végleges megállapítása; hivatalnokok választása, felesketése; az egyházmegyei tanács intézkedéseinek bemutatása; a mult évi közalap és özvegyi pénztár számadásainak felülvizsgálása; a folyó évi országos alap-előírás átvizsgálása; indítványok; felsőbb rendeletek; panaszok, kérések, ha a maga idejében beadatnak; ha az idő engedi, a számadások és vizsgálati feleletek felülvizsgálása és Papi Értekezet. Lelkészi aai. kik elfogadható ok nélkül elmaradnak, büntetés alá esnek. Végül, két vagy három egyházmegyei pót-tanácsos választása. Április 23-án d. u. egyhm. tanács tartatik.

Doboka, 1892. ápril 3.

Nagy Lajos.
esperes.

Felelős szerkesztő és kiadó: **Szász Gerő.**

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXII. Évfolyam.

Kolozsvárt, 1892. Április 14.

15. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY ÍVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

H u s v é t.

Kegyelem nektek és békesség az istentől, a mi atyánktól és az úr Jézus Krisztustól!

Feltámadott az úr, bizonynyal, feltámadott! E vigasztaló szavakkal üdvözlék hajdan az első husvét alkonyán, az emmáusi tanítványok a mester elvesztése fölött kesergő jeruzsálemi társaikat. E szavakkal köszöntünk mi is titeket, testvéreink az úrban, a feltámadás magasztos ünnepén. S midőn az irásnak e mélységes jelentésű szavaival szólunk ti hozzátok, egyszersmind felnyitjuk előttetek a gyermek korát élő keresztyéni egyház történetének könyveit, hogy emléketökbe idézzük belőle azokat, melyek a mi tanuságunkra és a ti keresztyéni gyarapodásotokra irattak meg. Csodálatos dolgokat beszélnek ama lapok nekünk, melyeket szem nem látott, fül nem hallott. Az idők teljességében, midőn az elmék és szívek a megváltás hiában való kutatásában kimerülve, a kétségbeesés örvényének széléig jutottak, föllép egy férfi, a galileai Názarethből, a világ szinpadára és isteni elhivatásának fonséges tudatában, új eget és új földet ígér honfitársainak; hirdetni kezdi, hogy isten országa megérkezett, az ég alászállott a földre, isten az emberek szívébe költözött, hogy magához ölelje őket s a szeretet közösségében egyesüljön velük. És ime, a hiában való kutatásban megtévedt elmék tüzet fognak az új igazságok hevétől, az elcsüggedt szívek a régóta sóvárgott boldogság sejtelmének gyönyörézetével teljesednek meg; a szent város népe örömmámorban úszik és hozsánna-kiáltással üdvözlí a Messiást, ki jött az úrnak nevében. De, oh, fájdalom, míg a rajongó tömeg Dávid királyi székének megépüléséről álmodozik, a papok és irástudók keresztet építenek az ember fiának a Galgothán. Az öröm siralomra fordult, a virágvasárnapi hozsánnákat a nagypénteki gyász és jajkiáltás vál-

totta fel: a nap elsötétült, a föld megrendült és az ember fia kiadta lelkét a kereszten.

«Mindennek vége!» Sohajták a hú tanítványok. A mester meghalt, pedig mi azt hittük, ő vala az, a ki megszabadítaná Izraelt. Reményeiket, álmaikat és boldogságukat egy csapásra szétzúzta a Galgotha rémes keresztje. Izrael világuralmáról és dicsőségéről szótt ábrándjaik egyszerre szétfoslottak és a legkeserűbb csalódásnak, szívet tépő, sötét kétségbeesésnek engedtek helyet szívekben. «Miért kellett ennek megtörténnie?» Kérdék maguktól megháborodott lelkükben. Az új világ alkotásának dicső munkáját miért engedé isten félbeszakadni, holott az ígélet gyermekeinek hivatunk, kik birni fogjuk az ő országának örökségét mind az időknek végéig? Miért kelle az isten fiának, kibén bűn nem találtatik s kinek szájában álnokság nem vala, a keresztnek kinos és megszégyenítő halálát halnia, holott adatott neki hatalom menyben és földön; adatott neki örökkévaló királyság, melynek fundamentumait a halál kapui is meg nem dönthetik és dicsőségének fényét a sötétség birodalmának árnyai is meg nem homályosíthatják? Oh, bizony, nehéz kérdések ezek; talány, a melynek megfejtésében elfárad az értelem és kinos vívódások között gyötörtetik az elme! Pedig, a feleletet meg kellett találni, a talányt meg kellett oldani, különben összeomlott volna szívek bizodalma, megsemmisült volna lételük fundamentuma, életüknek célja. És a mesterük emléken hittél, szeretettel csüngő tanítványok megtalálták a megnyugtató feleletet és megoldották az előbb megfejthetlennek látszó, nehéz talányt. A mint szemeikről a fájdalom könnyüinek rezgő fátyola foslani kezdett s a nagy veszteség által megrendült lelkük egyensúlyát lassankint ismét visszanyerte: a múlt kedves emlékei közt kutató szemük felfedezte a világosságot, mely a sötétben tapogatózó elméjüknek megmutatá a kételyek és bizonytalanságok tömkelegéből ki-

vezető útát. Visszaemlékeztek a mesternek Galilea halmain és a jeruzsálemi vándorúton velük folytatott beszélgetéseire, miközben jövendő sorsa fölött szomorú sejtelmeinek többször adott volt kifejezést. Majd kutatni kezdék a próféták jóslatait és lassankint világos lón előttük, hogy isten az ő egyszülött fiának élete és sorsa fölött, örök bölcsességének titkos tanácsában, eleve aképpen rendelkezett, hogy, jóllehet fia volna, mindenestől fogva hasonlatosnak kellett lennie az atyáiakhoz, hogy könnyörülő lenne és hű főpap az isten előtt való dolgokban, hogy a népnek bűneit eltörlené; mert, mivel hogy szenvedett, a mikor megkísértették, azoknak is segítségül lehet, a kik megkísértetnek. És nyilvánvalóvá lett előttük az is, hogy isten az ő szentjét, az ártatlant, szeplő nélkül valót, ki a bűnösöktől elválasztatott és az egeknél magasságosabb vala, nem hagyta a koporsóban, hanem föltámasztá halottaiból és szenvedése miatt dicsőséggel és tisztességgel koronázta meg; nyilvánvalóvá lett előttük, hogy isten kegyelméből kóstolta meg mindenekért a halált, hogy elrontaná a halál által azt, a kinél a halálnak birodalma vala, azaz, az ördögöt. S a midőn nagy szeretetük és a Jézus istenfűságába és isteni elhívásába vetett rendíthetetlen hitük e meggyőződés magasztalára fölemelkedett, élet költözött ismét elalélt szívökbe és szent lelkesedéssel prédikálják a feltámadás ígét, szólván eképpen: Hol vagyon halál a te diadalmad? Koporsó, hol vagyon a te fulánkod? Az istennek legyen hála, a ki adott nekünk diadalmat, a mi urunk Jézus Krisztus által!

A feltámadás e magasztos ígét hirdetjük mi is nektek, atyánkfiai, a husvétnak emlékezetes nagy ünnepén. S a midőn ezt tesszük, bizonyossá teszünk titeket affelől, hogy az úr Jézus Krisztusnak feltámadása és a halál felett diadalmaskodó élete, mely adatott neki kegyelemből, mivelhogy engedelmes volt az atya akaratának egész a halálig, még pedig a keresztnak haláláig: záloga a mi feltámadásunknak is és forrása a bennünk lakozó élet örökkévalóságának. De valamint a szőlővessző jó gyümölcsöt nem teremhet magától, hanemha a szőlőtökében marad, azonképpen mi is csak úgy élvezhetjük az örökélet édes gyümölcsseit, ha hitünk erejével őt az élő istennek fiát magunkhoz kapcsoljuk és vele a legbensőbb életközösségbe lépünk. Avagy, nem tudjátok-e, hogy valakik megkeresztelkedtünk a Jézus Krisztusban, az ő halálában keresztelkedtünk

meg? Eltemettettünk azért ő vele együtt a keresztiség által a halálba, hogy miképpen feltámasztatott a Krisztus a halálból az atyának dicsőségére, azonképpen mi is új életben járjunk. Mert ha az ő halálának hasonlatossága szerint, ő beleoltatván, vele egygyé lettünk, bizonyára, az ő feltámadásának hasonlatossága szerint is ő vele egygyé leszünk. Azt tudván, hogy a mi ő emberünk ő vele megfeszítettett, hogy a bűnnek teste megerőtlenüljön, hogy ezután ne szolgáljunk a bűnnek; mert a ki meghalt, megszabadult a bűntől. Legyetek azért tökéletesek, mint a ti mennyei atyátok és akkor sziveitökbe költözik a menyország és tiétek már itt a földön az az élet, melyen nincsen hatalma a halálnak, sem semmi földi hatalmasságnak. Testetök porhüvelyé összeomlik ugyan, mert hús és vér nem örökölheti istennek országát, de ne háborodjék meg szivetök, mert épületünk léssen istentől: nem kézzel csinált házuk, hanem örökkévaló menyben.

E húsvéti igazságok prédikálására küldjük tihozzátok — — kedves tanítványunkat, kérvén titeket, hogy mutassátok meg a ti szerelmetöknek és kipróbált keresztyéni buzgóságtuknak igazságát ő hozzá.

A kegyelemnek istene áldja meg és szentelje meg a ti ünnepléstöket!

Nagyenyeden, 1892. április 17.

Hegedüs János,
dekan.

Józsa Zsigmond,
jegyző-helyettes.

Rajztanítás a népiskolában.

(Vége.)

Másodszor. «III. és IV. osztály. Az iskolai harmadik és negyedik év. Alakittat és rajzoltat a tanító különféle állású egyenes vonalokat, szögeket, három s több szögű ábrákat, úgy azonban, hogy azok ne pusztán mértani rajzok, hanem valamely tárgy körvonala legyenek. Különféle vonalakat szemmérték szerint különféle részekre osztat. Rajzoltat egyenes vonalokból álló alakokat. A tanító mindig maga rajzol elől s a tanítványok utána és csak ily előzmények után rajzoltat a már ismeretes alakokhoz hasonló mintákról.

A tanítás ezen fokozata után célszerű a tárgyaknak természet után való rajzoltatása; a mélyedés és a távlat rajzoltatásánál a rajzhálózatoknak felhasználása.

A rajztanításra ajánlott ezen második fokozatot ezen sorok írója is azon véleményezése mellett látja jónak és sikeresnek a népiskolákra nézve, hogy itt minden esetre szem előtt tartsa az illető tanító Raticz Farkasnak azon mindnyájunk előtt eléggé ismeretes pszichológiai alapon nyugvó pedagógiai megdönthetetlen mondását: hogy mindig a «könnyebbről a nehezebbre és az egyszerűről az összetettre» vezető alakok elsajáti-

tására oktassa tanítványait. De, ezen második fokozaton, még igen időelőttinek vélem a természet utáni, s a netán még távlati fekvésű rajzolásokat. Mert, annak legegységesebb és legszükségeltőbb fázisai is még az ötödik és hatodik osztályosok agyát és felfogási tehetségét is igen-igen próbára teszi.

Harmadszor. «V. és VI. osztály. Az iskolai ötödik és hatodik év. Rajzoltat a tanító egyenes és görbe vonalokból álló alakokat, növényeket, állatokat, egyszerű szerszámokat, stb.

Mérés után felvétet különféle alaku téreket s ezeket egyszersmind le is rajzoltatja. Készített a népélet körében szokásos épületterveket s ezeket rajzban tisztán előadhatja.»

A rajzitanításra ajánlott ezen harmadik és utolsó fokozat előtt absolválandó lenne és a következőleg módosítandó: A második fokozaton a már különbnél különféle egyenes és görbe vonalakból alakított legegyszerűbb ábráktól a legkomplicáltabbakig eltanítottak, u. m. állatok, házak, növények, tájképek, szerszámok és mértani alakok (arabeszkék); míg ott hálózatos lapokon, korlátok között lettek elsajátítva, itt egészen szabadon, tiszta lapokon ismétlendők és tanítandók. Mert, azokat a népiskolából kilépett gyermekek részére, úgy a finomabb izlést, mint a merészebb kézi ügyességet illetőleg, elegendőnek és célirányosnak véleményezem. Mert ne feledjük, hogy a népiskolai rajzitanítás célja, nem művészké képezni a gyermekeket, hanem csak, hogy ez irányban is olyakkal és annyiakkal lássa el őket, a miket és a melyeket az életbe lépésük után is minden lépten-nyomon felhasználni és hasznosítani is fognak tudni, önmaguk céljaira és esetleg vagyionuk gyarapodásának előmozdítására is.

Végül, e helyen még igen helyeslőleg és méltánylólólag kell röviden szólanom a miniszterium intézkedésének e tárgyat illetőleg az ismétlő iskolásokra is kiterjedő azon megjegyzésére is, hogy: «Iparkodó és lelkes tanítók az ismétlő osztályok növendékeit a rajzolásban is gyakorolják, házi és hallgatóságos munkákat legalább adnak fel nekik.»

Hogy a népiskolai rajzitanítás komplet, azaz, teljesen bevezetett legyen, úgy éppen az ismétlő iskolai évek azok, a melyekben a növendékek által szerzett rajzelemek tökélyesbitőkké varázsoltatnak. Hiszen, éppen itt nyílik tere egy lelkiismeretes tanítónak arra, hogy a különféle alaku téreket (föld-táblákat) a természetben megismerteti, lerajzoltatja s terjedelmüket ki is számíttatja. S itt készítheti a növendékekkel a népélet körében oly gyakran előforduló egyszerű épületrajzokat, a melyek által megtanulják, hogy mi módon és hogyan lehet legcélszerűbben s mégis jómóddal csinos házikókat, csüroket, pajtákat, sertés-ólokat, stb. felépíteni kevés pénzzel, tekintve a takarékosagra is. Az ismétlő-iskolások már önállóbb gondolkozásuak, ők már át fogják látni és beismerik azt is, hogy bizony jó lesz azon hasznos tudnivalókat, melyeket a tanító előad, minél jobban elsajátítaniok, mert a mindennapi életben csakugyan még szükségük lehet azokra.

Mert, valóban egy tapintatos és lelkiismeretes népitanítónak, kinek szíven fekszik nemcsak a nép jólétének előmozdítása és haladása, hanem ezzel együttesen a társadalomnak és hazájának minél boldogabb jövője is, az bizonyára keresni, fürkészni és megragadni fog minden

időt és alkalmat e részben is a végre, hogy a már tanultak szilárdabbá és fejlettebbé tételét a praktikus életre alkalmazva, a tanulni-vágyókkal alkalom és idő adtán mindig, mint egy jó atya gyermekeivel, elsajátíttassa és közölje. Mert előttem az az igazi s valódi tanító, a ki minden időt és alkalmat szórakozásul valóban úgy használ föl, mint egy nemesen érző atya, a ki nem unja vesződni, esetleg tán még akaratos gyermekeivel is a végre, hogy velök minden szépre, nagyra és nemesre törő dolgokat és ismereteket elsajátíttathasson.

Elteltekintve most a halványul ecsetelt soraimban felhozott könnyen érthető és felfogható példáimtól, már csak azon egy fő-főcélből és érdekből nem csak fontos dolog, de elkerülhetlen a népiskolában való rajzitanítás, mivel ha onnan a tanköteles gyermekek az életbe lépnek át és ott mint tanoncok lesznek is alkalmazva bármely iparágnál, ottan is a kézi ügyesség és finom szemmérték elsajátításának mértékétől lesz függővé téve azon iparágban való haladása és az után a nagy világban való megélhetése is. S az iparágak bármelyikét is könnyedebben és hamarabb sajátíthatja el, logikailag ítélve, egy oly tanonc, a ki a rajz által már sok szép kézi ügyességgel és csinnal párosult izléssel bír, mint egy havasi, buta, ügyetlen, izlés- és kézi ügyesség nélküli vadonc, foka kezű gyerek, a ki tán még soha iskolába sem járt.

A már elmondott okokból kifolyólag, minthogy oly igen fontos tantárgy a rajzitanítás a népiskolában, ha csak röviden is bár, de szükségesnek látom, érinteni annak tanítása körül nem csak szem előtt tartandó, hanem mulhatlanul követendő némely oly tanítói és módszertani eljárást, melyeknek fogantatásával a tanító leginkább fog e téren célt elérve, sikert arathatni. Ugyanis, jelenleg miniszteri rendeletileg igen sok jelesen szerkesztett rajzábra-gyűjtemény van a tanítók könnyítésére és a népiskolai rajzitanítás oktatására ajánlva. Mint leghasználtabbak és közkezen forgók a következők: Maszák H. Viktor. Dölle Ödön, Tóth-Felméri, Kozma, Szabó, Hermes és még sok más szerzőktől is. Mindezek ugyan igen alkalmasoknak és célszerűeknek bizonyultak be; de mindazonáltal a gyakorlat évről-évre mindinkább meg fogja győzni az illető működő tanítókat, t. kartársaimat, hogy az érintett s még több ilyenmü jeles művekből kell kiválasztania és szerkesztenie minden tanítónak, hogy úgy mondjam, egy speciális gyűjteményt, a melynek tartalma csakis az oly alakokat, ábrákat ölelje fel és tüntesse ki, mint a melyek csakugyan a népiskolai életben célszerűeknek és hasznosoknak bizonyultak be. Annyira tapintatosnak kell a rajzitanításnál még e részben is lenni a tanítónak, hogy például, a leányiskolák rajzitanításánál még arra is tekintettel kell lennie, hogy ott már a rajzolandó ábrák is akképp választassanak meg, hogy azok leginkább megközelítsék a kézi, vagy női munkáknál (hímzéseknél) előforduló betűk, különbnél-különb cirádák (guirlandok), cakkének, stb. alakjait. S éppen ezért kell ott nyomtatott alaku külön fajtájú betűket, különbnél-különb virágokat, faleveleket s több affélet tanítani; mert ez által kettős nyereség fog rájuk háramlani s kétszeres szeretettel és kedvvel fogják bizonyára a rajzmesterséget is tanulmányozni; pláne, tudva azt, hogy az itt tanultaknak jó hasz-

nát vehetik mindig a nélkülözhetlenül szükséges női munkák tanulásánál is.

Ha a már jelzett alapon és módon fog taníttatni a népiskolákban a rajz tanítás; ha a tapintatos tanító azt kedvvel és szeretettel adja elő tanítványainak: akkor bizonyára mielőbb eljövend a boldog idő, mely iparunkat fejletté téve, nem csak hirnevet és dicsőséget szerez hazánknak és nemzetünknek, hanem anyagilag is egy boldogabb jövőt hozand és biztosítand nekünk. Adja isten, hogy úgy legyen!

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, április 10. és 11.

Elnökölt főtiszt. Szász Domokos, püspök aa. Váltakozva, jelen voltak: Báró Bánffy Dezső, főgondnok, dr. Kolozsvári Sándor, Szász Gerő, dr. Vályi Gábor, Gyarmathy Miklós, Domokos Antal, Bihari Sándor, dr. Sárkány Lajos, Parádi Kálmán, Márkus János, titkár, Deák József, pénztárnok, Bodor Antal, k. előadó és Kádár János, s. titkár.

Az időközben, elnöki úton, ellátott és bejelentett ügyek jóváhagyó tudomásul vétettek.

Balogh György, ügyvéd aa. jelentvén, hogy a Halmágyi Sándor utóda: Berde Béla elleni pert elvesztettük, kéri a kirovott 12 frt. ítéleti illeték kiutalását és a per megújításának engedélyezését, mire a 12 frt. kiutaltatott és a kérés másik ágára nézve jogügyi bizottságunk fölhivatott véleményes javaslatára.

A hilibi és gelencei diaszporák hovatarozandósága felett, kézdi-vásárhelyi és zabolai egyházközségeink között fölmerült vitás ügyben kimondatott, hogy a kérdéses diaszporák Zabolához tartoznak.

A b. e. Soltész Nagy János által alamori egyházközségünk iskolájának hagyományozott s Teleki József kiskoru árváit terhelő 1000 frtnak kifizetése iránt, Alsó-fehérvármegye árvaszékeének kérésére, az 1894. év végéig időhaladék adatott, mely időig is az összeg után 8%-os kamatok fizettetnek.

Hajdu Bálint, igazgató-tanácsi iroda-szolga, hajlott korával és meggyengült egészségi állapotával indokolt kérése folytán, állásától fölmentetik s húsz évet meghaladó buzgó szolgálatának méltánylásául, részére évi 60 forint kegydíj szavaztatik meg, a jelenlegi 360 frtnyi szolgálai fizetés terhére, s a szolgálai állás betöltése iránti pályázat (300 frtra) kihirdettetik.

Péntek Ferenc, ér-szt.-királyi pap aának, a szilágy-szolnoki egyházmegye tanácsa által hozott 12—1892. sz. határozata ellen beadott felebbezése elutasított.

Péntek Ferenc, ér-szentkirályi pap aa. az ellene Nagy László, esperes aa. által emelt panaszra vonatkozó válszában, a felsőbb hatóságok iránti köteles tiszteletről megfellegetve: ezért komolyan rendre utasítottik.

Erdő-Csinádi egyházközségünk, Igazgató-Tanácsunk előleges engedélye mellett, eladván öt párcella földjét, az adás-vevésről kiállított s fölterjesztett szerződések jóváhagyattak.

Szentlászlói egyházközségünk régi templom-telkének eladásáról kiállított adásvevési szerződése helybehagyatott.

Főtiszt. püspök aának a külmagyar-utcai Mäetz-féle

ház megvásárlása tárgyában tett előterjesztése folytán, egy bizottság küldetett ki a jelzett ház megvizsgálására s a megvásárlás iránti véleményes javaslatára.

Maros-Bogáthi egyházközségünk iskola-építési ügyében kimondatott, hogy mivel az egyházközség saját erején nem képes egy, a tankötelesek számának és a törvényes követelményeknek megfelelő, iskolát építeni: az iskola községi alapon való szervezése iránt tárgyalások indittatnak.

Csikmegyei körlelkésztségünk csik-szeredai körének gondnoka, t. Baktsi Gáspár aa. lemond állásáról s felsorolja lemondásának indokait. Ig.-Tanácsunk a lemondás indokaiul fölhozott nehézményeket időközben mind elenyésztetvén: fölkéri nevezett gondnok aát. hogy lemondását visszavonni s csikmegyei körlelkésztségünk megalakítása s felvirágoztatása érdekében eddig folytatott páratlan buzgóságú és eredményes működését tovább folytatni sziveskedjék. Ugyan ez alkalommal kimondatott, hogy nevezett körlelkésztségünk anyagi megerősödésének lehető előmozdítása végett, hajlandó Ig.-Tanácsunk, ingatlan birtok vásárlása céljából, alkalom adtán, annyi kölcsönt bocsátani a körlelkésztség rendelkezésére, a mennyinek szabályszerű kamat- és törlesztő-hányadait a körlelkészégi egyházi hivatalnokok központból járó fizetése fedezi.

Piski-telepi körlelkészünk mult évről szóló jelentése, a körlelkésztség buzgó működésének elismerése mellett, tudomásul vétetett.

Musnai Károly, szász-cegői pap aának, Kentelke, Árokalya, Kerlés és Magyarós filiákba való beszolgalásának méltányos díjazását kérő folyamodványa áttétetett az államsegélyi bizottsághoz, lehető tekintetbevétel végett.

S.-m.-berkeszi egyházközségünknek megengedtetett, hogy régi vásárterét eladhassa s a befolyandó vételárt, a már megvásárolt új vásártéri vételárának fedezésére fordíthassa.

Magyar-láposi egyházközségünk képviselőtestületi közgyűlésének az illetékes egyházmegyei tanács által elfogadott ama határozata, mely szerint a kántori törökbuza-kepe megváltása s egyuttal egy kepeváltó alap létesítése céljából évi 300 frt. rovatalt vet ki, tiz egymás utáni éven át, hiveire, a főt. egyházker. közgyűlés jóváhagyásának fentartásával, megerősítettet.

Gyulai egyházközségünk kérése folytán, megengedtetett, hogy 600 frtnyi papi kepe megváltási tőkájük 5%-os kamatja, a kide-csoma-fája-gyulai egyházközség papja javára rendszeresen folyósíttassék a csekély papfizetés pótlása s a Gyulában teljesítendő szolgálatok díjazása végett.

Az ev. ref. egyház zsinatja.

(Vége.)

A pénteki ülés (ápr. 1.) tárgyát a lelkészsképesítő szakvizsgák tárgyában a dunamelléki egyházkerület által benyújtott indítvány képezte. A dunamelléki kerület ugyanis a lelkész minősítés lehető egyöntetősége céljából azt indítványozta, hogy egy, az összes egyházkerületek két-két küldöttjéből álló vizsgálóbizottság előtt tegyék le a jelöltek a második vizsgát s ennek osztályzata vétessék általános érvényűnek. A tárgyhöz először Mitrovics Gyula szól, nem fogadván el a javas-

latot. Majd Papp Gábor püspök beszélt, de szintén nem tartá szükségesnek a lelkészképesítő második vizsga egyesítését. Szász Károly védelmére kelt az indítványnak. Szerinte az utolsó vizsgának, mely a lelkészkedésre való képesítést adja meg, a képesség mértékére nézve egyöntetűnek kell lenni. Révész Kálmán és Kovács Albert után, még Tisza emelt szót. Azt hiszi, mondá, hogy a theol. képzés színvonalának emelésére nem képez garanciát a kontemplált egyetemes vizsga. Az eszme maga tetszetősnek látszik, de alaposan vizsgálva, az fog kintenni, hogy az egész illúzió. Hiszen, a lelkészképzés egyöntetűsége nem lesz vele elérve, mert lehet, hogy az egyik évben vizsgázott jelöltek egyöntetűen fognak vizsgáltatni, de a következő évben már más vizsgáló bizottság lesz, vagy legalább lehet, s így a jelölteket már más szempontok szerint képesítik. Az egyöntetűség tehát csak látszólagos lesz. A zsinat többsége az indítványt nem fogadta el.

A szombati (ápr. 2.) ülés első tárgya Kiss Áron püspöknek, Degenfeld Józsefnek és Tóth Sámuelnek az az indítványa volt, hogy a zsinat tegye meg a kezdeményező lépéseket egy Debrecenben létesítendő tanárképzővel kapcsolatos bölcsészeti fakultás alapítása iránt. Szász Domokos püspök lelke mélyéből üdvözölte az indítványt úgy a maga, mint az erdélyi egyházkerület képviselői nevében, mert ez első lépés egy régi óhajnak teljesülése felé. De az indítványt megtoldta azzal, hogy a zsinat egyuttal tegye meg a lépéseket a Kolozsvárt már régen tervezett theol. fakultás tárgyában. Degenfeld József gróf meg lévén győződve annak helyességéről, hogy a mint a bölcsészeti fakultásnak legalkalmasabb helye Debrecen, éppen úgy a theol. fakultásé Kolozsvár. De, ha mind a kettőt egyszerre akarná létesíteni az egyház, a költségek okoznának nagy hátráltatást. Különben, az indítványhoz hozzá járul. Többek hozzászólása után, elfogadták Szász Károly határozati javaslatát, mely szerint a két fakultás létesítésének ügyét egy bizottsághoz utasítják, mely a módokat nézve a zsinat harmadik ülészakájához nyújtson be előterjesztést, mellőzve Tisza Lajos gróf indítványát az iránt, hogy a létesítés a hívek újabb megterhelhetése nélkül vitessék keresztül. Itt félbeszakították a tárgyalásokat és csak délután öt órakor folytatták tovább, hol az új szövegezéssel ellátott, eredetileg a bizottságokhoz visszautasított szakaszokat fogadták el majdnem minden vita és változtatás nélkül.

Az ápr. 4-iki, utolsó előtti ülésen már nagyon látszott a nyugtalanság a zsinat tagjain, alig győzték végét várni a tárgyalásoknak. Inkább a más napra gondoltak, hogy immár a csaknem egy havi ülésezés után haza siethessenek övéikhez. Ígyekeztek is minél hamarabb átsiklani az ügyeken, melyek között ezuttal is voltak igen fontosak, minő volt a többek közt a nagyon lényeges egyházi törvénykezés egész szervezete, mely új szövegezésben most került a zsinat asztalára. Bármily gyorsan végeztek is azonban a kérdésekkel, köztük ezzel is, ez utóbbi egymagára igénybe vette csaknem az egész ülés tartamát; mert a mit mindjárt eleinte letárgyaltak, t. i. a lelkészi egyenruha kérdése s aztán végül a bölcsészeti és theol. fakultás ügyében kiküldendő bizottság tagjainak megválasztása, aránylag rövid idő alatt megtörtént. Az egyenruha ügyében azt határozták, hogy a lelkészek hivatalos tiszteikben, sőt hivatalos polgári ünnepélyeken is, rendszeres egyházi ruhát viseljenek, nevezetesen közép magasságu magyar süveget, fekete nyakkendőt, hosszú fekete atillát begombolva, lehetőleg gombkötő munkájú fekete örvvel, a hátat

egész szélességében befedő palástot, vállra fekvő gallérral; általában, minden öltözetet feketét. A mi a bíróságok megállapított szervezetét illeti, az egyházközségi bíróságokra nézve elfogadták a tervezetet, az egyházmegyei és egyházkerületi bíróságoknál pedig ideiglenes, u. n. időszaki tanácsot alkottak a sürgősen ellátandó ügyek elintézésére. A fakultások ügyében pedig a bizottságba Bánffy Dezső báró, Décsey Lajos, Degenfeld József gróf, Dull László, Fejes István, Karap Ferenc, Kiss Áron, Kiss Albert, Kun Bertalan, Lengyel Imre, Papp Gábor, Szász Domokos, Tisza Kálmán és Tóth Sámuel választották be. Mikor a szavazásnak ez ügyben vége volt, már nagyon is előre haladt az idő, az elnök tehát be-rekesztette az ülést.

Ápril 5-én gyűlt össze végre utolsó ülésre a zsinat e most véget ért második ciklusa. Ezuttal már mindenki rövid végzésre számított, de nem úgy történt, mert a közalapi és közadózási bizottság jelentése kapcsán sokáig tartó vita fejlődött ki az egyházi adózásra nézve, nem nagy haszonnal ugyan, mert az elvi határozat hozatalát elhalasztották a harmadik ciklusra, mely november hó elején fog egybehivatni. Ez után bizottságot választottak még az egyházak szükségéről beérkezett jelentések felülbírlására, majd a hálatartozás teljesítése iránt intézkedett a zsinat, elhatározván, hogy a püspökök és főgondnokok által üdvözöltetni fogja br. Vay Miklós ő nagyméltóságát kilencvenegyedik születési évfordulója alkalmából; végül pedig intézkedések tétettek a harmadik ülészakára nézve; a bizottságok pedig felhívták, hogy a kellő időre készüljenek el jelentéseikkel, ezzel az egyetemes zsinat második ülészakája végét érte. A zsinat tagjainak és a jegyzői karnak Tisza Kálmán elnök fejezte ki köszönetét, a mire előbb Papp Gábor, majd Kun Bertalan válaszolt, utóbbi egyszersmind szép imádsággal zárván be az egyetemes egyház mostani törvényhozói munkásságát.

Az egyházmegyékből.

A sepsii egyházmegyéből.

(Vége.)

13. A könyvtári bizottságnak és hivatalnokainak kötelességei a következőkben szabályoztatnak:

A) A bizottság kötelessége.

a) Minden évben kétszer, félévenként, lehetőleg a papi értekezletet megelőzőleg, gyűlést tart; a szükséghez képest tarthat többet is; mely gyűléseken megállapítja a meghozatandó könyvek névjegyzékét s ezt végleges meghatározás végett, a papi értekezlet elé terjeszti.

b) A könyvtár kezelését ellenőrzi, évenként a könyvtárt megvizsgálja és az észlelt hiányokhoz képest intézkedéseket tesz.

c) Gondoskodik a pénztár helyes és lelkiismeretes kezeléséről; pénztárnok számadását felülvizsgálja és észrevételeivel a papi értekezlet elé terjeszti.

d) Félévenkénti gyűlésein pénztárnok által tudomást szerez a netalán létező hátrálékokról és ezek felhajtásáról gondoskodik.

e) Végrehajtja a papi értekezlet által hozott és a könyvtárt érdeklő határozatokat.

f) Minden évben a papi értekezleten jelentést ad be jegyzőkönyvei alapján munkásságáról, intézkedéseiről.

B) A könyvtári bizottság elnökének és jegyzőjének kötelességei.

a) Elnöknek kötelessége minden félévben egyszer, a szükséghez képest, többször is, a könyvtári bizottságot összehívni; a gyűléseken elnökölni.

b) Jegyző kötelessége a jegyzőkönyv vezetése a bizottsági gyűléseken; a bizottság évi munkásságáról a jelentést megszerkeszteni, a jegyzőkönyvek alapján és azt előlegesen a bizottság, azután a papi értekezlet elé terjeszti.

C) Pénztárnok kötelessége.

a) A tagsági díjakat a 8. §. a pontjában meghatározott időben és módon beszedi.

b) A bevételekről és kiadásokról pontos számadást vezet; minden kiadást nyugtával igazol.

c) A papi értekezlet által meghatározott könyveket megrendeli, megérkezésük után bekötteti és hiteles jegyzék mellett, a könyvtárnoknak átadja.

d) Minden év végén megkészíti részletes számadását, melyet felülvizsgálás végett előbb a könyvtári bizottság, azután a papi értekezlet elé terjeszt.

D) Könyvtárnok kötelességei.

a) A pénztárnok által hozzá rendes kimutatás mellett átküldött könyveket átveszi s teljes címeket könyvtárnoki jegyzőkönyvébe feljegyzi.

b) Rendes naplót vezet a tagok által kivett könyvek kiviteléről és beadásáról.

c) Felügyel arra, hogy egy tag se tarthassa magánál a kivett könyvet a 16. §. c) pont alatt meghatározott időn túl és hogy azok épen és tisztán adassanak vissza. Az ezek ellen vétőt a könyvtári bizottságnak bejelenti; annyival inkább, mivel az elveszett, elszagattott, vagy elpiszkolt könyveket, ha azokról kellő időben jelentést nem tesz, a könyvtárnok köteles megfizetni.

d) Könyvet a tagokon kívül senkinek sem ad ki; a tagoknak is csak személyes, vagy írásban kijelentett kérelmekre; első esetben a kivevővel aláíratván naplóját, utóbbi esetben megtartván iratát mindaddig, míg a könyv visszaküldetik.

e) Azon tagokról szóló kimutatást, kik a kivett könyvet a határidőn túl tartják maguknál, az e miatt fizetendő bírságok behajtása végett a könyvtári bizottságnak időről-időre be-terjeszti.

f) Minden év végén jelentését a könyvtár állásáról a bizottság, valamint a papi értekezlet előtt megteszi.

14. A könyvtár hivatalnokai, a bizottság tagjai azért fizetést nem kapnak, kivéve a pénztárnokot, ki a tagsági díj fizetése alól fölmentetik; valamint a könyvtárnokot, ki nem csak az évi könyvtári díj fizetése alól mentetik föl, hanem évi 4, azaz, négy o. é. frt. fizetést is kap a könyvtár pénztárából.

VI. Fejezet.

A könyvtár kezelése.

15. A könyvtár kezelésére vonatkozólag megállapittatik:

a) Minden tag kérheti a könyvtárból bármelyik könyvet átolvasás végett s azt a könyvtárnok, ha más tagnak kiadva nincs, köteles neki kiadni a 13. §. D) pontja alatt meghatározott szabályok megtartása mellett. Ha valamelyik könyv nem volna benn a könyvtárban s az alatt többen ki

akarnák venni, a könyvtárnok naplójába bejegyzi a kérés idejét s a könyvet, bevétele után, az első kivenni akarónak adja oda.

b) Mindenik tag köteles, a kivett könyvet oly épen és tisztán visszaadni, a mint azt kivette és ha elszagattná, elpiszkolná, vagy elveszitené, bolti árát köteles megfizetni.

c) Egy tag is 10 ivnyi kötetet egy hónapnál, 20 ivnyit és azon felül két hónapnál tovább magánál nem tarthat, hanem ha a kiszabott idő alatt át nem olvashatta is, köteles azt beadni és csak azon esetben viheti el ismét magával, ha azon könyvet azon idő alatt senki sem kérte volna. A ki ezen szabály ellen vét és a kitűzött időn túl tartja a könyvet magánál, köteles minden napra minden kötet után egy krajcárt fizetni.

d) A fönnebbi pontok könnyebb érvényesíthetése végett, a könyvtárnok minden könyvnek táblájára jegyezze fel, hogy azt ívei számához képest mennyi ideig tarthatja magánál a kivevő.

VII. Fejezet.

A könyvtár székhelye.

16. A könyvtár, mint központon, osztatlanul, Sepsiszt.-Györgyön helyeztetik el és pedig az iskolai Előljárárság engedélye mellett, a Székely Mikó-kollegium könyvtárában, külön szekrényben.

VIII. Fejezet.

Átmeneti intézkedések.

17. Ezen alapszabályok csak is megerősítés után, lépnek érvénybe. Jövőben pedig ezen alapszabályok módosítását csak is azon papi értekezlet mondhatja ki, a melyen az e célra meghívott összes tagoknak legalább fele jelen van.

18. Ezen alapszabályok a megerősítés után a papi értekezlet már megerősített alapszabályainak kiegészítő részét fogják képezni.

Ez alapszabályzat letárgyalása és elfogadása után elhatározottat, hogy a könyvtárunkban levő összes művekről, különböző szakok szerint csoportosítva, lajstrom nyomattassék s minden értekezleti tagnak egy példány rendelkezésére bocsáttassék.

Értekezletünk, addig is, míg alapszabályzatunk megerősítettét nyer, könyvtárunk ügyének előbbvitele érdekében szükségesnek látta, az alapszabályokban említett könyvtári bizottságot ideiglenesen már jelenben megalakítani. E végből, kitűzetett a választás hét bizottsági tagra, egy pénztárnokra és egy könyvtárnokra. Egyhangulag megválasztattak bizottsági tagokul: Kiss Albert, Révay Pál, Zágoni Pál, Benke István, Magyarai Károly, Vas Lajos, Kolca Lajos; pénztárnoknak Vén Mihály; könyvtárnoknak Benedek Árpád.

Még a pénztárnok tette meg jelentését a könyvtári pénztár állásáról s ennek tudomásul vétele után, elnök a fia jelentvén, hogy több tárgy nincs, az értekezleti gyűlést be-zárja.

Ugyanekkor folytatólagosan ülést tartott a kilenc tagu könyvtári bizottság is, hogy alapszabályaink értelmében megalakuljon, kebeléből megválassza elnökét és jegyzőjét. Zágoni Pál, esperes, korelnöksége alatt, megválasztott e 9 tagu könyvtári bizottság elnökéül Kiss Albert, jegyzőjeül Benedek Árpád. E választás eredményének a papi értekezlet előtt való bejelentése elhatározottatván, egyidejűleg egy a könyv-

tár javára május hóban rendezendő estély tervezete beszéltetett meg s ezzel egy napi szellemi munkálkodásunk befejeztetett.

Benedek Árpád,
s.-szentkirályi ev. ref. pap.

Külföldi egyházi szemle.

A «Prot. Kirchenzeitungban» az öreg Kradolfer tett nem rég közzé egy magában véve elég okosan megírt cikket, melyben felveti a kérdést: hogy, vajjon, van-e egyáltalában szüksége az egyháznak hitvallásra? Fejtegetései a következők.

A mostani egyházaknak a föld kerekiségén mindenütt van hitvallásuk, ez meg is felel a történeti fejlődésnek, sőt hogy ezek kötelező erőt reprezentálnak, mint az állami törvények, az is a történet folyamán jelenik meg, mint szükségképpeniség. De, nem mindig volt így, az apostolok korában el tudtak lenni a keresztyének hitvallás nélkül is s ha volt «mi atyánk»-jok, ez hitvallás volt ugyan, de csak liturgiai jelentősége volt.

A konfeszziók kérdése határozottan történeti fejlemény, melyben két tétel áll szemközt, egyik: hitvallás kell, mert mindenkinek ki kell a maga hitét fejezni, hogy mások is lássák, s megismerjék; másik: a megállapított hitvallás nem mindenkire jó, egyiknek szűk, a másiknak tág, a hit egységét csak kényszerítéssel lehet elérni. E két tétel nyomán lép aztán elő a nagy hallgatolagos kérdés: kell-e hitvallás, vagy nem?

Igaza van, mondja Kradolfer, Rothenek, midőn azt mondja, hogy nem kell a keresztyénségnek olyan formákban és csak formákban beszélni, melyek ezredévesek, de csak félig, mert e felfogás mellett rögtön megjelenik a bibliai alap s ha ezt tekintjük, akkor sincs valami nagy értéke a hitvallásnak, annyival is inkább, mert a helyesebb quatenus helyett a quia kérdését teszi.

A hitvallásnak csak akkor van ereje, ha a tan és hitvallás kötelező; ámde, ezzel csak oly egyház léphet föl, mely be tudja bizonyítani, hogy azok a szentlélek munkái. Erre a munkára jó a katolicizmus, melynek pápája és inspirált zsinatja van, de nem oly egyház, minő a prot. is, mely megvallja, hogy a hitvallások csak emberek művei s hogy isten előtt csak saját benső hitvallásnak van igazsága. És a hitvallásoknak aztán milyen sötét története van! Maga az apostolicum, melyet minden egyházban elfogadnak, sőt az angoloknál félig hangosan kell a pap után elmondani, mily sajtóságos történeti fejlődéssel bír, hogy a tételeknek csak éppen összeállítására hathatja meg benne az embert úgy, miként Velencében a mozaik byzánci Krisztus-szobor-keltette benyomás, bár eleinte félelemmel tölti el az embert, elfeledhetlen marad mindvégig. S gondolja valaki, hogy például éppen az apostolicumot értelmes ember elhiszi? Ám, kísértse meg bárki, hogy kényszerítse szájjal vallani azt, a mi ellen szíve protestál. És hogy áll a dolog a prot. egyház hitvallásaival? Ezeket a körülmények szükségessége szülte. Nincsenek örök életre kényszerítve, hanem, mint Melanchton mondá: folytonos javítást igénylők. Mutatja az is, hogy egymásután jöttek létre különb-különbféle változtatással. Maga Melanchton, Luther nagy bosszuságára, folyton talált a maga művein javítani valót. Ott van az augusztana konfeszzió. Erre kötelezték századokon át az ev. hitűeket. Mily komikusan hangzik aztán az, hogy ez a hiteles invariata szöveg a legtöbb hibával van tele

tömve, mert csak másolat s az eredeti elveszett. Így van a II. helv. hitvallással is. Halálos ágyán írta Bullinger, aztán sokáig nem volt értéke, miglen III. Frigyes fedezte fel s nyújtotta át II. Miksának, mint fundamentumot. Fundamentumnak jó is, de mi nem ebben, hanem a fundamentumra épített házban lakunk.

Éppen ezért, a konfeszziók, már t. i. a meglevők, semmi jogosultsággal nem bírnak a további életre. Tényleg a legnagyobb theologusok, mint Ritzschl, Harnack, Kaftan határozottan kifejezést is adnak annak, hogy az egyház új hitvallást szerkesztszen, mely időszerűbb, elasztikusabb, érthetőbb, evangyeliomibb legyen, mint a régiek s így alkalmas arra, hogy a mai kor hitét egyetemes formában fejezze ki.

Kaftan, pláne, ezt egy újonnan megalkotandó dogma alapjára akarná helyezni. Mások meg úgy gondolják e hitvallást, hogy annak tételeit mindenki tetszése szerint értheti. Mint pl. az Ev. Bund «az egy szülött» kifejezését érthetni metafizikai, vagy vallásos vonatkozásban.

E férfiaknak törekvése ily alakban nem egyéb, mint küzdés a levegőg ellen, ezzel az egyházat fel nem építik. Sőt, mások meg hiában biztatják magukat azzal, hogy e dekadens kor helyett majd lesz egy hitvallásosabb. Hiu remény! A fejlődés az egyéni vallás felé tart. Ilyen törekvések mind nem érnek semmit. Csak az az igaz, hogy a jövő vallásában nem lesz konfeszzió. De azért éppen nem lesz azzal vádolható, hogy hitvallás nélküli, atomisztikus egyház lesz, csak hogy azon az alapon épül fel, hogy minden hívő hitvalló is, tehát, a hívők hite lesz a hitvallás, mely a kultusz tényeiben, az öt sacramentumban: keresztség, urvacSORA, konfirmáció, esketés, temetés nyer kifejezést, minden dogmatikai rész, a sablon és formái kizárásával, a hívők egysége csak a szabad részvétel által elérve és biztosítva. Mig kultusz lesz, nem lesz hitvallás nélküli egyház.

Németországon a nem rég lefolyt porosz zsinat is foglalkozott már a stóla végleges eltörlésének eszméjével. Ez ügy ujabban aztán oda fejlődött, hogy most törvényjavaslat van a parlament asztalán, mely ez eszmét egészen megvalósítani van hivatva. A törvény, a mint a javaslat akarja, egyelőre csak a monarchia régebbi provinciáiba és Schleswig-Holsteinba lesz kötelezőleg behozva és négy szakaszból áll. Az elsőben ki van mondva az egyházközségek joga, hogy megadóztathatják magukat, ha az egyháznak arra szüksége van, a másodikban biztosítatik az egyházi szertartások azon részének is, mely eddig stólavál járt, agendalis és liturgialis szabad elrendezése, a harmadikban, hogy a stóla megváltására szükséges összeg, a megállapított módzatok szerint, 1892. okt. 1-től az egyház rendelkezésére bocsátatik s a negyedikben maga a stóla-ügy rendeztetik pénzügyi tekintetben.

A strassburgi theol. intézet felhívást bocsátott ki, volt híres tanárjának, a mult évben meghalt Reusznak nagyszámu tanítványaihoz, tisztelőihez, ismerőseihez, hogy a nagy mester emlékszobrának felállítását adakozásaikkal tegyék lehetővé. A felhívás kiemeli Reusz írói érdemeit, nagy szolgálatait a bibl. kritika terén és számít rá, hogy tanítványai sietni fognak, emlékezetének megörökítő munkájában minél többen részt venni.

A chinai birodalomban, egyelőre legalább, ismét csendes minden. A nagy ker. üldözés lecsillapult, a véres veszteségek nyomai csaknem egészen eltűntek. A missionariusok ismét buzgón folytatják munkájukat, kitartással terjesztgetik tovább a keresztyénséget. De érzik, hogy nem sokáig fog tartani a kedvező fordulat, azért teljes erővel igyekeznek, hogy minden percet jól felhasználjanak, hátha így elfordíthatnák a jövőt. Nem rég a Shang-haiban tartott nagy missionarius gyűlésen elhatározták, hogy a missiót minden ponton meg fogják kettőztetni. Hiszen, például, az északi tartományokban kiütött legközelebbi lázadás is arra int, hogy kezüket a munkára kell vetniök. A chinai birodalom úgy is ébredezni kezd. Már a modern kultúra vívmányai is utat találtak a kőfalakon belül s a chinaiak nagy jövőt jósolnak magoknak, hiszik, hogy nem sokára olyan hatást fognak, már vagy jó, vagy rossz irányban, az emberiségre gyakorolni, mely maradandó lesz. Ilyen viszonyok közt, hogy a jó ügye léphessen előtérbe, teljes erővel munkálkodni kell. Annnyival is inkább, mert a chinaiak nem bírják érteni a ker. vallás erkölcsi fölényét, az ördög vallásának nevezik a keresztyénséget, annak tiszta magaslatára nem tud eljutni opiumtól elbódított agyvelejük. Eddig már körülbelül 40,000 a keresztyének száma, míg csak tizenhárom évvel is ezelőtt alig volt 10,000 ;

de még ez úgy szólván semmi, egy olyan kultur né, mint a chinai, nem itt kellene, hogy álljon; főleg, mivel Chinában tagadhatlanul kedvező tér volna bizonyos irányokban a ker. térítésnek. Hogy egyebet ne eralitse, a missiotelepek orvosi és gyógyítási működéseivel fogva, melyek, mint a keresztyén szeretet tényei, rendkívül nagy hatást tesznek a chinaiakra, ilyet az ő vallásuk nem ismer; aztán az is tekintetbe veendő, hogy a chinaiak irni-olvasni tudnak s hogy jól fel lehet használni magokat a benszülötteket, (Gutzlaff egészen helyesen mondá, hogy a chinaiakat a chinaiak fogják keresztyénekké tenni) eredmény is van elég szépen, mert a különben fősvény chinaiak legtöbb gyülekezetüket magok tartják fenn. Az bizonyos is, hogy elmaradhatatlan lesz Chinában a jó hatás, habár eddig nem is volt szembeszökő. Hiszen, a mi eddig mint lidércnyomás elenerválta a siker erejét, de a minek egészen el kell sekélyesedni s ez bizony meg fog történni, a kath. missio nyomán felburjánzó politikai párttekintet nagyon csekély, hogy semmisítő erőt reprezentáljon; magok a chinaiak sem tartanak mást, csak azt, hogy katolikusokká a legselejtesebb individuumok lesznek Szép eredményeket, mindinkább fokozódó nagyságban mutat tel a prot. missio, ennek van a legkedvezőbb jövője.

TÁRCA.

Koméniusz Ámos János.

(Emlékezés a kolozsmegyei tankerületi tanítótestület által Kolozsvárt, 1892. márc. 27-én rendezett Koméniusz-ünnepélyen.)

(Folytatás.)

A J a n u a nagy fontossága már annak rövid tartalmából kitűnik; Koméniusz a latin nyelvet, megszüaditva a grammatika nyűgétől, csupán eszköznek tekinti a reális ismeretek elsajátításában, melyek törekvéseinek legfőbb célját képezték. Ez a modern humanizmus, melynek alapját a nagy mester veté meg. Azonban, Koméniusz kezdé belátni nem sokára, hogy a J a n u a sok nehézséggel jár, kivált kezdő tanulóknak s azért megírta hozzá: «V e s t i b u l u m», előcsarnok, című kivonatos, kommentárszerű művét, mely a veszt-fali béke után a magyar iskolákban is mind sűrűbben használtatott.

Ezen első, nagy feltűnést keltő művével Koméniusz a világirodalom szinpadára lépett; Németország, Holland, Anglia és Svédország legtekintélyesebb tudósai és államférfiai keresték fel a lissai ginnázium igénytelen tanárát, hogy vele szoros összeköttetéseket létesítsenek hazájuk tanügyének és a tudományok érdekében. E művével nyerte meg egy hollandi nemes, Van Geer Lajos pártfogását, ki mindvégig lelkes barátja és kifogyhatatlan bőkezű jóakarója maradt Koméniusznak.

Nem sokára megjelent második halhatatlan műve is, az elsőnek méltó kiegészítője: «D i d a c t i c a M a g n a» telve nagy reformeszmékkel. «A D i d a c t i c a M a g n a» mondja Schmidt, «teljes neveléstan, merész és genialis körvonalokban, mely az embryonalis ember szemlélésével és nevelésével kezdődik s a nevelés ösvényén az isten-emberig, az istenhez való hasonlatosságig vezet.» Koméniusz e nagy műve huszonkilenc fejezetre oszlik s magában foglalja mindazt, mi a mai népiskolák szervezetének alapul szolgál. E művet eredetileg cseh nyelven, felekezete számára írta s csak később

fordítá le latin nyelvre, melyen 1634-ben megjelent s nagy feltűnést keltett.

A «D i d a c t i c a M a g n a» kiváltképpen a következő eszmék és szabályok körül forog. 1. Az oktatás már a zsenge korban vegye kezdetét s fokról-fokra haladjon előre. Az alkalmazandó módszerben kövessük mindig a természetet; mert csak a természetesség az, mely célhoz vezet. 3. Minden szabályt a példának kell megelőzniök, első maga a dolog s csak azután következnek a szók. 4. A közellevőről menjünk mindig a távolabbira. 5. Az írás és olvasás mindenkor egyszerre tanítandó. 6. A gyermek ne tanuljon meg semmit kívülről, minek fogalmával és értelmével nincsen tisztában. 7. Szerető szülők és tanítók környezék a gyermekeket; jó és egészséges tantermekben folyjon az oktatás; az iskola közelében ne hiányozzanak a játszóhelyek; mert csak úgy indulhat meg a természetes oktatás, ha minden összevág, mi a tanulást kellemessé teszi, s csak így győzhető le a gyermek elienszenve az iskola iránt.

Maga Koméniusz így szól 1634-ben «Praeludium Pansophiae» című munkájában második nagy művéről: «Mintegy húsz éve, hogy először éreztem szükségét annak, hogy a tudományos képzettség nehézsége ellen orvosszert keressek. Gyakran és sokszor gondolkoztam a felett, mikint lehetne a tudományok iránti szeretetet minél több emberben fölbreszteni, s könnyebb módszerrel az ifjúságot a tudományokban való nagyobb előmenetelre buzdítani. Sok gondolkozás s a természet törvényeinek gondos megfigyelése után, létre jött a «D i d a c t i c a M a g n a.»

Az említett «Praeludium Pansophiae» című művével Koméniusz az általános mivelttség elérését célozta, «az anyanyelven szóló reális mivelttséget», vagyis, azon universalitást, vagy egyetemességet, mely arra képesít, hogy mindenhez okosan szólhassunk. Egy angol tisztelője, Hurlieb Sámuel közbejöttével, 1637-ben megjelent Londonban «Pan-

Folytatás az 1/4. ív mellékletén.

sophiae Prodromus», az egyetemes tudás előhírnöke, című műve, melyet Angliában mohón olvastak s mely nemcsak sok barátot és tisztelőt szerzett Koméniusznak, hanem még a parlamentet is figyelmessé tette a nagy tanügyi reformátorra, ki félreeső lengyelországi magányából szórta a szellem fényét világgá, mely egészen új, eredeti színben tűntette fel az ember életét, rendeltetését és végső célját a nevelés és oktatás eszközeinek igénybe vétele által. Az angol parlament egy tanügyi javaslat beterjesztésére szólítá fel Koméniust, barátai pedig sürgősen kérték, hogy jőne mielőbb Angliába. Azonban, a politikai és vallási zűrzavarok nem kedveztek sem ezen, sem egy másik utazásnak, melyhez Koménius már előbb kapott meghívást Svédországból s ottani tisztelőitől.

Végre az 1641. és 1642. években annyira javultak a viszonyok, hogy Koménius, elfogadva jóakarói meghívását, Angliába utazott. De úgy látszik, a szigetállamban nem volt szerencséje a reformátornak; Írországból lázadás ütött ki, mely a parlament és kormány minden idejét és gondját igénybe vette. Az 1642. évben tehát Angliából Svédországba hajózott s legelőször Norköping városában állapodott meg, hol lelkes és bőkezű barátja, Van Geer Lajos fogadta, kinek ott terjedelmes kereskedelmi telepei voltak. Van Geer azután bemutatta őt a nagy svéd kancellár Oxenstierna Axel grófnak, ki nagy érdeklődéssel viseltetik Koménius tanmódszere iránt s kit felszólított, miszerint dolgozzon ki egy didaktikai kézikönyvet, mely Svédországban is használható lenne. Koménius ezen alkalommal megismerkedett Gusztáv Adolf egykori nevelőjével, Skyte államtanácsossal is, kit hasonlóképpen sikerült eszméinek megnyerni. Van Geer és többi barátai ajánlatára elhagyta Svédországot, hogy távol a politikai izgalmtól és csaták zajától, Elbing városába, Poroszországba, tegye át állandó lakhelyét, hol zavartalanul fejezhette be újabb műveit.

Itt írta meg «Novissima linguarum methodus» című könyvét, melyben nemcsak didaktikai alapelveit letette, hanem azok megvalósítására is megadta a kellő utbaigazításokat. E műve 1648-ban Lissában jelent meg s alapját képezi minden rationalis tanmenetnek. Módszerének fölfogása, melyet a Vestibulum, Janua és Atriumban jellemzően érvényesített, abban áll: hogy szakadatlan érdeklődésben és tevékenységben tartja tanítványait könnyű és kellemes s gyorsan haladó eljárása által.

Koménius 1642-től 1648-ig tartózkodott Elbingben, tanítva és tanulva, szüntelen munkálkodva s tudományos tervei s azok gyakorlati kivitelével elfoglalva. Tevékenységét sem az anyagi bajok, sem az élet külső s éppen nem kellemes körülményei, nem valának képesek csökkenteni, lelkesedése, buzgósa, meleg egyszerűsége nagyobb volt, mint a nyomás, melyet reá a kedvezőtlen viszonyok gyakoroltak.

A harmincéves háború végéhez közeledett; Németország és a szomszéd tartományok elszegényedett és erkölcsiben is mélyen aláhanyatlott lakossága a béke áldásai után esengett, melyet egy emberöltő óta nem ismert. Koménius hitsorsosai sokat reméltek a münsteri alkudozásoktól; s a morva testvér-szövetkezet most már nagyhirű hívét, Koméniust püspökének választá. S a mester, ki soha sem veszté el érintkezését hittársaival a messze távolban sem, követte szive sugallatát s elhagyva Elbinget, 1648. folyamán visszatért Lissába, hogy fokozott tevékenységgel szolgálja is-

tenét és az emberiséget. Apostoli jellege sohasem ragyogott fényesebb színben, mint életének ezen izgalmas napjaiban. Mint feje lenézett és üldözött kis felekezetének, mindent elkövetett, hogy a veszpháli béke tanácskozásai alkalmával hívei számára előnyös feltételeket sikerüljön kieszközölnie. S hogy célját elérje, leveleivel fölkereste jóakaróját, a svéd birodalmi kancellár Oxestierna grófot is. De minden hasztalan volt; a szegény morva-testvérek nem találtak kegyelmet a világbéke felett tanácskozó nagy urak szemében; s kimondatott reájuk a megsemmisítő végzés, mely ellen ide lenn nem volt föllebezésnek helye. A westphali béke megállapodásai szerint, a morva-testvérek felekezete kitöröltetett a protestáns felekezetek sorából. Lissa ilyen körülmények közt nem nyújthatott többé menedéket Koméniusnak sem, ki ismét vándorbothoz nyult, hogy magának s övéinek hazát keressen. (Folytatása következik.) Dr. Lázár Gyula.

Különfélék.

== **Lapunk majdnem egyidejűleg köszönt be** olvasóink hajlékába a keresztyénségnek legnagyobb, legfelségesebb innepével, mely a feltámadásnak, az örökéletnek hitét hirdeti. Bizonyítékai ott állanak szemünk előtt külsőleg is. A jó istennek jósága, kegyelme, és lelkünk örök szükségének e tekintetben való kielégítése mellett, föltáru előttünk a természet temploma is megnevezhetetlen pompájával. A menyboltozatról ragyogó sugarak omlanak alá; egy rövid nap alatt kihasad a dagadt rügyek tengere és zöld koronával ékesíti fel az erdők, a mezők pusztaságait; minden kis féreg föl emeli fejét, madarak dalától zeng a berek, és mindenütt elelenség, élet. Hozsánna a feltámadás örök igazságának! A mi vágyaink is mintha kiszabadultak volna bőrönükből; lelkünk mint ha szárnyakat eresztett volna; s midőn megzendül a bibliai asszonyok kérdése: «Kicsoda veszi el nekünk a követ a koporsó szájáról?», most, mint ha már meg is kaptuk volna a vigasztaló, a megszentelő, fel emelő feleletet: «Én élek, tí is élni fogtok!» Vajha, az új élet innepe új buzgósaot idézne elő a szivekben; adna új erőt az akarat elhatározásának, hogy a feltámadott Krisztus élne mibennünk, mindnyájunkban! Boldog innepeket!

== **Megjelent a «Protestáns Szemle»** negyedik évfolyam II. füzeté a következő tartalommal: 1. A prot. pátenz, és a sajtó. Ballagi Géza. A vallás lényege. Dr. Horváth J. 3. Koménius Amos János. Szalay Károly. 4. Gyöngyszemek Koménius vallásos nézeteiből. 5. Az énekügyi előmunkálattokról ír S. Szabó József. 6. Hazai irodalom. 7. Külföldi irodalom. E tartalom-jegyzékből is meggyőződhetik mindenki a gazdag belértékről, melyben e szép vállalat naponta nő és ma már teljesen nélkülözhetetlen. Szívesen felkerjük mindazokat, kik még nem találtak alkalmat, hogy járassák, hogy tiszteljék meg magukat azzal, hogy pártolói közé lépnek.

== **Az erdélyi részekben,** a kolozsvári collegium tartotta meg legutolsónak a Koménius-ünnepélyt, de magához méltóan. Folyó hó 8-án, d. e. 10 órakor zsufolásig telt meg az intézet innepi terme, tanárokkal, papokkal, mivelts közönséggel. Az innepély szónoka Parádi Kálmán volt, ki ámbicióval, valódi lelkesedéssel felelt meg feladatának és egy órán át kötötte le a figyelmet a nagy pedagógus ismertetésével, törekvéseinek elemzésével és kegyeletes kézzel téve le bemohosult sírjára a hála és tisztelet koszoruját.

== **A «Protestáns Almanach»** szerkesztőse kiadta a magyar öt év. ref. egyházkerület püspökének, Kun Bertalannak, Pap Gábornak, Szász Károlynak, Szász Domokosnak és Kiss Áronnak arcképét, és egynek-egynek ára, izléses keretbe foglalva, 1 frt. mely Budapestre küldendő. (IV. Várházkörút, 8. sz.) Lehetünk bárminő véleménynyel a képek kultusza iránt, de az elvitathatatlan, hogy örömezt elmerengünk olykor azoknak arcképmásán, kik az első helyet fog-

lalják el becsülésünkben. Ugy hisszük, hogy a ref. püspökök arcképe, egyebek mellett, mindig méltó disze lesz egy valóban protestáns családnak. Hát, a kiktől telik, azok igen előnyösen szerezhetik meg ez alkalommal.

= **Az ágost. hitvallásuak egyetemes zsinata**, mely múlt év dec. 11-én napoltatott el, folytatólagos ülésére május 4-re hivatott egybe az elnökség által. Kiváncsiak vagyunk, hogy vajjon lutheránus atyánkfiai lesznek-e olyan bőbeszédűek, mint a miénkek valának?

= **Szivesen kérjük lapunk barátait**, hogy az előfizetések beküldéséről ne feledkezzenek meg. Ismételten fölemlítjük, hogy ez esztendőben rendszer olvasóink közül, kiknek a lapot pontosan küldjük, alig egyharmad gondolt ránk e tekintetben. A hátralékok gyűlnek, és szaporodik a mi gondunk az anyagi terhek fedezhetése miatt. Nem jól van ez így. Ne is legyen.

HIVATALOS RÉSZ.

961—1892.

FELHIVÁS.

A külföldi egyetemeket látogató theologus ifjaink közül azok, kik az egyházkerületünk kezelése alatt álló segélyalap jövedelméből való részesítésre reá vannak szorulva, fölhívattak, hogy Igazgató-Tanácsunkhoz intézendő folyamodványukat folyó évi május hó 10-ig adják be.

A kérvényhez csatolandó: a középiskolai és theologiai tanfolyam végzéséről szóló bizonyítvány, hiteles másolatban; az egyetemi lecke-könyv s községi bizonyítvány a szülők vagyoni helyzetéről, nemkülönben kimutatandó az is, hogy kérelmes honnan és mily összegű segélyeket élvez?

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Ig.-Tanácsától, Kolozsvárt, 1892. ápr. 11-én.

Márkus Fános,
titkár.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

837—1892.

PÁLYÁZATI HIRDETÉS.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Igazgató-Tanácsánál üresedésbe jött évi 300 frt. évnegyedenként utólagos részletekben felvehető fizetéssel javadalmazott hivataliszolgái állásra pályázat hirdettetik; s felhívattak mindazok, kik ezen állást elnyerni óhajtnak, hogy életkorukat, irásban és olvasásban való képességüket, valamint erkölcsi magukviselését és rendezett anyagi állapotukat igazoló okmányaikkal felszerelt folyamodványukat f. é. május hó 15-ig Ig.-Tanácsunkhoz adják be.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Ig.-Tanácsának, Kolozsvárt, 1892. ápr. 10-én tartott üléséből.

Márkus Fános,
titkár.

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.

393—1892.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben, az udvarhelyszéki egyházmegyébe kebeleztet alsó-boldogfalvi egyházközség lévita-tanítói állomására ezennel pályázat nyittatik.

Javadalom gazdasági épületekkel ellátott lakáson kívül, egyházhatósági becslés szerint, 104 frt. 79 kr. értékű kepe és kanonika-porció haszon élvezete. Továbbá, az 1½ km. távolságra fekvő új-székyeli egyháztól, ünnep- és vasárnapokon végzendő énekvezéri teendőkért, évenként 50 frt. Megjegyzendő, hogy a javadalomba felvett 8 holdnyi szántóföldet az egyházközség tagjai művelik.

A megválasztandó köteles a lévita teendőn kívül, az állami iskolában ref. növendékeknek vallást tanítani, s javadalma 6⁰/₁₀₀-át, s az évi 20 krnyi dijt a gyámintézeti pénztárba fizetni.

Pályázati határnap május 10. Folyamodványok, nagytiszt. Menyhárt András, esperes aához küldendők, Kecsetbe, u. p. Sz.-Udvarhely.

Kolozsvárt, 1892. ápr. 12.

Szász Domokos
erdélyi ref. püspök.

370—1892.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a küküllői egyházmegyébe kebeleztet sz.-dányáni egyház kántor-tanítói állomására pályázat nyittatik.

Javadalom: kerttel és gazdasági épületekkel ellátott tisztességes lakáson kívül, egyházhatósági becslés, szerint 111 frt. 12 kr.

Pályázati határidő: folyó évi május 20. Folyamodványok nt. Kovács Elek, esperes aához küldendők, V.-Gálfalvára, u. p. D.-Szt.-Márton.

Kolozsvárt, 1892. ápr. 12.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

380—1892.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületbe, a küküllői egyházmegyébe kebeleztet mikesfalvi egyház kántor-tanítói állomására pályázat nyittatik.

Javadalom: kerttel, gazdasági épületekkel ellátott lakás és egyházhatósági becslés szerint, 134 frt. 76 kr.

Pályázati határidő: folyó évi május 20. Folyamodványok nt. Kovács Elek, esperes aához küldendők, V.-Gálfalvára, u. p. Dicső-Szt.-Márton.

Kolozsvárt, 1892. ápr. 12.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

556—1892.

TUDÁSUL.

Felhivom tiszt. paptársaimat, sziveskedjenek utasítani egyházközségükben lakó azon papi-tanítói övegyeket és árvákat, kik az udvarhelyi egyházmegye gyámintézetétől segélyt nyerni jogosultak, hogy életbenlétük és özvegységi bizonyítványukat, folyó évi ápr. 25-ig adják be tiszt. Kiss Károly gyámintézeti pénztárnok afához Agyagfalvára (u. p. Bögöz). Az elkésve érkező folyamodványok nem vétetnek figyelembe.

Az udvarhelyi ref. egyházmegye esperesi hivatalától, Kecsetben, 1892. ápr. 8-án.

Menyhárt András,
ev. ref. esperes.

346—1891.

HIRDETMÉNYES IDÉZÉS.

Nyéni lakos, Simon Geci Ágnes férjét, Erze Pál József Györgyöt, ki őt ezelőtt három évvel hűtlenül elhagyta s azóta sem tartózkodási helyéről, sem életben létéről tudomással nem bír, ezennel a sepsü ev. ref. egyházmegye házassági törvényszéke elé hirdetményesen válóperbe idézteti, azon kijelentéssel: hogy, ha hat hó lefolyása alatt említett házassági törvényszék előtt meg nem jelenik, ellene a válóper úgy is megindítja s le fogja járatni.

A sepsü ev. ref. egyházmegye esperesi hivatalától. N.-Borosnyón, 1892. ápr. 7.

Zágoni Pál,
esperes.

551—1892.

HIRDETMÉNYES IDÉZÉS VÁLÓPERBE.

Újszékyeli lakos, Murvai Rózália, férjét, Lőrinc Mózes, ki őt 23 évvel ezelőtt hűtlenül elhagyta és azóta sem tartózkodási helye, sem életben léte felől tudomása nincs: ezenel hirdetményesen idézteti válóperbe, mától számítandó hat hónap alatt, azon figyelmeztetéssel, hogy akár megjelenik, akár nem, idéztető válóperét az udvarhelyi ev. ref. egyházmegye házassági törvényszékén megkezdi és le fogja járatni.

Az udvarhelyi ev. ref. egyházmegye esperesi hivatalától, Kecsetben, 1892. ápr. 7-én.

Menyhárt András,
ev. ref. esperes

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Mai számunkhoz egy negyed iv melléklet van csatolva.

Nyomatott Ajtai K. Albert könyvnyomdájában Kolozsvárt.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXII. Évfolyam.

Kolozsvárt, 1892. Április 21.

16. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY ÍVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendőek: *Külmagyarutca 9. sz.*

Vallásos estélyek.

Egy néhány jól eltöltött este emléke zsongja
be lelkemet, midőn e sorokat írom.

Burns remek költeményének: «S z o m b a t
e s t e a k u n y h ó b a n», képe lebeg lelkem előtt,
midőn a mi szerda-estéinkre gondolok, melyeket
itt Budapesten a fényűzés, a világi hivalgás, a szel-
lemi élet antagonizmusának kellős középpontján
a kálvinista főgimnázium egyik termében átéltem
sokakkal, egyező érzéssel, összezengő buzgalommal.

Átélttem a hitélet egy pár meghatott óráját és
gazdagabban távozám. Gazdagabb voltam érzésben,
hitben és szeretetben.

«S amaz édes hangok, a melyek Sionban
Zengedeztek egykor, zendülnek ujonnan,
Az istent dicsérik»

És hangzott a zsoltár és hallgattunk egyszerű,
keresetlen hangú elmélkedést, melynek nem volt
homiletikai jellege, nem volt ritualis rendeltetése,
szerkezete, de volt valami, mi hozzá tartozik a
hitélet alapjához, az érzélem meghatottságához és
hozzá tartozik a protestáns öntudat alapjához, az
értelem megvilágításához.

Mert hiában panaszkodunk a világ ellen. Az
kérelhetetlenül halad a maga útján. Futunk a
mindennapi megélhetés érdekében, harcolunk a
társadalmi harcban, hogy állást, nevet, vagyont,
befolyást szerezzünk; harcolunk a társadalom fegy-
vereivel és harcolunk szent odaadással szerette
családunk érdekében és ha rá gondolunk, aggódva
gondolunk rá gyermekeink jövőjére: megszázszó-
rozva érezzük erőnket, sarkal a kötelesség és
minden lépésünket megszenteli a szülői szeretet
édes gondja.

Észrevétlenül szaporítjuk a kötelékeket, me-
lyek a világhoz fűznek. Azt hisszük, minél job-
ban erősítjük e kötelékeket, annál jobban bizto-
sitjuk a jövőt.

És hol van e törekvés pregnánsabb, majd-

nem sértőbb alakban kifejlődve, mint a főváros-
ban, hol a bellum omnium contra omnes,
a létért való küzdelem kérelhetetlenül szedi ál-
dozatait és közönyösen gázol keresztül az eset-
teken

Oh, a szép morális elvek mily szépen hang-
zanak! Ez a cégér, ez a kirakat; de az erkölcsi
nihil dül benn.

Néha ki-kitör e nihil. A társadalom salakja
olykor feltör a társadalom fenekéről, mint ezt a
világvárosok krónikájában egyre sűrűbben ol-
vassuk.

E belső betegség, e titkosan, ádázul romboló
ragály ellen a politikai intézmények, a társadalmi
jótékony egyletek óriási tevékenységet fejtenek ki;
de mégis erőtleneknek, szegényeknek bizonyulnak.

Miért? Mert az alap-szenvedélyt: a világ el-
veihez való ragaszkodás önfelelt szenvedélyét meg
nem törik, meg nem fékezik.

A háborgó Tiberiás Jézus egy szavára lecsil-
lapult. A hegyi beszéd főséges igéi varázsere-
jüket nem vésztették el.

És mondhatom, hogy a budapesti református
egyház intező férfiai a legnagyobb dicséretre méltók
azért, hogy módot, alkalmat teremtettek a
hivek összejövetelére, egy-egy estének közös buz-
góságban való eltöltésére. Ki részt vett ezekben,
nem feledi azt az épülést, melyben részesült ott
a társadalom előkelő köreitől le az egyszerű, igény-
telen alsóbb társadalmi osztályok sorsosáig min-
denki.

Midőn Szász Károly közvetlen melegség-
gel kifejté az ily összejövetel szükségét, hogy mily
jótékony hatással lesznek a protestáns öntudat
ápolására, a vallásos hangulat ébresztésére: az élet
nehéz küzdelmei közt egy-egy pihenő oáznak raj-
zoló az ily találkozást, és most az estélyek be-
fejezése után, e kedves oázisok, mint kedves em-
lékek lebegnek előttünk.

A ki emlékszik Balogh Ferenc megragadó

előadására, mely a francia protestánsok szenvedéseit rajzoló, melyben a «puszta lelkipásztorai»-nak hősiességét, megsemmisíthetetlen kitartását ecsetel: lehetetlen, hogy ne érezte volna szakadozni azon kötelékeket, melyek a mindennapi élek és gyönyörök szálaival oly erősen láncolják a lelket e világhoz, mintha a léleknek szárnya sem volna.

A ki Pál apostol korinthusiakhoz írott levelébe szőtt ama fenséges himnusz magyarázatát hallotta ugyancsak Szász Károly ajkairól, mely a szeretetet hirdeti a világon a legjobbnak; utána Kenessey szép elmélkedését arról, mi a világon a legszebb, mi nem más, mint a Krisztus képe a lélekben; ki a többi előadó elmélkedését figyelemmel végig hallgatá; az egész közönség énekében és áhitatában részt vett: érzett valamit abból a hangulatból, mely a hitélet közvetlen forrásából ered. Mert, hiában, «Mint a szép hives patakra a szarvas kívánczik. .» a lelket aspirációi az égbe vonják. De ha e hives forrásokat nem kereshetjük föl: rendre hozzá szokunk a lélek zavarosabb itálához is, de hozzá az élet láng-itálához és ennek részegítő mámara beveszi magát egész lényünkbe, összes valónkba. Pedig, a hitélet üde forrásából a kik isznak, azok meg nem szomjaznak.

És még hozzá: a mi protestáns hitéletünk a múlt küzdelmeiben gyökerezik. Hogyan ébreszthetünk protestáns eszmék harcaihoz protestáns hangulatot, hogy edzhetünk protestáns akaratot, hogyan fegyverkezhetünk föl protestáns elszántságot: ha a múlt küzdelmeit nem ismerjük, ha a százados küzdelmeket lelkünkben át nem éljük?

Erre valók az oly összejövetelek, melyeken egymás buzgóságánál gyúlunk lánggra; egymás zsolozsmájába szakad bele a mi énekünk.

A lelkek ez öszszhangja a világi élet lármájában mint valami szent melódia húzódik meg szívünk legszentebb rejtekén.

Mint Madács «Ember tragédiájában» Éva, mint Julia mondja: a feslett Róma undorító kéjgésben dőzsölő csoportjában, a zene hangján visszazáll a múltba:

«Hol napsúgáros pálmák alatt
Ártatlan voltam, játszi, gyermeteg,
Nagy és nemes volt lelkem hivatása.»

Oly jól esik nekünk is, a templomi áhítat formáságai mellett, más formában is, más alkalommal is a rokonlelkek találkozásán megjelenni és a szerencse-vadászat hajszájából egy kissé magunkhoz térve, hallgatni a hegyi beszéd ígét:

«Boldogok, a kik éheznek és szomjuhozzák az igazságot, mert ők megelégtettek.»

E ki nem elégitó világban, mely Pilátussal kérdezi: micsoda az igazság? keressük, éhezünk és szomjuhozzuk az igazságot, mely nem más, mint az evangyéliumi szeretet.

Megvallom, e cikkben ki akartam kelni az ellen, hogy mily parlagon maradt a mi társadalmunkban a hitélet. Megvallom, hogy egy kis prédikációt akartam a vallásos közöny ellen dörgetni. De megragadott az eltöltött, az átélt esték emléke és csak a szeretet hangján kérem a vidéki városok protestáns hiveit: honosítsák meg ez intézményt ott, a hol lehet, oly alakban, a minőben lehet, és látni fogják, minő termékenyítő hatása lesz az egyházra és mily nemesítő hatása a közéletre nézve.

Protestáns öntudattal fölverte kebelről lepattan a világ minden nyíla, mely a szívbe furódik és megmérgezi az életet.

«Mert a testnek bölcsessége halál: a léleknek pedig bölcsessége élet és békesség.» (Pál, Róm. VII. 6.) És e békességre mily szükségünk van!

De felfegyverez a harcra is, mert óh, ez ellenállásra mily szükségünk lesz!

Szívemből kívánok megújodást hitben, reményben és szeretetben. Hegedüs István.

A történelmi felfogásról.

(Tanári beköszöntő beszéd.)

Évezredek folyamán nagyobb forradalom nem folyt le földünkön, mint midőn az ember, ki addig állatinak nevezhető életet folytatott, szellemi erejének növekedésével, kivivta a természet fölött első győzelmét. Megkésztíté durva, vadász-eszközét, s az éltere törő vadállat bőrét védtelen testének takarójául használta föl. Az első mag elvetve, s az első vessző elültetve lőn. Házak készültek az élőknek, s a holtaknak sirok. Megkezdődött az emberi fejlődés vég nélküli folyama. Megalakult az első társadalom, mint ama fejlődés multhatatlan föltétele.

S ha végig tekintünk az emberiség történetén, úgy találjuk, hogy az ember, mint társas lény, elejétől fogva és a legkülönbözőbb módozatokban a vizsgálódás tárgyát képezte. Látjuk mindenütt, hogy az ember magát történelmileg fölfogni igyekszik. Törzsfőkrül és hódító hősökrül, vallásalapítókrül és törvényadókrül regélnek a szájról-szájra szálló régi énekek. Föliatok és följegyzések királyok neveit s tetteit, városok alapítását s azok intézményeit ismertetik meg a késői korról. Történetírásról azonban az ó-kori keleten nem beszélhetünk. Csak a görögöknél vette az Herodotossal kezdetét. Ő volt az első, ki a tények halmazát rendszeres egészbe foglalta. Ezért nevezhetjük őt joggal a történetírás atyjának. A görög-perzsa háborúkról írott művében, mely egyúttal

a keleti népek történetének beszövése által az első egyetemes történelemmé szélesedik ki, azon vallásos eszme vonul végig, hogy isten a bűnt romlással bünteti, míg a gyöngének és alázatosnak erőt kölcsönöz. Szerinte a világtörténet: világbiráskodás. Innen a derült nyugalom, mely előadását oly vonzóvá teszi. Műve, mely szívesen kitér még arra is, hogy Tisandros fia mikép táncolta el házasságát, nem nagy figyelemben részesíti ugyan a politikai okokat, s keveset beszél az alkotmányról, azonban mint a perzsa háborúk folytán létrejött athenaei nagyhatalom terméke, rámutat, bár hallgatólag, azon viszonyra, melyben az állam, mint a társas élet legtökéletesebb alakja, s a történelem állanak. Az apróbb államokra szétszakadozott Görögország ugyanis nem érezte szükségét annak, hogy hagyományai nemzeti szellemben megírva fönmaradjanak.

Thukydidesnél már a történelem középpontja az állam, melynek tevékenységét két legmagasabb cél uralja: a szabadság és hatalom. Athenae háborút viselt szabadságáért a perzsákkal, s hatalma kiterjesztése miatt keletkezett peloponnesusi háborúja. Thukydides az események okainak vizsgálata, s a tények hitelességének bírálata által méltán vivta ki a történet első bölcsészének megtisztelő nevét. Ő választá el határozottan a költészetet és történelmet egymástól, bár a mythos hiánya a történelemben, mint mondá, talán elidegeníti attól a nép kegyét. Xenophont, a görög történetírás aranykorában a triumviratus kiegészítőjét, főleg műve arányos berendezésének szempontjából kívánom említeni. A hellen és római szellem közvetítője Polybios, midőn a közép-tengeri államokat rajzolja, melyeket Róma hatalma egységbe foglal össze, a világtörténelmi felfogás magaslatára emelkedik. Polybios is különösen az állam külső tevékenységéről beszél, de ő már tisztán fölállítja a tételt, hogy a sikeres külső politikának föltétele a jó alkotmány. Ez pedig szerinte a nyilvános hatalom birtokosaitól függ. Ezen uton vontá be ő a cselekvő személyek jellemzését a történelemben; a történetíró föladatai közé sorolván a szereplők képét rajzolni tehetségeik, neveltetésük, érzületük s a nyilvános dolgokra vonatkozó nézeteik szerint.

A Tiberis partján lakozó népnél, habár hiányzott is a hellenek eszményi iránya, de szellemének erőteljes, gyakorlati természeténél fogva, az öröklött szellemi alkotások magvai nem hullottak terméketlen talajra. Caesar a tanúságos tartalom mellett, előadásának mesterkéltég nélküli szépségével hat; Sallustius a tárgyilagos fölfogás mestere; Liviusnak, az augustusi korszak legkitünőbb prózairójának szónokias előadásából forró honszerelmé sugárzik felénk. S mit mondjak Tacitusról, a legnagyobb római történetíróról, kit kimondott elve: «sine ira et studio,» mely elvéhez mindig hú maradt, eléggé jellemez. A mennyire lelkiismeretes ő a nyomozásban, épp oly elfogulatlan ítéletében, s képzelő erejét, mely olykor a költészet magasabb régióiba szárnyal föl, csak bölcsési szelleme mulja felül. És a rómaiaknál a külső történettel mint egyenrangú lép föl a belső történet is. Ki Liviust és Tacitust mélyebben tanulmányozza, az bennük a jog, vallás, erkölcsök, földmivelés és kereskedelem tekintetében a tudósításoknak egész kincses bányájára talál. Mit azonban Polybios megkezdett, de csak hiányosan vitt

ki: az erkölcsi személyi rajzában mutat, Tacitusnál főleg, a római történetírás nagyobb haladást.

Az emberi dolgok körforgásáról, illetőleg, kezdetükhez való visszatéréséről szóló régi tan, önkint érthetőleg, a rómaiaknál is érvényben maradt. A keresztyén világnézetnek vala föntartva ezen vigasz nélküli gondolatról magasabbra vezetni az emberiséget.

A keresztyénség elterjedésével tovatúnt az ó világ. A régiek a jelennek éltek, a keresztyének túrték a jövőért. Az államnak látható közössége a szellemi előtt háttérbe szorult; a nyilvános élet érdekét a családiasság váltja föl. Évszázadoknak kellett lefolyniok, míg közönség képződött, mely a régiek szellemében a történelemnek újra szükségét érezé. Mindinkább megszokták a bibliai s a velük kapcsolatos eseményekben látni a történelem lényegét. Ez új szükségletnek Eusebios felelt meg N. Konstantin idejében. Ő vitte be először az egyetemes történelemben, időrendileg tárgyalva, a bibliának s a keresztyénség első idejének hagyományait. Latin fordítója, a dalmatai Hieronymus, midőn Dániel próféta jóslatát a négy fenevadról az assyr-babylon, méd-perzsa, görög és római világbirodalomra magyarázza, az első, kinél a világtörténeti fejlődés tanának csiráit előtűnni látjuk.

Az egyház szolgálatában álló történetírás azonban lassankint függetlenné lesz. A keresztes háborúk következtében megváltozott gondolkozásmód, a humanisták által vivott szellemi harc, a hitújítás igehirdetése, a mult század bölcsészete s messze kiható politikai és társadalmi vívmányok hatása alatt a történelem elfoglalta megillető helyét a tudományok birodalmában. S ma már mind kevésbé hódít a régiektől öröklött fölfogás, hogy a história a mult politikája, s a politika a jelen históriája. És méltán. Mert nem csupán szójáték, hogy a háború a politika vége, s a politika a háború kezdete. Már pedig a béke művei is szerepelnek a történelemben, bár nem akarjuk a béke-congressusok tagjaival állítani, hogy mig eddig a háborúkban annyi erő, kincs és remény füstbe ment, a füst nélküli lőpor föltalálásával, ezután még füstöt sem kapunk. Igaz, hogy a német nyelvben a háború-folytatás nélkülözhetlen föltételének, a hadseregnek (Heer) a pusztitással (Verheerung) való kapcsolata nem alaptalan, de az is igaz, hogy a pusztítás, a legdurvább értelemben véve is, nem egyszer volt alapja a tovább fejlődésnek. Azt azonban szívesen elismerjük, hogy fejlődésünknek a béke mind fontosabb tényezője lesz lassankint; azzá kell lennie.

A történelem fogalmának kibővülésével egyes országokat, mint az egész emberiséget illetőleg a politikai történelem helyét mindinkább a mivelődés-történelem foglalja el. Ám, a mivelődés-történelem körébe tartozik mindaz, mit az ember tudományosan kigondolt s művésziileg megalkotott, a természetben munka és küzdelem által teremtett, a társas életben szervezett, szóval: a szellemi és anyagi javaknak összes kincse, mit korábbi nemzedékek az utódoknak nem csak megőrzés, de gyarapítás végett hátra hagytak. A mivelődés-történésznek tehát, hogy szerves egészbe foglalhassa, mindezen vívmányokat egyiránt kellene ismernie, egyesíteni kellene lelkében mindazt, mi a történet hosszú folyamán számtalan lelket töltött be. Könnyen belátható, hogy ezen föladat egyes ember által

meg nem oldható, míg a történelem régi anyaga teljesen átdolgozva, s az újabb időben óriási módon fölszapordott kútfők tömege gondosan áttanulmányozva nincs; nem mindaddig, míg a különböző nemzeteknél a különböző művelődési irányokról írott megbízható művek, mint másodrendű kútfők, az író rendelkezésére nem állanak. Hogy aztán a fenti értelemben vett művelődés-történelem értékét nem az apró részletek felsorolása fogja megadni, talán említeni is fölösleg. Azt azonban hangsúlyoznunk kell, hogy valódi egységes történelem, legyen az nemzeti egyetemes, egy, több, vagy minden művelődési ágra kiterjedő, egy embernek lehet csupán. Ugyanis, az egységet tekintve, mi pedig minden tudományban elengedhetlen feltétel, a múlt évszáz elején több angol tudós által szerkesztett s németbe is átültetett hatalmas világtörténelemnél nem sokkal kevesebb kívánni valót hagy fönn az új Oncken-féle történelem sem, több mint negyedszáz tudósnak különben mély kutatásról tanuskodó s magas szempontok által vezetett munkája.

A művelődés, folytonos haladás eszméjével, melyet Turgot mondott ki először határozottabban s melyről Condorcet, Párisban elrejtőzve, a rémuralom pallosa alatt elmélkedék, megszületett az emberiség történeti életének egyedül helyes elmélete. Hatása folytán mindinkább megszűnik a gondviselés és szabadság között a régi ellentét. Mi nem hiszünk többé csodákban. A mi istenünk önkijelentése folytonos és általános. Isten a világon kívül, de benne uralkodik. S kinek látjuk a természetben művét mindenütt, jelen van a történetben is. Általa érezzük, gondolkozunk és cselekszünk. Beszél hozzánk az ész és ismeret hangján, s munkálja nem csupán a kevés kiválasztottnak, hanem mindnyájunknak üdvét, mely nem egyéb, mint tehetségeink folytonos tökélyesbitése. És egyéb-e az emberi szabadság, mint a mi ezen isteni terv megvalósításában nyilvánlik? Az ember küldetésének tudatára emelkedve nyeri meg szabadságát, mely annál inkább növekszik, minél tökéletesebben használjuk. Az emberi haladásnak tényezői a gondviselés és szabadság. Ilyen értelemben az előhaladás eszméje helyreállítja az igazságot a történelemben, kibékíti sorsunkkal s munkára ösztönöz. A névtelen hősök sirjain virágok tenyésznek, s a szellő messze tájakra hordja el azok illatát. Ha Mózes nem látja meg az ígérlet-földét, meglátja Józsuá. Ha nem élvezzük fáradalmaink gyümölcsét, élvezni fogja a következő nemzedék. Bizonyára az emberi élet nem a növénynek élete, mely nő, virágzik s elhervad, annak tudata nélkül, hogy élt. S a történelem nem szárazsított füvek szekrénye. És megtanít amaz eszme arra is, hogy becsüljük a múltat, mely egy még tökélytelenebb régi időnek volt a gyermeke, s ne büszkélkedjünk a jelennel, melyet túlhalad a jövő. Ha bírálunk intézményeket, szeliden ítéljük az egyesek fölött. A gyűlölet nem illik a történészhez. A gyűlölet nem engedi tisztán látnunk a tényeket. (Folytatása következik.) Jánosi Gábor.

Az Emke és az egyházi főhatóságok.

Kolozsvár, 1892. április 18.

A «Kolozsvár» folyó hó 14-iki számában «Az Emke és az egyházi főhatóságok» cím alatt az Emke április 12-ki

választmányi üléséről kiegészítő tudósítás jelent meg, mely azt tanúsítja, hogy a jelzett választmányi ülés referense elégedetlen az Emkének az egyházi főhatóságokkal szemben fennálló viszonyával, s a fennálló viszony miatti kedvetlenségét a választmányban is indokolni akarva, súlyos vádakhoz hoz fel általánosságban mindenik, részletekben különösen a reformatus főhatóság ellen.

A «Kolozsvár» idézett számában a reformatus egyházkerület Igazgató-Tanácsa ellen felhozott vádak egyszerűen alaptalanok, mert pl. az Emke-segélyek közül templomépítésre és javításra egyetlen egy helyütt (Kisbarcsán) fordított a megszavazott összeg s ott is az Emke-választmány határozata értelmében, mely nemzeti szempontból is elég fontosnak ítélte a kijelölt szükségletet arra, hogy 500 frt. segélyt folyósítson.

A páncélcsehi papnak 100 frt. rendes fizetést biztosított az Emke, de nem áll az, mintha az egyházi főhatóság a pap eddigi rendes fizetéséből e 100 frtot levonta volna, úgy hogy a pap fizetése semmivel sem emelkedett. Az egyházi főhatóság még az Emke-segély folyósítása előtt 50 frt központi segélyt szavazott volt meg a papnak s ez összeg ma is változatlanul jár a pap részére.

Az iskola, melyre úgy történik hivatkozás, hogy az egyházi főhatóság késedelmesen, vagy egyáltalában nem juttatván a tanító kezébe az Emke által biztosított javadalmat, a tanító elköltözött s az iskola megszűnt, nem lehet más, mint a szászújfalusi iskola. Itt az Emke évi 50 frttal járul a tanító fizetéséhez. Az első évi fizetést felvette a tanító, de azután jobb állomást nyerve, oda hagyta a szászújfalusi iskolát. Azóta az állomás betöltéséig a tanulók a közeli Maros-Szentkirályra járnak tanulni, s a tanítói fizetés időközi ki nem adott részletéről rendelkezett is az Emke.

Ime, a főtítkár előadásából a «Kolozsvár» útján tudomásunkra juttatott részletek igazi megvilágításban.

Ezek után, csak azt kérdezhetjük: miért nyilvánítja az Emke tiszteletbeli alelnöke és főtítkára a választmány előtt az egyházi főhatóságokkal való viszony iránti el-lenszenvét? Miért ellensége különösen és éppen a reformatus egyháznak? Miért akarja okvetetlenül népszerűtlenné tenni az Emkét; mert bár többnyire a felhivatalos szócsó értesíti a közönséget az Emke-választmány tárgyalásairól, de ime megesik, hogy a tárgyalás részleteiről is jut valami nyilvánosságra.

— K.

Az egyházmegyéből.

Az erzsébetvárosi körlelkészségből.

(Jelentés az Igazgató-Tanácsához 1892. jan.-márci sról)

Méltóságos Igazgató-Tanács!

Az 1892-ik év első negyedéről tisztelettel terjesztem föl jelentésemet.

Ezen évnegyedben irodai teendők: évi jelentés, számadások, bevallási ív, különböző statisztikai kimutatások foglaltak kiválólag el.

Az országos ref. közalap bevallási íveit három példányban az utasítás által előírt módon elkészítettem s felterjesztettem. Hátrálék egy fillér sincs és az évi járulékos

mét emelkedett. A számadásokat pontos utánjárással, gonddal láttam el. A statisztikai kimutatásokat illetékes helyekre kellő időben elküldtem.

A fönnebbiek után március hónap 19-én a mélt. Ig-Tanács utasítása értelmében, felszereltem a templomtervet s az egyházmegyei tanácshoz felküldöttem.

Évnyegyedés jelentésemnek egyedüli tárgya a templom-építés lesz; mert félek, hogy e fontos ügyre a kellő figyelmet nem tudtam eddig felhívni. E gondolatot a mélt. Ig-Tanács 576—1892. sz. a. kelt, március 19-én kapott leirata ébresztette föl bennem, mely szerint egyházközségem alaptalanul számít a templomépítésre 4000 frt. kedvezményes kölcsönre.

Méltóságos Igazgató-Tanács! A lefolyt három év alatt nem szüntem meg soha hangsúlyozni, hogy az erzsébetvárosi ref. egyháznak oly kiváló felekezeti és magyar nemzeti missiója van, hogy e magas rendű érdekekért nemcsak az erdélyi egyházkerület és az egyetemes anyaszentegyház, hanem a magyar állam is méltán hozhatna áldozatot.

Az anyaszentegyház hozott is a közel multban tetemes áldozatot s ennek hatását mi, kik ez egyházközségben élünk, látjuk s én szerény jelentéseimben ismételt ízben érintettem is.

A ref. egyház fontos missióját a város helyzete mutatja meg és jelöli ki. Erzsébetvárosnak körülbelül 2700 lakosa van. Ebből: örmény 450—500 lélek (örm. kath.), magyar 427 lélek kath., oláh 781 lélek gör. kath., oláh 150—200 lélek gör. kel. szász 200 lélek ág. ev., magyar 454 ev. ref., magyar 45—50 unit., cigány és egyéb 200.

A városnak ez idő szerint még határozott magyar jellege van s ennyire magyaros város Sz.-Kereszturon alól a N.-Küküllő mellett ma nincs. Az örmények, a kath. ref. és kevés unitárius teszük a város magyar elemét.

Ha e felekezetiileg három, de nemzetiségileg egy elem: a magyarság gyarapodása úgy numerice, mint vagyoniilag remélhető volna, akkor nem kételkedném a városnak a jövőben leendő nemzetiségi jellege felett. De kétségtelen tény, hogy az örménység folyton apad, mert mint a kereskedői és tudományos pályát kultiváló faj, nem marad e városban. A számbeli apadással jár az anyagi, vagyoni szétzüllés.

Az elköltözötték birtokai ma már főképp két birtokos (örmény) kezében vannak s ezen kívül jelentékeny örmény birtokos alig 15—20 van. Nem telik el 50 év s e városban örmény nem lesz. Helyét a szász, vagy a román foglalja el, a magyar elem nagyobb arányú vagyoni gyarapodására alig számíthatunk.

A jövő inkább a szászé, mert vagyonosabb és takarékosabb faj s itt alig néhány év alatt is feltűnően szaporodott számban s anyagilag éppen jól áll; a mi természetes is Erzsébetváros körül csaknem mind szász községek vannak: Holdvilág, Sz.-Szent-László, Szent-Iván, Kund, Prod, Szász-Sáros, stb.

Az oláh elem kívülről nem szaporodik feltűnően s e tekintetben felülmulja a székelly, mely, úgy szólva, áramlik ide s előreláthatólag rövid idő múlva mindenik nációt felülmulja számban, de anyagilag végtelen gyarlón áll. Míg az oláhnak van egy kis házikója, két marhája, egy-két drb. földje, a Székelyföld beköltözött szegényei szellérházban laknak nagyrészen és napszámból élnek. De lassan mégis gyarapodnak, mert a székelyt jellemző szorgalom, kitartás, egy élet küzdelme után csak eredményez egy-egy riskót, telket.

A városnak központi fekvése van s minthogy itt törvénytörvény, járásbiróság, kir. ügyészség, adóhivatal, szolgabírói hivatal, huszárság, honvédség, 1891-től áll. gimnázium, stb. vannak, továbbá, mert keresett takarékpénztára s igen látogatott vásárai (egy évben hat) vannak: e városból egy erős magyar centrumot lehetne teremteni, ha más módok és eszközök is allanának rendelkezésre.

E magas cél lebeg szemem előtt, mint magyar embernek folytonosan, de nincsenek kezemben a magas célnak megfelelő eszközök. Mind a mellett is, ezen célért hatáskörömben három év óta küzdök, mint egyik magyar intézménynek, a ref. egyháznak vezetője. Munkám csekély, lassú, de nem kicsinyelhető s jöhet idő, mikor beismerik, hogy a munkás és munkája szükséges vala. Egyházamat akartam s fogom míg itt leszek erősíteni s ez által a magyar érdeket is gyámolítom. Nem vagyok optimista; nem áltatom magamat azzal, hogy Erzsébetváros magyar jellegét az itteni ref. egyház fogja fentartani, de hogy védeni fogja, az előttem bizonyos.

Három év óta tervszerűen igyekeztem eljárni az egyház felépítési munkálatában.

Első sorban, hogy az egyházi felsőség jó indulatát s támogatását megnyerje ez egyház, teljesen rendetlen közalap ügyét tisztáztam; 1888. végén kezdtem, 1889-ben folytattam s 1890-ben teljesen elértem a célt; 1890 és 1891-ben népem 26 frtnyi járulékát három nap alatt és pedig örömmel fizette. Ezzel egyidejűleg az egyházi tőkék és magtár rendbehozatalát kezdtem meg; ma már ez is el van érve.

Házvásár, bérház kijavítása, a papilak kiépítése amazokkal egy időben vétettek munkába. Hogy mindenik szerencsésen intéztetett el, azt mi itt igen jól tudjuk. Amaz által nyertünk egy, a piacon levő jó forgalmi épületet, mely évenként 600 frtot jövedelmez, a papilak kiépítése emelte az egyház tekintélyét benn és kifelé. Ez volt 1889-ben. Mindkét munkálatnál, bizony én valék mész-oltató, fa, deszka, cserép, téglá, stb. vásároló, szállítató és felügyelő. De örömmel voltam; mert egy év alatt már kezdtem sejteni, sőt tudni, hogy a ref. egyháznak itt fontos missiója van és lesz.

Egyidejűleg az egyház külső felépítési munkálatával megkezdtem a valláserkölcsi felépítést is. Különféle utakon tettem kísérletet; a néppel gyakran érintkeztem, némelyeket belőle meglátogattam, az isteni tiszteletre kiváló gondot fordítottam és a vallástaniást a kellő színvonalra emeltem. Népem érdeklődését, némileg átalakulását néhány próbára tettem: mult nyáron a nép körében 11 frt. gyűlt a brassói templomra, az ősön 30 frt. temető takarításra, a f. hóban (márciusban) 32 frt. 50 kr. az árvamegyei inségeseknek, kezdeményezésemre. Hiveim, mint fönnebb jelzém, közalapjárulékaikat 1890. óta pontosan fizetik, a perselypénz megkétszereződött, templomépítésre is jelentékeny összeg gyűlt össze. A templomot szorgalmasan gyakorolják, a tankötelesek kivált a fi-nemen levők iskolába járnak. Ez utóbbi különösen fontos, mert a tankötelesek és tanulók száma kétszerese az 1888. előttinek, a minek oka a folytonos szorgalmazás, utánjárás. Kivíttem, hogy a legtöbb növendékünk az 1891-ben községivé lett iskolában tandíjt nem fizet. A vallástaniást pontosan végzem és pedig örömmel s kétségbe nem vonható eredménnyel.

(Vége következik.)

Ince Lajos,

Külföldi egyházi szemle.

Az «Alliance of reformed Churches»-nek nagy gyásza van. Edinburgi theol. intézetének volt nagyhírű rektora, a szelid Cairns márc. 12-én örök álomra hunyta le szeméit. A megboldogult egyike volt a skótok legnagyobb theologusainak s tanítványai valódi rajongással csüggöttek rajta s hatása oly mély és általános még ma is, hogy emléke sokáig nem fog elenyészni.

A régi mennoniták, mióta az újvilágba költöztek át, sok viszontagságon és benső meghasonlásokon mentek keresztül, hogy még egységüknek, összetartozásuknak érzetét is elvesztették. Mint egy statisztikából olvassuk, nem kevesebb, mint tizenkét felekezetre szakadtak szét, holott egészben véve, alig van ötszáz gyülekezetük s alig vannak negyvenezeren. Régi szokásaikat ugyan még megtartották, ma is sokban hasonlítanak a baptistákhoz, kivéve, hogy ők nem alámerítéssel keresztelnek, de egyes benső szervezeti és tankérdésekre nézve rendkívül eltérők egymástól. A mint a jövő előre vetett jeleiből látható, nem sokára egészen el is fognak enyészni Amerikának vallási tekintetben alig elemezhető árnyalataiban.

Az anhalti hercegségben, Németországon végleg győzött a lutheránizmus, a tartományi zsinat ünnepélyesen elfogadta a Luther kis kátéját. Most aztán jelennek meg egyes brochurák annak igazolására, hogy Anhalt tényleg mindig, még az unioban is túlnyomólag luth. színezetű volt. Ilyet próbál kimutatni egy doctor juris, Duncker is, nem rég kiadott művében. Persze, a luth. hírlapok rendkívül dicsérik és igazat adnak neki, pedig tán az anhalti hercegség, jó tudásunk szerint, még sem volt mindig lutheránus.

Hollandia is mind nagyobb-nagyobb gondot kezd a miszsióra fordítani. Különösen két nagy miszsiói intézet, az utrecht-i és rotterdami, melyek akkor alapítottak, midőn a régi rottendami intézetben a modern irányzat kapott lábra, fejt ki ez irányban meglepő tevékenységet, ezek közül is inkább az utóbbi, mely szemefénye a hollandi miszsiónak. Itt képezik ki a nehezebb és kitettebb helyekre készülő miszsiónáriusokat, sőt ha más intézetben nyerte is az illető ki képezését, ezt minél előbb felkeresni igyekeznek. Csak az a baj, hogy Hollandia miszsiói tevékenysége nem egyöntetű, s a nagyszámu és sokfelé ágazó szálakat még senkinek sem sikerült állandóan összekötni.

Érdekes könyvet bocsátott közre Erlangenben Frank «Dogmatische Studien» cím alatt, felmutatva a mit korunkban csak alig néhány dogmatikus tett, saját egész hittani szisztemáját. Egyes főbb kérdésekbe osztja a tárgyat s így fejtegeti azt. Ilyen kérdések pl. a «hit és theologia», «a szubjektívizmus joga a theologiában», «törvény és evangélium», stb. A könyv különben azért is érdekes, mert a tudós szerző egyik tanítványával, Bois, montaubani tanárral vitázik, ki «De la certitude chrétienne; essai sur la theologie de Frank» c. művében megtámadta őt. Szintén érdekes munkát végez Ritschl Ottó, kieli tanár, ki apjának, a nagy theologusnak, Ritschl Albertnek theol. álláspontját, ennek fejlődését mutatja be részben eddig kiadatlan művek és levelezések alapján. Heine Gerhard pedig sok feltűnést keltő ker. neveléstani művet adott ki, melyben megtámadja azokat, kik a psychológiában és a nevelésben meg akarnak állani a Herbart és Benecke elveinél és kimutatni igyekeznek, hogy az újabb szerzők sokkal józanabb állásponton vannak, mint a nevezett két pedagógus.

Nem teszünk hozzá egy betűt sem, csak adjuk szóról szóra, mint a hogy az «Ev. Kirchenzeitung»-ban olvassuk, hol a magyar evangélikusokról s közvetve az összes magyarokról a következő éneket zengedezik: «Az egyoldalulag, csupán csak a magyar nemzeti érdekekért lelkesedő s e mellett lehető legvallástalanabb, magyar úgy, mint német eredetű, magukat magyaroknak feltüntető lutheránusok és az egyházhoz szorosán ragaszkodó luth. tótok közt Felső-Magyarországon éles ellentét uralkodik vallásra úgy, mint erkölcsre és életelvre vonatkozólag. Szomorúan kell tapasztalni, hogy az előbbi irányzat, támaszkodva a magyarság politikai túlsúlyára (a mely az egyetemeken, gimnáziumokban, tanítóképző intézetekben egyiránt előtérbe tolakodott), mind nagyobb és nagyobb túlkapásokat enged meg magának az utóbbinak rovására és fájdalom, hogy a magyarosítás évről-évre gyengülő ellenállásra talál e nemzetségnél. Különösen a népoktatás terén öltenek ezek a túlkapások folyton jobban fenyegető alakot. És minél nagyobb számmal államosítatnak, azaz, áldoztatnak fel a magyarság érdekeinek a szláv és német nyelvű iskolák a tanítás nyelvét illetőleg, annál feltartóztatatlanabbul diadalmaskodik a magyarság vallástalansága; mert magyar nacionalizmus és vallástalanság egy és ugyanaz.» Megjegyezzük, hogy e tudósításokat, melyekhez hasonlókat, sőt merészebbeket olvasunk az «Allg. konservat. Monatschrift» márciusi füzetében is, valami Funke nevezetű, kivehetőleg magyarországi pap írja.

TÁRCA.

Koménius Ámos János.

(Emlékbeszéd a kolozsmegyei tankerületi tanítótestület által Kolozsvárt, 1892. márc. 27-én rendezett Koménius-ünnepélyen.)

(Folytatás).

Ezen reménytelen és lesújtó helyzetében érte Koméniust II. Rákócy György fejedelem meghívása 1650-ben, ki a mestert arra szólította fel, hogy szervezné a boldogult atyja által 1631-ben alapított sárospataki iskolát az újabb paedagogiai igényeknek megfelelő alapokon. De úgy látszik, Koménius kezdetben habozott az ajánlatot elfogadni, valószínűleg azon okból, mert nem akarta most már mindenfelé,

Magyarország területén is, szétszórt, gazdátlan nyáját az üldözők haragjának s a véletlennek kitenni. II. Rákócy György sajátkezű levelet intéz hozzá Lissába; majd anyja, a lelkes Lorántfi Zsuzsánna keresi őt fel több ízben leveleivel s bátorító hangon buzdítja őt az ajánlat elfogadására. Az 1650. tavaszán Koménius Trencsénmegyében élő hivatott meglátogatandó, Eperjesen találkozik Klobusitzky Andrással, az özvegy fejedelemasszony titkos tanácsosával, kinek sikerül, Koméniust rábírni, hogy látogatna el Sárospatakra. Ennek következtében, május havában, csakugyan a Bodrog-melléki muzsa-fészekben, majd Tokajban találjuk a mestert, hol Lo-

rántfi Zsuzsánnával találkozott. A tanácskozások befejezése után, a fejedelem felszólította Koméniuszt, hogy készítene egy tervet arra nézve: hogy miként lehetne a sárospataki iskolát a pansophia törvényei szerint átalakítani. Koménius a tervezetet a következő cím alatt: «*Illustris Patakinæ Scholæ Idea*», a pataki főiskola eszméje, elkészíté és benyujtá. A tervezet megnyerte tetszését úgy a fejedelemnek, mint anyjának; s most már arról volt szó, mikint lehessen magát az iskola nagy mesterét is, mint szervezőt, megnyerni. Minthogy időközben a morva-testvérek utolsó reményei is elenyésztek arra nézve, hogy ügyük talán még jobb fordulatot veend, Koménius elvileg késznek nyilatkozott a nemes és szép küldetést elfogadni. Lorántfy Zsuzsanna meghívó levelében többek közt ezeket mondja: «a végből hívunk tégedet, hogy segítségül légy pataki iskolánk reformálásában. Nem mintha komolyabb tanulmányaidtól a poros levegőjű iskola gondjaihoz akarnánk hívni, hanem hogy igazgatásod alatt a mi tudós férfaink a kívánt reformokban szerencsésen haladván, a tanulmányok módszerének nyomozása körüli fáradtságos munkáid megvalósítása által örömdre legyenek.» A többire nézve a megállapodás, úgy látszik, nem okozott nehézségeket; s Koménius 1650. november 20-án családjával együtt megérkezett Sárospatakra. Fizetése közel háromszorannyi volt, mint az intézet többi rendes tanerőnek, t. i. 940 ft. az akkori s 10.000 forint a mai pénzértékünk szerint.

Hogy voltaképpen milyen állást foglalt el Koménius a sárospataki iskolánál, arra nézve érdekes és tanulságos felvilágosításokat nyújt a jelenlegi sárospataki állami tanítóképző intézet érdemes igazgatója, Dezső Lajos: «Koménius A. J. Magyarországon» című nagybecsű munkájában, melynek magunk is a legtöbb idevonatkozó adatot köszönhetjük. E szerint, Koménius Sárospatakon nem volt tulajdonképpen tanár; főfeladata, a tankönyvek készítésén kívül, abban állott: hogy az osztálytanítókat a helyes módszerbe s annak gyakorlati alkalmazásába bevezette, talán néha minta-tanítások segítségével. Koménius sehol sem nevezte magát professornak, ámbár az intézet tanítóinak ő adja meg először ezen címet. A II. osztály latin nyelvi könyvének előszavában ezeket mondja Kapossinak, ezen osztály praeceptorának: «nem szükség, terjedelmes utasítást adnom, különösen neked, ki bennem élő példát látsz». Sokkal helyesebben nevezhetjük tehát Koméniuszt tanulmányi felügyelőnek, vagy tanvezetőnek.

Alig néhány nappal Sárospatakra történt megérkezése után, Koménius «az iskola nagyobbik termében» megtartá beköszöntő beszédet, *De cultura ingeniorum*, a lelki tehetségek mívelése címén, melyben gazdag tárházat nyitja előttünk rendkívüli és sokoldalú ismereteinek és tapasztalatainak. Ezt követte *De libris* a könyvek helyes használatáról szóló értekezése. A tér és idő, mely rendelkezésünkre áll, nem engedi meg, hogy tüzetesebben foglalkozunk Koménius sárospataki tartózkodásával és ottani üdvös működésével. Koménius tanterve szerint, a főtanoda hét osztályra oszlott három csoportban. Az elsőhez az érzéki fokozat szerint: a vestibularis, janualis és atrialis; a másodikhoz: az értelmi fokozat alapján: a philosophia, logika és politika; végre a harmadikhoz az ész fokozata szerint: a theologia tartozik. A *Schola pansophica* három alsó osztályában tanítandó: a latin nyelv, katekhezis, szépírás, számtan, mér

tan és zene; a tanítás reggel hat órakor veszi kezdetét és pedig ének, ima és szentírás olvasással. Közönségesen három tanítási óra esik délelőttre s ugyanannyi délutánra. Az egész tanintézet s annak minden egyes osztálya egy köztársaságot képviselt, melynek meg volt a maga senatusa, konzulja és praetorja.

Koménius sárospataki tartózkodása alatt jött létre a sok között harmadik legkiválóbb műve, a «*Janua linguarum reserata*» és a «*Magna didactica*» méltó kiegészítése és befejezése: «*Orbis pictus*», vagy a képes, azaz. látható világ, melylyel alapját veté a szemléltető oktatásnak és módszerének; mely képek segítségével ismerteti a dolgokat s tulajdonképpen nem egyéb, mint a *Janua* szövege 152 képpel illusztrálva. Már a *schola pansophica* tervezetében kiemeli Koménius a képek fontosságát az iskolában, melyekkel a tanterem rideg falait ékesíteni kívánja s a képek szemléltetésére akarja irányozni a tanítók figyelmét; «inkább több legyen a szemléltetésből, mintsem hiányozzék», szokta mondani. Hogy a képeskönyv mily nagy és gyors hódításokat tett az iskolában, mutatja, hogy a humanisták nyelvkönyvet, a realisták ellenben gyakorlati ismereteket terjesztő kézikönyvet láttak az *Orbis pictus*-ban, mely 1657-ben jelent meg először Nürnbergben.

Az előzmények, melyek Koméniuszt Sárospatakra hozták, hol menedéket talált ellenségei és rosszakarói üldözései elől, bizonyossá teszik azon föltevést, hogy a sokat hányatott mestert politikai okok is befolyásolták, midőn a Rákócy fejedelmi ház meghívását elfogadván, családjával együtt Magyarországon megtelepedett. Még mindig remélte, hogy felekezetének sorsa jobbra fordul; remélt és hitt s mindkettőt támogatta Rákócy Györgybe helyezett bizalma, kit minden áron igyekezett üldözött hitsorsosai számára pártfogónak és védelmezőnek megnyerni. Altalános politikai okok valának, melyek eme reménykedés megvalósulásának útjában állottak.

Koménius politikai működésének célja leginkább kitűnik «*Gentis Felicitas*», a nép boldogsága című művéből, melyet valószínűleg röviddel Magyarországból történt eltávozása előtt nyújtott át a fejedelemnek Sárospatakon. Könyvében remél és kesereg, majd élesen támadja meg Ausztriát, mint a szabadság elnyomóját, mely szélnek ereszti a szerencsétlen morva-testvéreket, miután azokat mindenükből kifosztogatta. Koménius tizenhét pontban állítja fel a nemzeti boldogság ismertető jeleit; azután Magyarország nemzeti állapotát alkalmazza e mértékhez; ítéletet mond, hogy egyik, vagy másik tekintetben megüti-e a mértéket: végül, tanácsot ad a meglévő bajok mikénti elhárítására és orvoslására. Azt mondja, hogy az idegen nemzetből való király homályt vet a nemzet önértetére. Arra buzdít, hogy idegen segítséggel igyekezzen a nemzet lerázni idegen urát. Gyűlölettel határos haragjában így kiált fel: «Ausztria romjaiból kell az igazi keresztyénségre újjászületni a világ minden birodalmának.» Szerinte az igazi szabadítónak a nemzet kebeléből kell vala támadnia s erre II. Rákócy György fejedelmet tartja hivatottnak, kit a rábeszélés minden eszközeivel tette, kenyértörésre buzdít: «Ha nem vállalkozol e szerepre», így emeli fel szavát, «az Úr kitölti haragját rajtad; vigyázz, hogy meg ne emészsen az ő haragjának tüzeben!»

(Vége következik.)

Dr. Lázár Gyula.

Különfélék.

== **Márciusi pályázatunkra vonatkozólag** a folyó hó 15-ig beérkezett szavazatokat számba vévén, kitünt, hogy ketten a «Pályázom» (megjelent a 12. számban) feliratu cikknek ítéltek a jutalom kiadását, míg a nagy többség a lapunk 11-ik számában megjelent «Bőjti gondolatok» mellett nyilatkozott. Mi e tekintetben teljesen alárendelven véleményünket: annál nagyobb örömünkre szolgál, hogy ez alkalommal mi is tökéletesen egyet értünk olvasóink ítéletével, és a 15 frt. tiszteletdíjat kifizettük a «Bőjti gondolatok» feliratu cikk írójának. Szerzője, a kolozsvári m. kir. Ferenc-József-tudomány-egyetemi derék tanár, Széchy Károly felesége, született Lorenz Josephine. Reméljük, hisszük, hogy még igen sokszor fognak találkozni olvasóink lapunkban a széles látó körrel és sok olvasottsággal bíró szellemes író nő cikkeivel, ki hivatva van arra, hogy a női szívet különösen gazdaggá tevő és az erkölcsi életben gyökerező érzelmeivel, eszméivel, gondolataival nemesítőleg hasson az egyházi, a vallásos, a társadalmi és családi életre.

== **A kolozsvári theol. akadémia** ügye jókora lépést tett a megvalósulás felé. Az egyetemes zsinat ismert határozata értelmében, az Ig.-Tanács bizottságot küldött ki, mely folyó hó 19-én már meg is tartotta ülését és behatóan foglalkozott a már e célra befolyt alapítványok mennyiségével; a központi alapokkal, melyek e célra lesznek fordíthatók; az akadémiát magában foglaló pompás épülettel; valamint a tanterv leendő elkészítésével, és a helybeli egyetemmel való kapcsolatra nézve, stb. Mindezen fontos dolgok részletes feldolgozására kisebb bizottságok küldettek ki, hogy a majdan ősszel összeülendő zsinatra kész elaboratumot lehessen fölterjeszteni. Reméljük, isten után, hogy egy pár esztendő alatt, az új intézet fenn fogja hirdetni egyházkerületünk megújuló dicsőségét. A bizottság ülésén részt vettek: Br. Bánffy Dezső, főgondnok, Szász Domokos, püspök, aa. dr. Kolozsvári Sándor, Gyarmathy Miklós, Parádi Kálmán, Berde Sándor, theol. tanár, Sárkány Lajos, Deák József, Hegedüs István, egyetemi tanár, Szász Gerő, és budapesti építész, Alpár Ignácnak egy megbízottja.

== **A tiszántúli egyházkerület új püspöke**, főt. Kiss Áron, mint a szatmári egyházmegye esperese, ápril 21-dikén vesz búcsut egyházmegyéjétől, hol született s melyben

ötven esztendeig lelkészkedett. Mint debreceni pap, ez állását máj. 15-én foglalja el és a másnap kezdődő egyházkerületi közgyűlésen iktatják be püspöki hivatalába. Mindkét helyen nagyban folynak az előkészületek, hogy külsőleg is méltóan kimutathassák a tiszteletet és szeretetet.

== **A széki ref. egyházmegyébe** kebelezett magyar-décsei egyházközség megüresedett lelkészi állomására, tizenhárom folyamodó közül, jelöltettek: Lőrinc János, s.-lelkész; Tereh Gyula, s.-lelkész; Nagy András, s.-lelkész; Gáspár János, lelkész; Sófalvi Károly, s.-lelkész, és Bartók Dénes, lelkész. Ugyancsak ez egyházmegyében fekvő sz.-nyiresi lelkészi állomásra, hét folyamodó közül, jelöltettek: Lőrinc János, s.-lelkész; Péter Károly, papjelölt; Keresztesi Gyula, s.-lelkész, és Tereh Gyula, s.-lelkész.

== **A m.-vásárhelyi ev. ref. felsőbb leányiskolánál** igazgató-tanár, Pallós Albert ur, ki évek hosszú során volt a görgény-szt.-imrei, nélkülözésekkel küzdő ref. egyházunknak buzgó áldozatra kész pártfogója, most is szép jelét adta. egyházunk iránt való meleg érdeklődésének az által, hogy templom-célra öt frtot kegyeskedett adományozni, a melyért szívélyes hálával mond köszönetet. Görgény-Szt.-Imrén, 1892, ápr. 14. Székely Ferenc, görgény-sz.-imrei ref. lelkész.

== **Köszönet.** Nagyméltóságú Kállay Béniné ő excellenciája, született bethleni gróf Bethlen Vilma, annak emlékére, hogy a tavaly elhalt ifjú leányuk Mártha. 1888-ban a bethleni ev. ref. egyházban konfirmáltatott, egy értékes, művészi tökélyvel készített úrasztali csipke-takarót kegyeskedett ajándékozni. A takaró, az úgynevezett point d'aiguille varrás, a legremekebb kivitelben úgy a munkát, mint a változatos és hű alakok ábrázolását illetőleg, ő nagyméltóságának tizenkét éven át saját kezűleg varrott munkája. Midőn e takarót kiállítás céljából a bécsi iparmuzeumba beadta, az iparmuzeum igazgatója 3000 forintot ajánlott fel, hogy a maga nemében e páratlan művet az iparmuzeum részére megkaphassa. Bethleni egyházam szerencsés birni e mind belső, mind külső értékében becses ajándékot. Kedves és tartozó kötelességemnek ismerem. egyházam nevében, ő nagyméltóságának ez adományáért hálás és mély tisztelettel párosult köszönetemet nyilvánítani. Bethlen, 1892. április 4. Gyárfás Albert, bethleni ref. lelkész.

HIVATALOS RÉSZ.

853—1892.

FELHIVÁS

valamennyi esperes és nyomtatványt kezelő lelkésznek és a püspöki vizsgálat alatt álló egyházak előjáróságainak.

Utasítjuk t. címet, hogy az ig.-tanácsi ügykezelés egyöntetősége, az ügyeknek gyorsabb ellátása s főleg az anyagi felelősség megóvása tekintetéből az egyházkerületünkhöz intézett pénzküldeményeket, vagy értékeket, azok kivételével, melyek rendszeresen és közvetlenül egyházkerületünk pénztárába fizetendők: jövőre Ig.-Tanácsunknak, s nem valamely központi hivatalos személy nevére címezve küldje, illetve, terjessze föl.

Ez alkalomból arra is fölhívatik, hogy az Ig.-Tanácsunkhoz felterjesztendő beadványok, kérelmek, vagy jelentések külsejére a tárgy rövid kivonatát vezesse, illetve, irassa rá; mert az e nélkül beérkező beadványok mindannyiszor, kiegészítés végett, visszaadatnának s ezzel csak ok nélküli munka okoztatnék.

Az erd. ev. ref. Egyházkerület Igazgató-Tanácsának, Kolozsvárt, 1892. ápr. 10-én tartott üléséből.

Kádár Fános,
titkár.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

1037—1892.

PÁLYÁZATI HIRDETÉS.

A nagyenyedi egyházmegyébe kebelezett mező-záhi körlelkészi állomásra ezennel pályázat hirdettetik.

A körlelkészi javadalom, gazdasági épületekkel és kerttel ellátott tisztességes papi lakáson s a rendes stólaris jövedelmeken kívül, 528 frt. 99 kr. fizetés, melyből 485 frt. 50 kr. készpénz s 43 frt. 49 kr. a papi kanonika porció jövedelme.

A körlelkészség körébe tartoznak: M.-Záh anya-, M.-Méhes leány-, M.-Salvi, M.-Tóhát és M.-Cikud fiók-egyházak.

Fölvívatnak mindazok, kik ezen állomást elnyerni óhajtják, hogy kellőleg fölszerelt folyamodványaikat, főt. Szász Domokos, püspök urhoz, folyó évi május hó 15-éig, annál is inkább nyujtsák be, mivel a később érkezendő folyamodványok tekintetbe vétetni nem fognak.

Az erdélyi ev. ref. Egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvárt, 1892. ápr. 19-én tartott üléséből.

A titkár távollétében,

Kádár Fános,

titk.

Szász Domokos.

erdélyi ref. püspök.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.

Protestáns Közlöny

Az erdélyi egyházkerület hivatalos közlönye.

XXII. Évfolyam.

Kolozsvárt, 1892. Április 28.

17. szám.

MEGJELENIK MINDEN CSÜTÖRTÖKÖN EGY ÍVEN.

Előfizetési ára: Egy évre 6 forint, félévre 3 forint, negyed-
évre 1 forint 50 kr.

Szerkesztőségi iroda, hová a kéziratok és előfizetések bérmentve
küldendők: *Külmagyarutca 9. sz.*

Theol. akadémia Kolozsvártt.

A kételkedés és kishitűség megcáfolva, az ellenszenv és tagadás lefegyverezve, s az ige testet öltve, áll előttünk egyetemes zsinatunk második ülészakának 409. sz. végzésében, s ennek folytán, az erdélyi egyházkerület Igazgató Tanácsa által kiküldött bizottságnak husvét harmadik napján tartott tanácskozási megállapodásaiban.

Ki hitte volna még ez előtt csak pár évvel is, hogy Kolozsvártt egyhamar theol. akadémia lesz? Ki hitte volna, hogy az erdélyi egyházkerület vallásos és szellemi életének gyújtópontja teljesen Kolozsvárra koncentrálódik? Ott lesz az új Jeruzsálem, ott növekednek fel, s onnan bocsáttatnak szét az úr szolgálói terhes, de gyönyörűsége és magasztos hivatásuk folytatására? Bizony, kevesen hitték ezt; talán, csak azok, kik prófétai előrelátással tekintettek a lepellel borított jövőbe. A nagy többség azonban, ez eszmét Szász Domokos püspök fixa ideájának tekintette, vagyis olyanak, mely megvalósulást soha sem nyer.

És lám, az idő mást rejtett méhében. A leányzó nem halt meg, csak aludott. De alvása munka, erőgyűjtés, áldozat volt. S mikor már elég erősnek érezte magát, nyoszolyájából kikelt és járni kezdett.

Egyetemes zsinatunk második ülészakának márc. 31-iki ülésében a tiszántúli egyházkerület új püspöke, Kis Áron, azon indítványt tette, hogy Debrecenben állítsassék egy bölcsészeti fakultás, tanár-képezdével kapcsolatban.

A nagyfontosságú indítvány tárgyalása a következő ülésre halasztatván, akkor egyházkerületünk püspöke, Szász Domokos állott föl és terjedelmes, alapos megokolással azt indítványozta, hogy: «mondja ki a zsinat, hogy Debrecenben egy bölcsészeti és Kolozsvártt, a tudomány-egyetemmel lehető kapcsolatban, egy theol. fakultásnak alapját jelen alkalommal leteszi és létesíti.»

Fölállt azután a harmadik püspök, Szász

Károly. Részletes indokolás mellett, ő is javaslatot ad be, mely lényegében egyezik a Szász Domokoséval, csupán a kérdést részletezi és tizenöt tagu bizottság kiküldését óhajtja. Ekkor a más két püspök indítványát visszavette és a zsinat többsége a Szász Károly-féle javaslatot határozattá emelte, a bizottságot megalakította, és útasította, hogy a kérdés mikénti megoldását tervező javaslatát terjessze az őszi, harmadik zsinati ülészak elé.

Ime, a budapesti zsinat egyik nagy alkotása! Ha az 1881-iki debreceni zsinat legáldásosabb és eredményeiben legmesszibbre kiható alkotása, az anyagi segély-források megteremtése, a domesztika vala úgy a protestáns tanár-nevelés és a lelkész-képzés magasabb színvonalra emelésének és szélesebb alapra fektetésének fundamentumát a budapesti zsinat rakta le.

Mindkettőnek éreztük hiányát. Felekezeti tanáraink, ha egyetemeken szereztek is alapos ismeretet, mély bölcsességet, de nem szerezhették meg az embert fölemelő vallásos érzületet, nem az isteni félelmet, mely minden emberi tudásnak és bölcsességnek kezdete. Papjaink, ha bepillantották is a theol. tudományok széles mezejét, de viszont a kiegészítő ismereteknek csak szűk körében mozogtak.

Egyházkerületünk e hiányokat már régóta látta, tapasztalta, s nem is késett, akcióba lépni azoknak megszüntetése végett. Már évtizedekkel ezelőtt zászlójára írta egy protestáns tanár-képző intézetnek és a tudomány-egyetemmel kapcsolatos theol. fakultásnak Kolozsvártt felállítását. Nem akarjuk ezen eszmének eddigi történetét felidézni. Jól ismerjük azt majdnem mindnyájan. Tudjuk, mily elkeseredett harc folyt le miatta egyházkerületi közgyűlésünk tanácstermében. Csupán jelezzük, hogy közgyűlésünk először 1876-ban (37. jk. sz.) azután 1889-ben (62. jk. sz.) az elvet általánosságban elfogadta, s az eszme kivitelével Szász Domokost, illetve, az Igazgató-Tanácsot bizta meg.

A kérdés azóta folyton előre haladt s mind szerencsésebb fordulatokat vőn, úgy hogy egyházkerületünk önerején is, természetesen, hosszabb idő leforgása alatt, képes lett volna, megoldásra juttatni. Azonban, a fent jelzett zsinati végzés által, annak mindkét ága, egészen új, és a siker reményével biztató stádiumba lépett.

Mert a zsinat, mind a tanárképző-intézet, mind a kolozsvári tudomány-egyetemmel kapcsolatos theol. fakultás felállítását egyetemes egyházunk elsőrendű, sürgős szükségei közé sorozván, míg egyházkerületünk által mindkettőnek székhelyéül Kolozsvár vala tervezve, addig a kettőt egymástól szétválasztja és amazt Debrecenben, ezt pedig Kolozsvárrt kívánja felállítani. A szétválasztás által pedig a kivihetés nehézségeit mindkét részről felette megkönnyítette, mivel az amugy is számban kisebb, erőben gyengébb egyházkerületünk gondjaira csupán a theol. fakultás kérdését hagyta, míg a tanárképző-intézet felállítását, az e célra már eddig begyűlt jövedelmi források aránylagos átengedésével, a népesebb és gazdagabb tiszántúli egyházkerületre ruházta, melynek Debrecenben már is hat bölcsészeti tanára működik, biztosítván azonban a maga részéről, úgy a többi egyházkerületek, mint az egyetemes segélyforrásokból való hozzá járulást.

A kérdés ily szerencsés helyzetbe jutván, egyházkerületünk püspöke nem késett átíratot intézni az Igazgató-Tanács-hoz, kérve egy bizottság kiküldését, mely a nagyfontosságú kérdést minden oldalról tanulmányozza és javaslatát, az Igazgató-Tanács útján, az őszi közgyűlés elé terjessze.

És most, jelezzük a husvét harmadnapján összeült bizottság tanácskozásainak főbb pontjait.

Első sorban azon alapokat, alapítványokat vette számba a bizottság, melyek kizárólag e célra gyűjtettek, vagy tétettek egyes, kegyes alapítók által. És itt örömmel jelezhetjük, hogy már eddig nagyon sokan vannak, kik e nemes cél intencióját felfogva, filléreikkel áldoztak, s nevöket megörökítették. Minek folytán egyházkerületünk azon szerencsés helyzetben van, hogy egy maga, több, mint *tizezer frt.* évi, biztos jövedelmet fordíthat annak fentartására, önkint értetvén, hogy ebbe vannak számítva azon segélyezések is, melyekkel egyházkerületünk évenként a nagy-enyedi theol. akadémiához és konviktusokhoz járul. A hiányzó összeget fogja kiegészíteni az egyetemes egyház. Kimondá a bizottság azt is, hogy itt nem állapodik meg, hanem az eddigi alapítványok ki-

mutatásával, a hivek áldozatkészségére és szeretetére támaszkodva, új gyűjtést indít meg.

Nagy a reménységünk, hogy ennek is meglesz a kellő eredménye, mert az érdeklődés már is oly nagy az intézet iránt, hogy például egyik kegyes alapítónk, ki az elsők között tette le ezer forintját, értesülve a megoldás napirenden létéről, újabb ezer forintot ajánlott fel. Vajha, a jó példa sokakat magával ragadna, s ki többel, ki kevessebbel áldoznék e fontos ügy oltárára!

Az intézet felállítására igen alkalmas helyiséggel rendelkezik a kerület. Ez az úgynevezett «Plihál-féle» telek, mely Kolozsvár legszebb pontján fekszik, szemben a trencsintéri kellemes, kies parkkal, alig néhány lépésnyire a külmagyar-utcai templomtól, hátul a Kis-Szamosra nyúlva. Az épület, mely jelenleg 92 szobából áll, a kellő átalakítások megtétele után, birni fog öt tanári lakkkal, egy diszteremmel, 100 ifjat befogadó tan- és lakszobákkal, külön konviktusi és alvó helyiséggel, könyvtár, olvasóterem, szóval, mindennemű szükséges termékkel. Alpár, budapesti műépítész kiküldöttje átalakítási tervzetét még ez ülésen előadta, mely könnyen kivihetőnek, célszerűnek bizonyulván, megbízást nyert, hogy a terv-rajzot és költségvetést mielőbb nyújtsa be.

A telek ugyan még a kerület birtokában van, de remélhető, hogy ez év folyamán részint már véghezvitt, részint véghez viendő szerencsés pénzügyi miveletek folytán, teljesen a fakultás birtokába jut. Jelen állásában, több mint 90,000 frtot képvisel.

Hosszasabban tanácskozott a bizottság az intézet szellemi tervzetének és a helybeli tudomány-egyetemmel való kapcsolatának kérdései fölött. Az e végre kiküldött bizottság oly férfiakból van összeválogatva, kiknek neve teljes garanciát nyújt egy alapos szellemi tervzet kidolgozása felől. És másfelől reméljük, hogy sikerülni fog a magas kormánylyal, illetőleg, a kultuszminiszterrel oly megállapodásra jutni, hogy theologus ifjaink az egyetemen bizonyos számú órákat hallgatva, teljes egyetemi polgárjogot nyerjenek, mindennemű egyetemi kedvezményekben részesüljenek, éppen úgy, mint a rendes hallgatók.

Tanácskozott még ezenkívül a bizottság más kisebb, de hasonló fontosságú kérdések felett is, mint a fakultás költségvetésével, tekintettel egy konviktus berendezésére; a tisztán tanárképzési célokra tett alapok különválasztásával, melyek a debreceni pedagógiumnak lesznek átadandók és

ezeknek mikori átengedéséről, addigi gyümölcsötetéséről, stb. Végül, minden egyes kérdés előkészítésére albizottság küldetett ki, mely véleményező munkálatát ez évi aug. 20-ig adandja be.

Ilyen stádiumban áll jelenleg a kolozsvári theol. fakultás ügye.

Az erdélyi egyházkerület, részint a saját kebelében létesített alapokból, alapítványokból, részint az egyetemes egyház által adandó segélyekből, ha isten is úgy akarja, legkésőbb 1895-ben, a magyar nemzet ezredéves évfordulati ünnepe alkalmával, megnyithatja a tudományosság mai színvonalára emelt theologiai akadémiáját, jelezvén egy új kornak ébredő hajnalát. És ezzel, hála istennek, meg lesz oldva az a kérdés, mely annyi, eléggé nem sajnálható port vert föl és többé nem jajdulhat föl senki, hogy az erdélyi egyházkerület erőszakos többsége a Bethlen-főiskola theol. akadémiáját Kolozsvárra áttéve, megsérti a nagy alapító áldott szellemét. Nem. Maradjon ott, és virágozzék. Az új intézet majd gondoskodni fog saját életének föltételeiről és igyekezni fog, hogy a régít utólréje nagyságban, dicsőségben, és az egyházkerület vallásos céljainak áldásaiban.

a—z.

A történelmi felfogásról.

(Tanári beköszöntő beszéd.)

(Vége.)

Azonban, a helyesen föllálitott vezérelv magában nem elég azon nehézségek legyőzésére, melyekkel a történelem mezején találkozunk. A múlt, melyet ismerni akarunk, örökre tovatúnt szemünk elől. Mi belőle fönmaradt, a hozzá intézett kérdésre nem mindig ad egyenes feleletet. A följegyzéseknél még azt is meg kell figyel-nünk, ha vajjon íróik a maguk, vagy mások, s másfelől kortársaik, vagy az utóvilág számára irtak-e? Aztán, közmondásos, hogy két szemtanu ugyanazon eseményt nem egyformán beszél el. A legjobb megfigyelés mellett is, láthatták ugyanazon esemény két külön szakaszát, ugyanazon dolognak két különböző oldalát. Vajjon, nem történt-e meg velünk is, hogy új ismerősünket, kivel először szemben állottunk, másodsor, oldalt nézve, nem ismertük föl? Talán, még szemrehányást is kaptunk érte. Nő, de megismertük harmadszor. Ám, az események, ezen új ismerősök, nem mutatkoznak többé csupán azért, hogy jobban szemükbe nézhessünk. Valóban, több szemtanunak elbeszélésében több-kevesebb eltérés inkább szól a valószínűség mellett, mint a teljes megegyezés. A bíró előtt is gyanus a részletekben is megegyező vallomás. És a följegyzők, nem szólva arról, mi pedig nem ritkaság, hogy nem áll érdekükben az igazságot adni elő, tévedhetnek is, mint tévedhetünk magunk is, midőn följegyzéseiket olvassuk. De, hiszen, mondja rá valaki, tévedhet a geologus is a földrétegek bizonyoság-tételének magyarázatában. Igaz, csak-

hogy a földrétegek sohasem tévednek; igazuk van mindig. Aztán, a régi írók, a mit nem hittek fontosnak, nem jegezték föl. Pedig, a mit elhallgattak, előttünk az volna talán a legfontosabb. Sokszor kifogyhatatlanok a nemzeti aprószentek dicséretében, többször közömbösek idegen népek félisteneivel szemben. Megtörténik olykor az is, hogy a tudósító nyomán haladva, a forum helyett a zöldségpiacra érkezünk. S még a cenzorról sem szabad megfeledkeznünk, ki hogy a történelmi hűséget miként szolgálja, arra álljon itt egy példa a könnyebb fajtából. A szent szövetség idejében egy hadi tudósító azt találta írni, hogy a kozákok kitűnő lovas csapatot képeznek, ha igénytelen, bozontos lovakon ülnek is. És a cenzor késsel vágható lojalitása mellett, az «igénytelen» és «bozontos» jelzőkben sértést látván Oroszországra, azokat törölte, hogy mindenki megérthesse, hogy a kozákok kitűnő lovasok, ha lovakon ülnek is.

Még leginkább megbizhatók a múlt munkásságának azon kincsei, melyeknek nem közvetlen céljuk, hogy elbeszéljenek, pl. a régi építmények, szépművek, szokások, intézmények, magán-ügyiratok, stb. De, itt is meg kell vonnunk a határt. Hogy pl. az érmekek nem igen sorozhatók a fenti csoportba, könnyen meggyőződhetünk, ha egyik érem a «Napoleon Le Grand» föliratot olvassuk, míg egy másikon az elbai száműzöttet számaron hátrafelé ülve látjuk, nyakán kötéllel, melyet az ördög tart.

S ha a történész a meglevő anyagot megrostálja, egybevetés, összehasonlítás és föltevések által kibővíti, és kiegészíti, még akkor is munkájának csak kezdetén áll. Nem szedheti még le az állványokat. Az ember nem elégedhetik meg egyes tényeknek ismeretével, hanem mindenek fölött azoknak összefüggését, okait törekszik fölfogni. Semmi sem történik véletlenül. Számtalan erőnek és akadálnak összege az, mit erkölcsi világnak nevezünk. Ha nem ritkán történik meg itt, hogy az ellentétes érdekek közül egy jut kifejezésre, van alkalmuk a küzdelemben levő erőnek kiegyenlítésát is elégszer szemlélni. A véletlen, melyet Voltaire a csodás kormányzás heyébe emelt, II. Frigyes pedig «Ő szent felsége» névvel illetett, nem egyéb, mint üres szó, melylyel az ember az okokat, illetőleg, tudatlanságát fődözi. Az emberi események nem a véletlennek, vagy a mi gyakran épp annyit tesz, nem az időben legközelebbi külső oknak születtei. A peloponnesosi háborúról bizonyára akkor is beszélnének a történelem lapjai, ha Epidamnosban nem is dúlt volna belviszály, s ha e város nem Korinthos és Korkyra közösen alapított gyarmatja lett volna is. Bizonyos az is, hogy nem egyedül Amiensi Péter fegyverezte föl egykor kelet ellen a nyugati világot. Avagy, a reformációnak oka az volna-e, hogy X. Leó, ki három pápának, t. i. elődjének, magának s utódjának jövedelmét költötte el, a dominikánusoknak s nem az augustinusoknak adta a bűnbocsánati cédulák árulási jogát? S ha X. Leóval szemben Bakóc Tamásnak sikerül a pápai széket elnyernie, a reformáció akkor elmaradt volna-e? Aztán, a XIV. Lajos elleni háborúnak csakugyan egy pár keztyü vetett-e véget? Valóban, ilyen fölfogás mellett, nem csodálkozhatunk II. Frigyes mondásán, hogy a példák senkit sem javitnak meg, s az atyák oktalanságaiból nem okulnak az unokák. Nincs miért csodálkozunk. Levendula illatu régi igazság ez, melyhez hasonlót, természetesen,

nem a történelem barátaitól napjainkban is elégszer hallhatunk.

Keresnünk kell tehát az események okait, bár a szövevényes oksági kapcsolat miatt számtani bizonyosságra sohasem juthatunk. Mindenek előtt, nem hagyhatók figyelmen kívül a természeti tényezők hatásai az embernek mind testi, mind lelki állapotára. Kétségtelen, hogy mikor a népvándorlás áradatából Európa jelen népei kiváltak, e világrész tagosultsága az új átalakulást nagyban előmozdította. Hogy egyforma kezdetből milyen ellentétes állapotok fejlődnek ki különböző természeti viszonyok folytán, kitűnik, ha Európa nyugati részét a keletivel összehasonlítjuk. Európa keletét eredetileg épp oly tarka népvegyület foglalta el, mint nyugati részét, csak hogy míg ott a síkságon évszázadok óta foly az összeolvadás, itt a hegyes vidék szétválásra, elkülönülésre vezetett. A kicsiny Andorra különállását, s a még kisebb San Marino «folytonos szabadságának dicsőségét» jó részben hegyes vidékének köszönheti. Az elenyésző nyelvek is a hegyek között maradnak fenn legtovább. És ki tagadhatná nagy jelentőségét a tengernek az emberi nem történetében? Még oly kicsiny népek is, mint a föníciaiak, kárhágóiak, velenceiek világtörténeti fontosságra jutottak az által, hogy utat nyitottak maguknak a tengeren, mely évezredek folyamán elválasztotta a népeket és országokat egymástól. A folyók, a természet adta legolcsóbb utak nem képeznek természetes határt sehol. E miatt került annyi vérbe a Rajna birtoka. Magyarországon a vízmedence egysége az állam egységét vonta maga után. Azonban, e medence nyugaton és délen nincsen elzárva. Innen százados harcaink a németiséggel, s folytonos hatásunk a Balkán félszigetre. Innen magasztos nemzeti hivatásunk: terjeszteni délre s közvetve, kelet felé a nyugati miveltséget. Az éghajlat hatását illetőleg, legyen elég, azon történeti tapasztalatra hivatkozni, hogy az ó-kortól kezdve, a legfontosabb történeti fejlemények színhelye mindig a mérsékelt égöv volt, mely épp azért miveltségi égövek is nevezhető.

Azonban, ovakodnunk kell, nehogy e hatásokat túlbecsüljük. II. Fülöp legyőzhetetlen hajóhadát nem csupán a szélvész szorta szét. Nápoleonnak a muszka égalnál nagyobb ellensége is volt: önmaga. 1812 a végnek még kezdete. Miklós cár is, ki Törökország «beteg ember» nevét a politikai nyelvbe bevitte, hiában dicsekedett azzal, hogy Oroszországnak van két tábornoka, kikre mindenkor bizton számíthat: Január és Február. S bizony, Liebig állítása is, hogy a római birodalom azért jutott tönkre, mert a római gabona-kereskedelem területén a talaj ki volt merülve, s hiányoztak a búzához nélkülözhetlen ásványi anyagok, különösen a foszforsav és káli, épp oly tavaszi zöld színben pompázik, mint a merészen fölállított tétel, hogy a népek mivelődésének mértékét a szappanfogyasztás mutatja. Az emberen kívül eső föltételek nem egyedüliek, s nem is egyedül irányadók. Ki csupán azokból akarja megfejtetni az erkölcsi világ tényeit, a vendéglős nélkül írja meg a számlát. Bizonyítják ezt Montesquieutól Buckleig a hiu kísérletek.

A természet ereje bármily nagyszerű is, lényegében véve, korlátolt, holott az ember ereje kimeríthetetlen. Az ember életét azonban történelmivé az eszmék hatalma

teszi. Az emberi képességek, érzések, hajlamok, szenvedélyek lélektani erői, mint a cselekedetek legközelebbi rugói foglalkoztatják ugyan a történelemet, azonban, arra jogot nem adnak, hogy az eseményeket összefüggésükből kiragadjuk, s az általános emberi sors helyébe egyéni indító okokat helyezünk. Droysen kifejezését használva: a történet a történetek fölött áll. A történész előtt a legnagyobb embernek is nem tisztán egyénisége az irányadó, hanem azon szerep, melyet betöltött, mint vallási, erkölcsi, nemzeti s más ilyen magasztos eszméknek hordozója, melyek időrül-időre a népeket és nemzeteket mozgatták, vezérlték, uralták. Ilyen értelemben ad a «történelmi nagyság» állandó nevet a múlt időnek.

De amaz eszméknek az eseményekből kell folyniok, s nem szabad, azokat a történelemből kivülről hurcolni be. Az elvontan bölcsekedő történelem, mely előre fölvetett célt tűz ki az eseményeknek, inkább veszélyezteteti a történetírást, mint az események költői tárgyalása. A történelem, melynek első föladata a való iránti érzéket felköltöni, rokon a cselekvő élettel. Eszmék vezetnek, de szem elől nem tévesztheti az egyest, mint részét az egésznek. Egyesek és népek az eszmék megjelenési formái, mondja Humboldt Vilmos.

A középiskola a történet ezen mélyebb fölfogásának csakis alapját veheti meg. Mennyit és miként tanítva: arról most nem lehet célt, szólani. Megveti ez alapot annál biztosabban, minél kevésbé téveszti el szeméi elől a célt, mely a történelem tanulmányozásának ész- és jellemképző hatására tekintettel, a történelmi érzék fölébresztésében áll, az érdeklődésnek felköltésében az emberi élet tüneményének oki összefüggése, s néha csak sejtett törvényei iránt.

E célnak szolgálatára szólított el engem is a Kúnkollégium méltóságos előjáróságának jóakaró ajánlata folytán, a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés hálára kötelező bizalma. Kérdemelni ama jóakaratot, el nem veszteni ezen bizalmat: legfőbb törekvésem leendő mindenha. Biztat a remény, hogy ti, kedves ifjak, munkámban munkáttal támogattok. Nem kétkedem, hogy a történelemnek erőnk kifejtésére intó nagy tanúságait hasznotokra fordítjátok. Célt futva, s célhoz jutva, hasznotok haszna lesz az egyháznak és társadalomnak, haszon mindenkéül fölötte álló szeretett hazánknak, melynek érdekét szolgálni, javát előmozdítani s így szebb jövőjét előkészíteni, az ősök dicső példáját követve, mindnyájunknak szent kötelessége.

Jánosi Gábor.

Igazgató-Tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, április 24.

Elnökölt dr. Kolosvári Sándor, elnökhelyettes. Jelen voltak: Dr. Vályi Gábor, Parádi Kálmán, dr. Sárkány Lajos, Balogh György, ügyvéd, Márkus János, titkár, Bodor Antal, k.-előadó, Deák József, pénztárnok és Kádár János, s.-titkár, mint jegyző.

Az időközben, elnöki úton, ellátott és bejelentett ügyek jóváhagyó tudomásul vétettek.

Dr. Kolosvári Sándor, elnök aa. bejelentvén, hogy Hegedüs Sándor, egyhk. képviselő aa. a Kolozsvártt felállítandó ref. theol. akadémia alapja javára újabban ismét 1,000 frtot ígért, mely összeget a theol. akadémia elhelyezésére szolgáló épületek átalakítási munkálatainak meg-

kezdése alkalmával fog kifizetni: a bejelentés örvendetes tudomásul vétetett s nevezett aához meleg köszönő-irat intézése határozottatott el.

Ugyancsak elnök indítványa folytán elhatározta Igazgató-Tanácsunk, hogy a kolozsvári theol. akadémia létesítésének már sürgőssé vált előmunkálatai elvégzésére mult ülésünkben kinevezett s főtiszt. püspök aa. elnökle alatt, dr. Kolosvári Sándor, Gyarmathy Miklós, dr. Vályi Gábor, Szász Gerő, dr. Kovács Ödön, Parádi Kálmán, dr. Hegedüs István, Berde Sándor, Márkus János, titkár és dr. Sárkány Lajos, számvevő aából álló bizottság mélt. br. Bánffy Dezső, egyhker. főgondnok aával kiegészítették.

A vallás- és közoktatási m. kir. miniszter úr értesítvén hatóságunkat arról, hogy az idei érettségi vizsgálatokra kormánybiztosul a zilahi főgimnáziumhoz Ballagi Aladár, budapesti egyetem: tanárt, a kolozsvárihoz Hőgyes Endre dr. budapesti egyetemi tanárt, a marosvásárhelyihez György Endre, m. tud. akadémiai tagot, a szászvárosihoz és nagy-enyedihez Csiky Kálmán, műegyetemi tanárt, végül, a sz.-udvarhelyihez Felméri Lajos, kolozsvári egyetemi tanárt küldötte ki: erről az illető kollégiumi előljáróságok ertesítettnek s viszont a nevezett miniszter ural tudatni határozta Igazgató-Tanácsunk, hogy nagy-enyedi főgimnáziumunknál a szóbeli érettségi vizsgálat folyó év június hó 27. és 28. napjain, Csató János, kollegiumi algondnok elnökle alatt; a kolozsvárinál f. é. június 20. 21. és 22-én, Gyarmathy Miklós, főgondnok elnökle alatt; a marosvásárhelyinél f. é. június 27. 28. és 29-én, br. Kemény Domokos, főgondnok elnökle alatt; a sz.-udvarhelyinél f. é. június hó 30-án, Nagy Lajos főgondnok elnökle alatt; a zilahinál f. é. június hó 27. és 28-án, Lőrincy György, főgondnok elnökle alatt, s végül, a szászvárosinál f. é. június hó 24-én, gr. Kún Geza főgondnok elnökle alatt fog megtartatni.

A torda-túri ujonnan szervezett körlelkési állomásra kihirdetett pályázat határideje lejárván, Ig.-Tanácsunk vizsgálat alá vette az állomás elnyerése iránt beérkezett három pályázati folyamodványt s főt. püspök aa. ajánlatának és saját vizsgálata eredményének megfelelően, a jelzett állomásra, egyelőre ideiglenes minőségben, Mező Lajos, ottani h.-lelkész aát nevezte ki, kinek ottani négy évi működése kedvező biztosítékul szolgál az iránt, hogy körlelkési működése buzgó és eredményes leend.

Ugyancsak mai ülésünkben töltetett be a szintén ujonnan rendszeresített o.-toplicai körlelkési állomás is, Pál Károly, o.-újfaluai buzgó körlelkész aával, kit az állomás elnyeréseért folyamodott öt érdemes pályázó közül annál nyugodtabban nevezett ki Ig.-Tanácsunk, mert nevezettnek eddigi működéséből bizton remélhető, hogy ezen igen fontos missziói ponton sikeresen fogja munkálni az eddig paragon hevert egyházi élet felvirágoztatását.

Kézdi egyházmegyénk szomszédos és politikailag már egyesített két egyházközsége Márkosfalva és Mátisfalva egyesülése már huzamosabb idő óta munkába levén véve, Ig.-Tanácsunk korábbi utasítása folytán, az illető egyházközségek részletesen kidolgozott egyesülési tervezetet terjesztettek Ig.-Tanácsunk elé, elfogadás s annak alapján, az egyesülés engedélyezése végett. Eme tervezet beható átvizsgálása után s az egyházmegyei tanácsnak az egyesülés ellen szóló határozata tekintetbevételével, kimondotta Ig.-Tanácsunk, hogy az egyesülést elvileg és a főt. egyházkerületi közgyűlés jóváhagyásától feltételezeten, engedélyezi, de az egyesülési tervezet oda kívánja módosittatni, hogy a mostani márkosfalvi nyug. pap halála után folszabaduló márkosfalvi felvétel is az egyesült s a politikai elnevezésnek megfelelően «Márkosfalva» nevet viselendő egyházközség papjának élvezetébe jusson és ne fordítottassék kepeváltó alap létesítésére, a mint az a tervezetben kontemplálva van.

Magyar n.-zsombori egyházközségünk kérésére, központilag kezelt tőkéjéből kiutaltatott 600 frt. az egy-

házkerület által vásárolt belső telek vételárának kifizetésére.

Ördögkúti körlelkészségünknek, esperesi ajánlattal fölterjesztett, kérése folytán megengedett, hogy a körlelkész részletes utasításának 2. pontja, a gyakorlat által kimutatott célszerűségi tekinteteknek megfelelően módosítottassék.

(Folytatása következik.)

Az egyházmegyéből.

Az erzsébetvárosi körlelkészségből.

(Jelentés az Igazgató-Tanácshoz 1892. jan.-márciusról)

(Vége.)

Azután, bevonattam az itteni társadalmi élet némely ténykedéseibe is; 1891. óta az iskolaszék tagja vagyok (hivatalból) a városi képviselőtestület gyűléseiben a f. évi januártól, mint rendes tag résztveszek, és a kaszinói választmányba bevalasztattam. És még sok egyebet is elmondhatnék, melyeknek felsorolása kivivott pozíciómat a ténynek megfelelőleg tüntetné fel s talán egy jelentésben helye is volna, de irtózom a dicsekedésnek még csak látszatától is; ezért, nem irtam a fentebb elősoroltak közül sokat egyetlen jelentésben sem soha ez évig. De nem is tartom célszerűnek, még jelentéseimben is mindent felsorolni, annál kevésbé, nyilvánosság elé vinni, mert ez éppen működésemnek vághatná utját; felekezeti ügyeket pl. talán csak egyszer érintetem. S hogy most mégis, csoportosítva, soroltam fel több tényt, melyek nem önmaguktól lettek s melyeknek együttes említése dicsekedésnek látszhatik, oka az, hogy terveim legfontosabbját: a templomépítést elodázva, sőt, talán (!) elejtve látom. Mikor ide jöttem s a helyzetet megismertem, öt évet állapítottam meg az egyház teljes rendbehhozására. A 4-ik évnék munkája lett volna a templom-építés, mely fontos cél érdekében a fenti hosszas, unalmas s részben már tudott előzményekért, kegyes bocsánatot kérek. Nem titkolhattam el, hogy a templom-építés kérdésének elhalasztása, vagy éppen elejtése, felette fájna nekem. Igaz, hogy az anyaszentegyház fillérei sokfelé kellene; de méltóztassék meggyőződni, hogy ide is épp úgy szükségesek, mint más helyekre, sőt inkább is: az összes körlelkészségi anyaegyházak között, a lélekszámot tekintve, az erzsébetvárosi ref. egyház 3-ik helyen áll; fontos felekezeti és nemzetiségi pozícióját a fentebbi statisztikai összehasonlítás mutatja, 290 éves multja, hivatásszerű jövője kiváló figyelmet érdemel s a legnagyobb anyagi támogatást igényli. Életképességét élénken bizonyítja az, hogy jöllehet 1729-ben erőszakkal elvették templomát, papi lakát és kanonika porcióját s a cigányok közé szorították, hol 1831-ig volt s ámbár azóta is, az újabb időkhöz, sok zaklatásnak volt kitéve, áll ma is, sőt legújabbban fejlődése oly lendületet vett, hogy őszinte elismerést nyert azoktól, kik a korábbi állapotot ismerték.

Hosszadalmas felterjesztésemben némi képet akartam felmutatni egyházam állapotáról és viszonyairól, hogy a templomépítés szüksége ezek által is kitűnjék. Egy külsőleg is virágzóknak látszó egyház, mint terebélyes fa, magához vonza az embereket, de gyarló imaházunk szomorú gondolatokat ébreszthet a szemlélőben az erzsébetvárosi ref. egyház soráról. Ez épület, melyet a körülötte levő terjedelmes és szép telek s melléképületeivel 1831-ben gróf Bethlen Klára, özv. gr. Mikó Miklósné, gr. Bethlen János és gr. Teleki Anna, br. Kemény Simonné adományoztak az erzsébetvárosi ref.

egyháznak s melyet az egyház azóta imaháznak használ addig, míg új tempoma lesz, teljesen ruinált; falai meg vannak hasadozva, zsindey fedélzete rothadt, alig valék képes, a mult évben megdugdostatni, hogy a 8—10 helyen becsurgó esőtől a hallgatóság védve legyen. Haranglábunkat két évvel ezelőtt támogattam meg, nehogy elrothadt oszlopai kidőljenek s az utcán járókat leüssék.

A rozszant imaház és nyomorult harangláb, ez utóbbi éppen az út szélén, száználmasan néz ki a kiépített papi lakás mellett, melyet 1889. nyarán a fentebbieknél még száználmasabb állapotából, a tisztességes papi lakok sorába emeltünk. Amaz emelkedett gondolkozású adakozók, kiknek neveit fentebb leírom, adomány-levelökben, többek között így nyilatkoznak: «egyszersmind pedig az erdélyi nagy Fejedelemségbéli méltóságos Evangelico Reformatum Fő Consistorium kegyes igazgatása alá atyafiságosan ajánljuk, hogy a fentirt keresztyéni Intézetből elszánt Papi lakot, fennírt épületes Fundust azon nemes Ekklesia békességes késő birtokában semmi szín és titulus alatt el nem idegeníthetőleg és annak gyarapodására örökösen megtartatni méltóztassék.» stb.

Meg vagyok győződve, mélt. Igazgató-Tanács, hogy ha a tényt látná, a kért 4000 frt. kedvezményes kölcsönt az erzsébetvárosi ref. egyháznak azonnal kiutálná. Méltóztassék elgondolni: mily lehangolólag hat egy gyülekezetre, midőn tolongás miatt nem tud nyugodtan részt venni az isteni tiszteletben! Közlebről egy közönséges vasárnapon ötven huszár jött a templomba s a rendes hallgatóság helyéről kiszorult.

Én a lehető megtettem a templom-építés érdekében: folyamodtam a legmagasabb helyekre, többször jártam saját költségemen Kolozsvárt, Segesvárt, stb. s a míg itt leszek, tenni fogok még, de az elért eredmény csekély oly nagy szabású vállalathoz, minő egy templom-építés.

Jelentésem végén még egyszer alázatosan kérem: kegyeskedjék mélt. Ig.-Tanács március 19-én az egyházmegyei tanácshoz felterjesztett kérésünket magas pártfogásába venni, s részünkre a 4000 frt. kedvezményes kölcsönt megadni, hogy fölépüljenek a Sionnak kőfalai, gyönyörűségére a mostani és késő nemzedékeknek!

Mély tisztelettel öröklök, Erzsébetvároson, 1892. ápr. 1-én, Méltóságos Igazgató-Tanács alázatos szolgája:

Ince Lajos,
ev. ref. körlelkész.

Külföldi egyházi szemle.

Svájcban vannak ugynevezett keresztyén katolikusok is. Sok tekintetben csaknem olyanok ezek, mint Németországon az ó-katolikusok. Főleg Lucern kantonban vannak nagy számban elterjedve. Ez egyszerű emberekről a világ nem igen vesz tudomást, csak úgy néha-néha. Most ismét beszélnek róluk, főleg, mivel a mult hónapban igen szép ünnepélyt rendeztek, az összes keresztyén katolikusok képviselőinek jelenlétében, új templomuk felavatásának emlékére, melyet az elvett régi templom helyett építettek nagy lelkesedéssel és sok kitartással. Emelte az ünnepélyt még az is, hogy szeretett püspökjük Herzog dr. is ekkor tartá lelkipásztorokodásának huszonöt éves jubileumát.

*

Az egyesült államokban a hivatalos népszámlálás kimutatta, hogy a katolikusok száma alig hatmillio. Ez azért nevezetes, mert a katolikusok eddig mind azzal livalkodtak, hogy ők az egyesült államok lakosságának óriási nagy részét teszik. A hivatalos kimutatásból kitűnt, hogy éppen megfordítva áll a dolog, sőt igen nagy dekadenciában vannak.

Biedermannak, a hires zürichi theologusnak halála mostanában egyik tárgya a német tudományos világ szóbeszédének. Ugyanis, azt a hirt erősítetik róla többen, hogy halálós ágyán megbánta egész hittani rendszerét és visszavonta azt. Természetesen, nem igaz. Kiviláglik ez főleg sógorának, a baseli theologusnak, Riggenbachnak, ki nem rég halt meg, egyik alapos tájékoztatásából. Azok a beszédek, melyekre hivatkoznak, hogy t. i. Biedermann halála előtt Krisztus istenségét teljesen elismerte világosan kifejezett szavaival, mint Riggenbach kifejti, nem ezt jelentették, hanem a mennyiben Biedermann még neki is Krisztusban mutatta fel az élet célját, ez inkább morális, inkább a mindenkire kiterjedő istenfűség gondolata volt, mely még a halálban is megnyugszik a Krisztus szavainak jól felfogott értelmezése alapján. Biedermann, mint Riggenbach tudósít, úgy halt meg, olyan tudattal, a milyen neki életében volt, sőt kételyeit a sirnál jobban let udta győzni, mint bárhol, mert az egyed elmulásával itt elevenedett meg előtte az egyetemesség örök élete, hol az egyedtet éppen rendeltetése: az összetartozóságot szolgálni, tartja meg és vigasztalja.

TÁRCA.

Koménius Ámos János.

(Emlékbeszéd a kolozsmegyei tankerületi tanítótestület által Kolozsvárt, 1892. márc. 27-én rendezett Koménius-ünnepélyen.)

(Vége.)

Koménius 1654. június 2-án vett búcsut Sárospatak-tól. Búcsubeszédében tanügyi működésére vonatkozólag mondá, »immár nincs semmi, a miért itt maradnom szükségem volna.« Működését befejezettnek tekinté és távozott; mire különben talán politikai reménykedéseiben való csalódás is ösztönzé. Hogy azon várakozások megvalósulásában, melyekkel ismét vándorbothoz nyult, mennyire és mily keserűen csalódott, azt a következő nyomor és hányatás eléggé mutatja, mely-

nek azon túl mindaddig kitéve volt, mignem végső horgonyát Amsterdamba lebocsájtá.

«Methodus Novissima» című művében Koménius négyféle tanítézetet különböztet meg, melyek kiváló jelentőségét terjedelmes javaslatban igazolja. E négy tanítézet a következő: 1. Schola materna, az anya, vagy családi iskola, melyben a gyermek hatodik életévéig nyer oktatást s melyben alapja vettetik minden későbbi kiképezetésnek; 2. Schola vernacula, az anyanyelvi iskola, a hatodiktól a tizenkettedik évig; itt taníttassék az írva-olvasás, számolás és mérés; a kathekizmus és biblia s rövid körvonalokban, a világtörténelem. 3. Schola latina, a latin iskola, melylyel kivétel nélkül minden városnak kell

birnia; végre 4. Academia, azaz, a tulajdonképpeni egyetemek.

Koméniusz Sárospatakról jövén, harmadszor telepedett le a multból megkedvelt Lissában, hol oly kevés szerencséje volt. De alig kezdé meg működését a jól ismert tanintézetben, Lengyelországban e pillanatban véres belviszályok dultak, midőn Lissa a felkelők által elhamvasztatik s Koméniusz másodsor is elveszté minden vagyonát s mi több, becses kéziratának nagy részét! S most harmadsor és utolsor fordított hátat Lissának, megragadván a vándorbotot, életének ezen egyetlen hű társát, az immár hatvannégy éves férfiú ismét útra kél, hogy sanyarú végezetéből még egyszer kiküzdjön magának egy új otthont, hol az aggkor küszöbén fáradt teste talán utolsó pihenőt talál. Legelőször egy sziléziai nemes fogadja be a zaklatott vándort, kinek ellenségei most is sarkában vannak s nem engedik megpihenni; majd Brandenburgban találjuk, majd meg Hamburgban. De az emberi türelmetlenség és elfogultság itt is üldözőbe veszik, hogy utolsó reményétől is megfoszszák a szerencsétlent. Az elhagyatottság mostoha réme nézett most szemébe: az inség és betegség kétségbeejtő képében.

Hamburgban végre erőt vett rajta a testi szenvedések özöne; súlyos kórba esett, melyből csak nehezen lábadozott fel. S az egykor ünnevelt, nagynevű tanügyi reformator, ki lelkének szerető melegével ápolta a jövő nemzedék boldogságát, kit alig egy emberöltő előtt hatalmas férfiak és országok vettek igénybe, hogy hanyatló iskolaügyeiket rendbe hozza, új virágzásra emelje, kinek nevétől visszhangzott a mívelt keresztyén világ, most vénségének küszöbén, áldásos életének alkonyán, ellenségeitől üldözötve, barátaitól elfeledve, gyöttrő kór közepette azon ponton állott, hogy nyomorban, ismeretlenül fejezze be sokat gyöttrött, sokat zaklatott életét. Mikt egy második Jób, kesergett a multak romjain, csalódások tövisével jó és nemes szívében. A tudomány vértanujának megragadó tragédiája volt élete: gazdag szeretetben és szenvedésben!

De ki istenéhez mindig közel állott, ki sohasem veszté el bizalmát a mindenek urában, annak nem volt szabad csüggednie. S azon pillanatban, midőn a véginség, a kétségbeesés rémei kezdék környékezni, megjelent az isten által küldött megmentő, régóta az igazak álmát alvó barátja és jótevője Van Geer Lajos fiának Lőrincnek képében, ki szerető részvéttel fogadá be boldogult atyjának öreg barátját derült és kényelemmel berendezett otthonába, Amsterdamban, hol végre elvette magától a hosszú, hosszú útban elkopott vándorbotot, végső nyugalomra vala hajtandó ősz immár fejét.

De úgy látszik, végzete még mindig irigyelte tőle a nyugalmat, békét. Lelkének ébersége és ruganyossága, szellemi munkakedve ismét felébredt a nyájas, barátságos és mívelt környezetben s Koméniusz ismét munkához fogott. A kegyelemkenyér, bármily gyöngéd alakban nyújtaték is, nem volt ingyére a munkához szokott férfinak; érezte, hogy ismereteit, tapasztalatait érvényesítenie, értékesítenie kell, ha istentől nyert küldetését be akarja tölteni, ha saját lelkének sugallatát akarja vala követni. Van Geer Lőrinc és számos előkelő polgár, Koméniuszra bizták gyermekeik nevelésének vezetését; biztos, kényelmes és mindenek felett, nyugodt otthont nyújtván a mesternek. Amsterdamban jelentek meg 1657-ben összegyűjtött művei négy erős foliánsban. Itt tölté

el életének még hátralévő tizenöt évét csendes, áldásos és szakadatlan munkásságban. De lelke nyugalomát itt sem lelhette föl; fájdalommal szétszórt, üldözött, hontalan hitsorsosai végzetes kimenetele felett soha sem szünt meg; erős nemzeti és hazafias érzelmektől dagadó keble s ez volt Koméniusz jellemének egyik legfeltűnőbb vonása, vissza-visszavagyott szegény cseh fajrokonai közé, hol egykor bölcsője ringott, abba a messze elnyomatott hazába, hol hévvel ápolt anyanyelvének első zengésétől dobogott fel a gyermek szíve; melynek hangja a hazaszeretet magasztos érzelmét költi fel az emberek lelkében. Amsterdamban, a távol, de vendégszerető idegenben zárta le örökre szeméit Koméniusz Ámos János, az 1671. év november 15-én, áldásos életének nyolcvanadik évében. Gindely, a kitünő történettudós, ekképpen jellemzi a szabad szellem üldözött apostolatát. «Koméniusz egész lényé a valódi patriarchai ihletől volt áthatva; mély erkölcsi méltósággal páratlan egyszerűséget egyesített magában; mindig készen állott jó szívével, jóltevő érzelmektől vezérelve, szegény embertársain segíteni!»

«A nagy eszme», mondja Schmidt, mely Koméniusznak mindvégig lelke előtt lebegett: «az emberiség boldogítása volt a nevelés segítségével.» S a nagy és halhatatlan mester tanítványai, eszméinek apostolai és buzgó követői, az évtölk és századok folyamában eszményét győzelemre segíték; s Koméniusz szelleme akkor ünnepelte legmagasztosabb diadalát, midőn több, mint száz évvel halála után, megjelent harmadsor is a megváltás génusza, hogy levegye az emberekről az ezredéves békót s szabaddá s az isteni képmáshoz hasonlóvá tegye őket, hogy megszülessék végre a szabadság, testvériség és egyenlőség háromsága, melynek legelső felkent, hivatott apostola Koméniusz Ámos János volt!

Dr. Lázár Gyula.

Különfélek.

== Mai számunkkal az áprilisi pályázat is bevégeződött. Mindössze két cikkünk van, melyekre nézve kérjük olvasóink véleményét: «Rajztanítás a népiszkolákban», mely márciusból jött át e hónapra és «A gimnáziumi vallásos nevelés.» Véleményüket kérjük május 15-ig. Minden hosszabb indokolás nélkül, elég, ha egy Levelező Lapon értesítenek. És itt helyén valónak tartjuk, felkérni olvasóinkat, hogy e pályázatok iránt érdeklődjenek, mit ez ideig egyáltalában nem cselekedtek. Hát, ha a jutalom csekély volta nem ingerli is; de kell, hogy ingerelje a munka, a versenyre-szállás, lapunk élénkítése, és az a szolgálat, melyet a nemes cél érdekében teljesítenek. Hány toll-forgató pap van egyházkerületünkben? Mire valók a Papi Értekezletek? Nincs semmi mondani-valójuk? Nő, a semmiből semmi sem lesz. Aztán, nem az a célunk, hogy metafizikai, tudós opusok szülessenek: irjatok a máj nap szükségleteiről, a gyakorlati életéről, a hiányokról és fogyatkozásokról, az erkölcsi életet javító módzatokról és mit tudom én. De tárgy van elég. Az a lelkipásztor, ki minden vasárnap kész beszéddel lép a szószékbe, bir gyakorlattal, hogy a tárgyak feltalálásában hiányt soha se szenvedjen. Nagyon bannók, sőt szégyenelnők, ha e jóakaratu törekvésünk is cserben hagyja. Pedig, ha csak ennyi buzgólkodást kell tapasztalnunk ezután is, meg kell szüntetnünk e pályázatot is, és azt az évenkénti 180 forintot valami jobb célra fordítjuk. Kérünk titeket, atyámfiai, gondolkozzatok erről a nem éppen csekély dologról.

== A folyó évi konventet az elnökség máj. 23-án, d. e. 10 órára hívta össze Budapestre.

== A deési egyházmegyének száp innepe volt folyó hó 24-én. Az egyházmegye közgyűlést tartott és egy-

szersmid jubileumot. Esperese, dobokai paptársunk, Nagy Lajos, papságának 50-ik esztendejét töltötte be és ez nagyon is méltó volt arra a szeretetre, tiszteletre, és megemlékezésre, melyben a derék szolgát részesítették. Reméljük, hogy részletesen is fogunk e szép inneplésről írhatni. Most csak meleg érzelmeinket fejezzük ki Nagy Lajos barátunk személyével szemben. Az ő ötven esztendősi papi szolgálatából mi is megfigyeltünk harminchármat, a mióta viseljük a megtisztelő palástot. És ő mindig ugyanaz volt: «Semper idem.» Egyszerű, igaz, kötelesség tudó, becsületos, követelés nélkül való, lelkiismeretes, megbízható mindenkor, mindenekben. Nem született arra, hogy égessen, mint a nap. Arra született, hogy mint a nyári csendes eső üde életet, tenyészetet adjon. Soha nem vágyott a magasságos helyekre, de ott, a hová sorsa elhívta, mint egész ember teljesítette kötelességét. Ilyen volt egész életében, ilyen ma 78-ik, papságának 50-ik esztendejében. Egészséges, ép, vidám, derült kedélyű és munkabíró. Ki annyit fáradott, dolgozott panasz, zokszó nélkül; ki nemzedékeknek szeretetét, őszinte becsülését tudta megnyerni, kiérdemelni: ezt a derék férfit a jó isten még sokáig tartsa meg egyházkerületünknek, egyházmegyéjének, övéinek és nekünk! Ad multos annos!

— **Még a múlt év végén jelent meg** és hozzánk is beküldetett «Nagy-Enyed pusztulása 1849-ben.» Korrajz. Irta Szilágyi Farkas, n.-enyedi ev. ref. pap. A 366 oldalra terjedő vaskos kötet ára 2 frt. A munka sok

utánjárással, lelkiismeretes szorgalommal és kritikai alapos-sággal van megírva. Szívesen ajánljuk mindazoknak figyelmébe, kiket érdekel e gyászos katasztrófa, mely szegényfolt mindigre azokon, kik végrehajtották. Egyszersmind felkérjük mindazokat, kiknél még gyűjtőivek volnának, hogy azokat a szerzőhöz, N.-Enyedre, beküldeni sziveskedjenek.

— **«Biblisch-theologische Analyse des Römerbriefs»**, von Joseph von Erdős, Doctor, und o. ö. Professor der Theologie in Debrecen. Ungarn. Amsterdam. Scheffer et co. 1891. Ugy véljük, hogy ez a dolgozat volt az, melylyel kiérdemelte Erdős József a doctor címet, «honoris causa». Sokra becsüljük a tudást, meghajlunk a kiténtetések előtt. Ám, mi haszna van ebből az «Analyse»-ből a magyar theol. irodalomnak? Vajjon, nem lett volna-e jobb, ha egyidejűleg magyar nyelven is megjelenik?

— **Papválasztás.** A marosi egyházmegyében fekvő csejdi egyházközség közelebből megtartott papválasztás alkalmával Lengyel Istvánt, mező-záhi körlelkészt választotta meg papjául. Kísérje munkálkodását istennek áldása.

— **Köszönet.** T. Hornyánszky Viktor, akadémiai könyvtáros, kérésre, sziveskedett a küllői ev. ref. egyházmegye papi könyvtárának, 11 frt. 10 kr. értékben, 6 művet, 17 füzetben, ajándékozni, mely áldozatkészségeért fogadja egyházmegyénk nevében hálás köszönetemet. Kutyfalva, 1892. április 21. Nagy Domokos, egyhm. könyvtáros.

HIVATALOS RÉSZ.

864—1892.

KÖRLEVÉL

valamennyi erd. ref. kollegium m. t. t. Előljáróságának.

Tudomás és további szives intézkedés végett, tudatjuk a m. t. t. Előljáróságokkal, hogy a közoktatásügyi m. kir. miniszter úr f. é. március 21-én, 10,174. sz. alatt kelt intézkedéssel a nagy-károlyi kath. főgimnázium hetedik és nyolcadik osztályának a nyilvánossági jogot s a nevezett intézet részére az érettségi vizsgálat megtarthatásának jogát az 1891—92-ik tanévre is megadta.

Az erdélyi ev. ref. Egyházkerület Igazgató-Tanácsától, Kolozsvár, 1892. ápr. 21-én tartott üléséből.

Parádi Kálmán,
tanügyi előadó.

Dr. Kolosvári Sándor,
elnök-helyettes.

435—1892.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ref. egyházkerületben, a deési egyházmegyébe kebelezett m.-kőblösi egyházközség IV-ed osztályú papi állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: egyházhatósági becslés szerint, új papi házon, nagy kerten és melléképületeken kívül, 416 frt. 61 kr. melyből 214 frt. készpénz, a többi kepe és kanonikum jövedelme. A megválasztott köteles első évi fizetése fele részét az özv.-árvai kaszszába fizetni.

Pályázati határnap május 20. Folyamodványok nt. Nagy Lajos, esperes aához küldendők, Dobokára.

Kolozsvárt, 1892. ápr. 25.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

407—1892.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a kolozs-kalotai egyházmegyébe kebelezett kajántói egyházközség kántortanítói állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: tisztességes lakás és hivatalos felszámítás szerint, 226 frt. 11 kr. melyből mintegy 54 frt. tandíj, 56 frt. pedig a központból kapandó készpénz.

Folyamodványok május hó 20-áig esperes nt. Deési Gyula aához küldendők, Gyaluba.

Kolozsvárt, 1892. ápr. 25.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

449—1892.

PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben, a kolozs-kalotai egyházmegyébe kebelezett m.-gy-monostori II-od osztályú papi állomásra ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: szép és kényelmes lakás, tágas kerttel és gazdasági épületekkel és 674 frt. 64 kr. fizetés, melyből 600 frt. a hivek által két részben fizetendő készpénz.

A megválasztandó köteles, első évi fizetésének felét az egyházmegyei özvegy-árvai pénztárba beszolgáltatni, ezenkívül, bekebelezés címen fizet 2 frtot és a régi özvegy-árvai alapba egyszer s mindenkorra 10 frtot.

Pályázati határidő május 20. Folyamodványok nt. Deési Gyula esperes aához küldendők, Gyaluba.

Kolozsvárt, 1892. ápr. hó 25.

Szász Domokos,
erdélyi ref. püspök.

177—1892.

MEGHIVÓ.

A rikánbelői ref. özvegy-árvai gyámintézet közgyűlését, van szerencsém, folyó év május 3-ikán d. e. 9 órára Kovásznára, az «Uj világ»-hoz címzett vendéglőbe összehívni.

E gyűlés nevezetes tárgya lesz: az intézet alapszabályai átdolgozására kiküldött bizottság munkálatának tárgyalása, melynek alapvonásai a következők. Minden részvényes tag fizet évenként 5 frtot, egyházközsége is 5 frtot. Az intézet más jövedelmei tőkésítendők ugyan, de a tőke évi jövedelme és a részvényekből befolyó összeg kiosztatik oly mértékben, hogy minden részvényes tag halála alkalmával, az örökösök 50 frt. temetési költséget, az özvegyek és árvák pedig a mostani segélynek legalább is kétszeresét kapják, és csak az ezek után fenmaradó összeg lesz a tőkéhez csatolandó.

Ily módon, az özvegy-árvák is nagyobb segélyben részesülnének, külön temetkezési egylet felállítása is feleslegessé válnék.

A tárgy fontosságánál fogva, legyen szabad, a tagok tömeges megjelenését remélnem.

Szörce, 1892. április 12.

Péter Károly,
gyámintézeti elnök.

Felelős szerkesztő és kiadó: Szász Gerő.